Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem

Łodzer Folksblat

פּרייז 30 גראָשען

היינט 16 זייטען

לאָדזשער פאָלקסבלאַט

אומפּאַרטייאישע פּאָליטיש־ליטעראַרישע טאָג־צייטונג

Nr. 240 1235 | Łódź, Piątek 21 październ. 1927 | [illegible] | לאָדז, פרייטאג כה תשרי תרפ״ח | Nr. 240 1235

אַדרעס פון רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע: לאָדז, פּעטריקאָווער 21, טעל. 24-71. | Adres redakcji i administracji Łódź, Piotrkowska 21, Tel. 24,71.

Kupię **AKCJE Pruszków** oferty można składać do administracji „N. F.” sub. „Akcje”

צאָהנאַרצט
Ch. CEJTIN
צורינקומען.

Wykwalifikowana bieliżniarka-hafciarka poszukiwana do Atelier Przemysłu Artystycznego 79. Piotrkowska 79.

ערשט קלאַסיגע
שטיק־אַרבייטער צו
דאַמען־בעשטעלט
ווי אויך אַ לערנייונגל ווע-
רען געבראַכט. צו פּראַכטן
אין אַדמיניסטראַציע „נ. פ.”

SKŁADY
powierzchni 500–1000 m² oraz plac z bocznicą kolejową, potrzebne zaraz. Dzierżawa ewentualnie kupno. Wiadomość i oferty uprasza się składać w Tow. Ubezp. „PIAST”, Piotrkowska Nr. 87, tel. 8-20. 787

פּראַטעסטירטע וועקסלען
צו פערקויפען פון דער פירמע
סאַלאַמאָן ראָזען
וואוינהאפט נאַרוטאָוויטשאַ 56.
געשעפטס־לאָקאַל געפינט זיך אויף קאָנסטאַנטינער 3
פאַבריק פאַמאָרסקאַ 73. 764
אָפערטען אין אדמ. אונטער „פּראָטעסטירטע וועקסלען”

זונטאג, דעם 23 אָקטאָבער ה. י. 8 אַ זייגער אָוונט צום ערשטען טערמין און 9 אַ זייגער אין אָוונט צום צווייטען טערמין ווערט אין לאָקאַל פון „ט.א.ז.” אַנדזשייא 1 פאָרקומען

אַלגעמיינע פערזאַמלונג

מיט פאָלגענדער טאָג־אָרדנונג:

1) ערעפנונג פון דער פערזאַמלונג, 2) וואַהלען פון אַ פּרעזידענטען, 3) באַשטעטיגונג פון רעגולאַמין [צו דער אַלגעמיינער פערזאַמלונג, 4) איבערלייענען און באַשטעטיגונג פון פּראָטאָקאָל פון דער פריהערדיגער אַלגעמיינער פערזאַמלונג, 5) איבערלייענען און באַשטעטיגונג פון פּראָטאָקאָל פון דער אויסערגעוועהנליכער אַלגעמיינער פערזאַמלונג פון 2 אָקטאָבער 1926, 6) אַלגעמיינער באַריכט פון דער פערוואַלטונג, 7) דער קאַסע באַריכט פאַר 1926 און איבערלייענען דעם פּראָטאָקאָל פון דער רעוויזיאָנס־קאָמיסיע, 8) באַריכטען פון סעקציעס. א) זויגלינגס־שוץ, ב) זומער־קאָלאָניעס, ג) פערלעצונגען, ד) שוץ־היגיענע, ה) רענטגען־סטאַציע, ו) סעקציע פאַר פיזישער אויסבילדונג 9) באַשטעטיגונג פון בודזשעט־פּרעלימינאַר אויף 1927, 10) וואַהלען פון 5 פערוו.־מיטגלידער, 2 קאַנדידאַטען און רעוויזיאָנס־קאָמיסיע.

בעמערקונג: אין פאַל ווען אויף די אַלגעמיינע פערזאַמלונג וועלען ניט קומען די נויטיגע, לויט'ן סטאַטוט צאָהל מיטגלידער, וועט די פערזאַמלונג פאָרקומען דעם זעלבען טאָג 9 אַ זייגער אָוונט און וועט זיין גילטיג אָהן ריקזיכט אויף די צאָהל אָנוועזענדע מיטגלידער. 828

די פערוואַלטונג.

דאַנקזאַגונג.

אַלע אָנטיילנעהמער אין דער לויה פון אונזער אונפערגעסליכער און הייסגעליבטער

לאה שייניאַק נ״ע

ווי אויך די, וואָס האָבען אונז אין גרויסען אומגליק אַזוי האַרציג געטרייסט, דריקען מיר אויס דעם טיפסטען דאַנק.

אַ בעזונדערן דאַנק אַלע פריינדען, וואָס האָבען צוגעשיקט קאָנדאָלענץ־בריף, ווי אויך דורך דער פּרעסע.

משה שייניאַק און פאַמיליע. 803

דערמיט דריקען מיר אויס דעם טיפסטען מיטלייד אונזערע מיטגלידער פרוי פּאַרזענצעווסקאַ און ה׳ ל. צוקערמאַן, צוליב דעם טויט פון זייער

פאָטער נ. ע.

המקום ינחם אותך בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

די פערוואַלטונג פון משמורים־סעקציע
„לינת הצדק”. 821

GENTELMAN

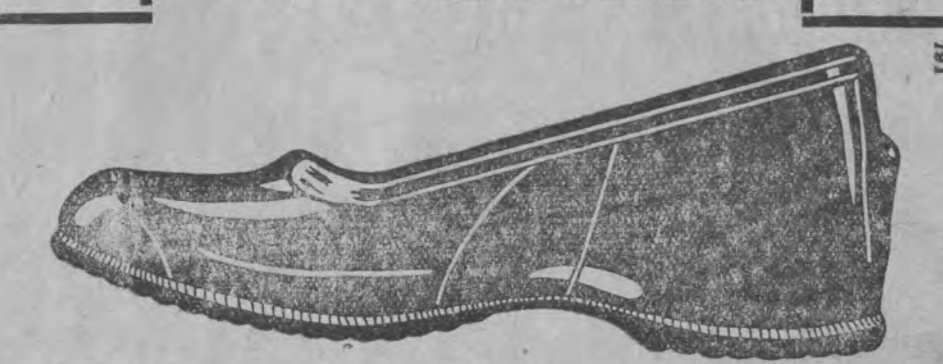

791

KALOSZE
SNIEGOWCE trwałe wyroby krajowe
ANGIELSKO-SZWEDZKO-POLSKI PRZEMYSŁ GUMOWY
FABRYKA w ŁODZI
ul. ALEKSANDROWSKA 156
Telefony: 60-93, 45-90, 42-33.
Adres telegraficzny: „Gentelman Łódź”.

GENTLEMAN MARKA FABR.

NAJTRWALSZE-NAJELEGANTSZE
ŚNIEGOWCE i KALOSZE

ZNAK 1924 B.I.R.Cº. RIGA. FABR. QUADRAT

MARKI „QUADRAT” RYGA.

DO NABYCIA WSZĘDZIE.

PRZEDSTAWICIEL E. TUWIM, WARSZAWA, LESZNO 12, Tel. 61-04.

אַ לעהרער

מיט 12 יאָהר פּראַקטיק ערטיילט לעקציעס צו ביליגע פּרייזען פאַר שילער מיט שוואַכען פאָרשריט פון פאָלקסשולען און גימנאַזיעס, אויך לעקציעס פאַר דערוואַקסענע, פויליש, רייטש, פראַנצויזיש, מאַטעמאַטיק און בוכהאַלטעריע. שיף, שוו. יאַקובע 12 אין דער אָפּטייג 1. שמאַק.

מאַגאַזין שניידער־מייסטער־פעראיין
אַלעיא 1־טער מאַי 2.

שבת, דעם 22 טען אָקטאָבער ה. י. 8 אַ זייגער אָוונט קומט פאָר אַ פאָרשטעלונג לטובת דעם פעראיין

דער דאָרפס־יונג

דראַמע פון פישער לעבען אין 4 אַק. פון ל. קאָברין.

ס'נעמען אַנטייל פרויען: קרויזע, הערצבערג, ראַשעלבאַך, ראָזענבוים. מענער: בזשעזשינסקי, ראַליז, ווידראָווסקי, רובין, פּורס, שווידער, זשאַק א. א.

אַכטונג! היינט, פרייטאג, 7 8 זייגער אין אָוונט קומט פאָר אַ פערזאַמלונג

פון אַלע מאַגאַזין שניידער, חבֿרים ועהר וויכטיגע פאַך־פראַגען. אַלע מיטגלידער ווערען אויפגעפאָדערט אין זייערע אייגענע אינטערעסען אונבעדינגט צו קומען.

די פערוואַלטונג. 835

די פאגראמען און די פריהייטס-בעוועגונג

פרעסע-קאנפערענץ מיט דעם שווארצבארד-קאמיטעט.

פאריז, 20. (סא) דא איז פארגעקומען א בעראטונג פון די פארטרעטער פון דער יודישער פרעסע צום שווארצבארד פראצעס צוזאמען מיט די מיטגלידער פונ'ם שווארצבארד פערטיידיגונגס קאמיטעט.

פון דעם מיינונגס אויסטויש האט זיך ארויסגעוויזען, אז די ארגאניזאטארען פון דער פערטיידיגונג האבען אין משך פון זייער גאנצער ארבייט, פון נאך פעטליורא'ס טויט אן, שטענדיג אבגעגרענעצט די פאגראמען, וואס עס האלטען מכוון די אויסוואורפען פון דער אוקראינישער בעפעלקערונג — פון דעם גאנצען אוקראינישען פאלק און האבען שטענדיג בעדויערט, אז אויסער דער כוואליע פון פערברעכענס, וואס האט פערבלייצט אין יענע שרעקליכע יאהרען אוקראינע האט זיך נאך געפיהרט א גרויסער קאמף פאר נאציאנאלער בעפרייאונג פון לאנד. זיי האבען שטענדיג אונטערגעשטראכען דעם ווילען פון דער יודישער געזעלשאפטליכקייט ניט צו געבען דעם שווארצבארד פראצעס קיין פאליטישען כאראקטער, וואס זאל זיין געווענדעט געגען אוקראינא. נאר בעשטעלט זיך אלס ציל אויפצוקלערען דאס בילד פון דער פאגראם כוואליע און פעסטשטעלען די שולד פון די עלעמענטען, וואס טראגען די אחריות פאר די יודישע קרבנות.

דער ענטפער פון גענ. סאלסקי

צום געוו. מיניסטער פנחס קראסני.

דער געוועזענער מיניסטער פאר יודישע ענינים אין דער אוקראינער רעגירונג פון פעטליורא, פנחס קראסני האט געהאט פערעפענטליכט א בריף צו דער פראנצויזישער פראקוראטור. אינ'ם דאזיגען בריף האט קראסני פארגעווארפען פעטליורא'ן, אז ער איז געווען שולדיג אין די פאגראמען אויף יודען און פארגעלעגט, אז מ'זאל איהם קראסנין אויסרופען אלס עדות.

אלס ענטפער אויפ'ן דאזיגען בריף האט דער געוועזענער קריגס-מיניסטער פון פעטליורא'ס רעגירונג גענעראל סאלסקי איצט פערעפענטליכט א בריף אין דער אוקראינישער פרעסע. פעסטשטעלענדיג, אז ער האט געהאט דעם אומגליק צו געהערען צוזאמען מיט קראסנין צו איין רעגירונג, שטעלט דער גענעראל פאר דער פאלעמיק א גאנצע רייהע פראגען קראסנין.

צוו. אנד. בעהויפטעט דער גענעראל סאלסקי, אז אויב פעטליורא איז שולדיג אין די פאגראמען איז דאך איז זיי אויך מיטשולדיג דער געוועזענער יודישער מיניסטער, וועלכער איז געווען אין דער רעגירונג ביז ענדע 1923, ווען דאס אוקראינישע מיניסטעריום איז ליקווידירט געווארען. דער גענעראל סאלסקי ווארפט פאר קראסנין, פארוואס ער האט די גאנצע 8 יאהר גארנישט גערעדט וועגען די יודישע פאגראמען, און האט וועגען דעם אנגעהויבען רעדען ערשט איצט צום שווארצבארד-פראצעס.

גענעראל סאלסקי ווארפט ווייטער פאר קראסנין, אז ער האט זיך פערקויפט די באלשעוויקעס און פערזיכערט, אז ער און זיינע חברים וואלטען זעהר גערן געוואלט זיך פראצעסען אויג אויף אויג מיט קראסנין, און אז זיי וועלען אנווענדען אלע מיטלען, אז קראסני זאל ארויסגערופען ווערען אלס עדות.

וואס זאגען אנגעזעהענע יוריסטען

וועגען דעם שווארצבארד-פראצעס.

אדוו. לעאן בערענסאן.

דער בעריהמטער פערטיידיגער אין די גרעסטע קרימינאלע און פאליטישע פראצעסען, ש. וו. לעאן בערענסאן, וועלכער איז גלייך נאכ'ן שליסען דעם שלום צווישען פוילען און סאוויעט-רוסלאנד בעשטימט געווארען אלס שארזשע ד'אפער פון דער פוילישער רעגירונג אין אוקראינע. האט געגעבען פאלגענדע ערקלערונג:

— עס איז שווער פאר א יוריסט צו רעדען וועגען דעם אדער יענעם אויסגאנג פון פראצעס דאן, ווען מען קען נישט די אקטען פון פראצעס, און אין אזא פאל קען מען גאר אפערירען מיט פרעסע-אינפארמאציעס און די זעהען, לײדער, נישט קיין גענוגענדער מאטעריאל פאר יורידישע בעטראכטונגען.

אויסמיידענדיג דעריבער די יורידישע זייט, וויל איך אנווייזען, אז אין דעם גרויסען היסטארישען דועל צווישען די פעטליוראווצעס און דעם געוויסען פון דער געזעלשאפט, וואס ווערט איבערגעטראגען אויף דער בלוטיגער ערינערונג וועגען די שרעקליכע אוקראינישע פאגראמען — אין דעם דאזיגען היסטארישען דועל, האט זיך אריינגעמישט עפעס פרעמדעס און בעאומרוהיגענדעס, דהיינו, דאס שטעמפלען איבערצייגעווערען שווארצבארד'ן אין א באלשעוויסטישען אגענט. מען האט אויסגעקליבען דעם לייכטסטען וועג. מען האט אויסגענוצט די פיינדליכע אנטי-סאוויעטישע שטימונג, וועלכע איז איבערהויפט איצט זעהר שטארק אין פראנקרייך און וואס קען האבען א דעציזירענדע איינפלוס אויפ'ן ווערדיקט פון געשווארענע. די, וואס זיינען בערופען געווארען צו משפט'ן דעם טאט פון שווארצבארד'ן, וועלען אריינגעצויגען ווערען אין א שטורם פון פאליטישען קאמף און ארויסגעבענדיג דעם געריכטס-אורטייל, וועלען זיי גלייכצייטיג ארויסגעבען אן'אורטייל פון דער געשיכטע, אין דעם בעשטעהט די היסטארישע וויכטיגקייט פון שווארצבארד'ס פראצעס. דאס אנווענדען מילדערע אומשטענדען, דאס בעשטימען פאר שווארצבארד'ן א קלענערע שטראף — וואס ווערט אזוי אפט בענוצט אין פערשידענע פראצעסען — האבען אינ'ם שווארצבארד-פראצעס קיין שום בעדייטונג נישט. דאס פאר'משפט'ן שווארצבארד'ן, אפילו אויף וואס פאר א שטראף, וועט בעדייטען דאס אבווארפען דורך די געשווארענע די טענה פון עהרליכער נקמה פאר די רציחות איבער יודען אין אוקראינא. דאס פאלשטענדיג בעפרייען איהם, וועט הייסען א פולע פערשטענדניש פאר'ן טאט, וואס איז ארויסגערופען געווארען דורך טראגישע איבערלעבענישען און ערינערונגען פון אומפערגעסליכע ליידען פון די באמארדעטע יודען, הלוואי זאל זיגען דאס לעצטע.

אדוו. ד"ר יאן-יעקב פושעהארסקי.

דער בעריהמטער פערטיידיגער אינ'ם באבינסקי-וויטשעווסקי-וויטש פראצעס, אדוו. ד"ר יאן-יעקב פושעהארסקי, וועלכער טרעט לעצטענס ארויס אין די וויכטיגסטע פראצעסען פאר'ן העכסטען געריכט, האט געגעבען פאלגענדע ערקלערונג:

— די פאליטישע סיטואציע אויף מערב, איבערהויפט אין פראנקרייך און ענגלאנד איז איצט אזוי, אז די פיינדליכע שטעלונג צום באלשעוויזם, אלס פערשפרייטער פון קאמוניזם אויף דער גאנצער וועלט, לאזט זיך לייכט פערשטעהן. צוליב דעם שאקי האט די פאריזער פראקוראטור, וועלכע טרעפט זיך ווייניג מיט פאליטישע מארדען, אונטער דער השפעה פון די פעטליוראווצעס בעטראכט דאס ערמארדען פעטליורא'ן אלס א מעשה פון א באלשעוויק. לויט מיין מיינונג איז, פערשטעהט זיך, דער מאטיוו פון מארד גאר אנ'אנדערער און האט נישט קיין שום שייכות מיט די פאליטישע איבערצייגונגען פון פעטליורא'ן. דער מאטיוו איז א פראטעסט פון א יונגענמאן געגען די איבערהערטע גוואלד-מעשים פון פעטליורא'ס ארמעע, וואס זיינען געווענדעט געגען יודען. דאס איז א נקמה פאר דער עולה, וואס איז בעגאנגען געווארען געגען טויזענדער יודישע פאמיליעס, וועלכע מען האט צוגענומען זייערע נאהנטסטע און [illegible].

אויב דער בעשולדיגונגס-אקט בעהויפטעט, אז פעטליורא איז אליין געווען שולדיג אין די פאגראמען, געגען דעם מערדען טויזענדער יודישע פאמיליעס, אויב עס וועלען זיך אפילו געפינען עדות, וואס וועלען דאס בעשטעטיגען, דאן בין איך טיף איבערצייגט, אז די געשווארענע ריכטער, וועלען דאך געפינען אונגעהויערע וויכטיגע פרטים, וואס בערעכטיגען דעם טהאט פון שווארצבארד'ן. דאס בערעכטיגען דעם דאזיגען טהאט וועט זיין דאס אויפווייזען, אז פעטליורא האט נישט געקענט איינהאלטען די ווילדע ליידענשאפט פון זיינע זעלנער, וואס ער האט אלס פיהרער פון דער ארמעע געדארפט טון, כדי באלד ביים אנהויב צו דערשטיקען די בארבארישע מערדעריי, וועלכע האט דורך דער ציוויליזירטער וועלט בשום אופן נישט טאלערירט ווערען.

איך גלויב, אז דאס געוויסען פון די געשווארענע, וועלכע איך קען פון מיין לאנג-יעהריגער פראקטיק און וועלכע משפט'ן פראצעסען נישט לויט די טויטע פאראגראפען פון קאדעקס, נאר לויט די אלגעמיין-מענשליכע איבערצייגונגען, וועלען פערשטעהן, אז שווארצבארד'ס טאט, וועלכען איך קען נישט טאלערירען, ווייל איך בין געגען יעדען געוואלד-טאט, אז דער טאט איז אויסגעפיהרט געווארען פון די עהרליכסטע טיפסטע איבערצייגונגען, דאס ער איז זיך נוקם פאר די ימים בלוט פון די אומשולדיגע ערמארדעטע מאסען פון זיינע ברידער.

אדוו. אלעקסאנדער מארגאליס

אין דער עפענטליכער מיינונג איז דער שווארצבארד-פראצעס, וועלכער האט אנגענומען דעם מאסשטאב פון א וועלט-פראצעס בעטראכט אלס א פאליטישער און יודישער. דאס פראבלעם, וואס ווערט בעריהרט אין דעם דאזיגען פראצעס דויערט אבער שוין אין דער טיף פון דער עקזיסטענץ פון יעדער געזעלשאפט און זיינע פאליטישע יסודות.

די יודען האבען „גליק" צו וועלכע קלינגענדע פראצעסען, דאס איז שוין א ספעציעל „יודיש גליק". די גרויסע [illegible] פון דעם דאזיגען פראצעס קען מען אבער ערווארטען. נישט בלייבען גלייכגילטיג, די וועלט וועט אויך נישט בלייבען גלייכגילטיג [illegible] צו די געשווארענע, וועלכע וועלען אויף דער פלאך בעטראכטען שווארצבארד'ס טאט. דער פאליטישער כאראקטער, וועלכען מען גיט צו דעם שווארצבארד-פראצעס דורך דעם וואס אויפצווייזען די אנטי-באלשעוויסטישע שטרעמונגען און דעם ווילען איהם פערשטעלען אלס באלשעוויסטישען אגענט וועט נישט פארבלענדען, ווי מען דארף האפען, די אויגען פון די געשווארענע און וועט נישט פערדעקען פאר זיי דעם ים פערגאסענע אומשולדיג מענשליך בלוט אויפ'ן טראגישען גרונט פון וועלכען עס איז ענטשטאנען ביים בעשולדיגטען דער געדאנק צו ערמארדען פעטליורא'ן.

עס איז נאטירליך, איצט שווער צו זאגען, וואס פאר אן'אורטייל עס וועט זיין, מען דארף אבער דערמאנען א גאנצע סעריע פראצעסען פון גרוזינער אין פאריז, וועלכע זיינען משולדיג געווארען אין הרג'נען די [illegible], וועלכע האבען אנגענומען אמט ביי די סאוויעטען, און די דאזיגע פראצעסען זענען אויסגעפאלען מיט בעפרייאונגס-אורטיילען.

עס וועט אויך נישט בלייבען אהן איינפלוס דאס, וואס שווארצבארד האט בעקימען אן'אויסצייכנונג אין מיליטער. דאס וועט אפשוואכען די טענדענציע וועגען דער כלומר'שטער באלשעוויסטישער ראלע פון שווארצבארד'ן.

אויפרוף צום געוויסען פון דער מענשהייט

שטימען וועגען פאריזער פראצעס.

די ארטיקלען, וואס די פאריזער צייטונגען ווידמען דעם שווארצבארד פראצעס מעהרען זיך.

אונטער'ן קעפל „נישט קיין מה לה פאר די פערברעכענס פון פעטליורא און פון זיינע באנדעס" זעצט פאר לואי סאני אין דער „הומאניטע" דעם שוידערליכען איבערבליק פון דער יודישער טראגעדיע אויף אוקראינע.

זשיטאמיר, בערדיטשעוו, פראסקוראוו, קאמענעץ-פאדאלסק, קיטייגאראד, [illegible], זשמערינקא, [illegible], [illegible] און לויפען דורך ווי אין גרויל בילדער אויף די שפאלטען פון צייטונג...

און גלייכצייטיג דערמיט — נעמען, וועלכע רעדען אזוי פיל צו א יודיש הארץ און קענען נישט אויסגערעדט ווערען אהן א קאלטען ציטער. אהן אויפצוווייזענדען צארן... אנגעל, סטרוק, ראמאשקא, זעליאני און נאך צענדליגער אויסוואורפען פון דער אוקראינישער געזעלשאפט, וועלכע זיינען געשטאנען אין פעטליורא'ס דינסט און אהן אנהאלט, אהן שום איינשרענקונג געטון זייער מערדערישע, בלוטיגע ארבייט...

„דאס אוקראינישע פאלק איז נישט פעראנטווארטליך פאר זייערע מעשים, שרייבט לואי סאני, ווייל די אלע „באטקא" מיט פעטליוראן בראש האבען קיינמאל נישט רעפרעזענטירט דאס אוקראינישע פאלק"...

* *

אין „קאמידיען" רעדט קלער בענאן וועגען דעם פראצעס, וועלכער האט ארויסגערופען אזא געוואלדיגע פעראינטערעסירונג אין אלע יודישע קרייזען פון דער וועלט.

ער געהט קורץ פאריבער איבער דער כוואליע פון אנטיסעמיטיזם און „שרעקליכע אונאויסהערליכע שחיטות, וואס האבען פערבלוטיגט אוקראינע במשך פון 1917 ביז 1921."

„אין וועלכער מאס איז פעטליורא פעראנטווארטליך פאר די פאגראמען? — פרעגט דער מחבר — דער פראצעס וועט אפשר ווארפען א שיין אויף דער פראגע. אי ס'זאל אבער נישט זיין, שאצען אבער אלע קוועלען, ווי די הילפס קאמיטעטען, דער רויטער קרייץ און אנד. די צאהל יודישע קרבנות פון פעטליורא'ס מיליטער אויף מינדעסטענס 50,000"...

„די שנאה, וואס איז פערבליבען אין די יודישע הערצער — זאגט ווייטער דער ארטיקעל, — האט זיך קריסטאליזירט ארום דעם נאמען פון פעטליורא — דעם אויבערשטען שעף פון די אלע, וואס זיינען בעגאנגען די שרעקליכסטע יודישע שחיטות".

פונקט, ווי דער „קאמידיען", גיט אויך אנדרע שרייבער אין דער „וואלאנטע" א קורצען איבערבליק איבער די אוקראינישע פאגראמען, איבער שווארצבארדס ביאגראפיע און איבער די מאטיוו פון זיין טהאט.

די פאראויסזעהונגען פון בעריכטערשטאטער, — ענדיגט זיך דער ארטיקעל, — ווייזען אויס צו זיין גאנץ אפטימיסטישע."

* * *

אונטער'ן קעפל „ישראל..." דרוקט די מאסקווער „פאריזער מודיע" א קארעספאנדענץ פון ווין:

„עס וואקסט זיך דאס האנדלען — גיט איבער דער קארעספאנדענט — וועגען דעם [illegible] פראצעס פון יאהרהונדערט, וועלכער וועט אנשטעלען מיט 2 נביאים מיט א יאהרין [illegible] ווען ברענגען צום אויסדרוק די אורזאכען פון סאציאלע ערשיינונגען, וועלכע האבען גענומען צענדליגער מיליאנען מענשען"...

„געלעכטער פון אלעמען — שרייבט דער קארעספאנדענט — איז איכער א יונגער ווינער אדוואקאט, וועלכער שטאמט נישט א ביסל פון יודען, נישט פון סלאווען:

— אין דעם גרויסען פראצעס, — האט ער געזאגט — וועט מען בעהאנדלען אזוי פיל פראגען, אז עס וועט נישט בלייבען קיין צייט אויסצוגעפינען שווארצבארדס שולד אדער דעם שאדען פון פעטליוראס אלמנה, די בלומען וועלען פערשאפען דעם וואלד"...

בערלין, (י.ט.א.) די „יודישע ליבעראלע צייטונג" שרייבט: „קיין שום יוד וועט נישט לויבען שווארצבארדס טאט, ווייל נישט מיט געוואלד-מיטלען קען מען מיטווירקען צום נצחון פון פערשטאנד און גערעכטיגקייט. מיר יודען קענען נישט, ווילען נישט און דארפען נישט ארגומענטירען, מיט דער הילף פון פויסט-קלעפ און מארד-פאטען. די מענשהייט וועט קיינמאל נישט געזונד ווערען דורך א רעוואלווער-קויל. די דאזיגע פעראורטיילונג פון שווארצבארדס טאט גיט אונז אבער דאס רעכט צו פאדערען, אז דער פראצעס, וואס קומט איצט פאר, זאל ווערען א דרינגליכער אויפרוף צום געוויסען פון דער מענשהייט. א גרויסער צאהל עדות פון אלע וועלט-טיילען וועט בעריכטען וועגען דעם געשעהענעם פערברעכען די פערטיידיגונג וועט זיך בעמיהען אויפצודעקען פאר דער עפענטליכקייט דאס בילד פון די פאגראמען און אויסצוווייזען דעם אמת.. שווארצבארדס פערטיידיגונגס-קאמיטעט מיט'ן בעקאנטען פראנצויזישען אדוואקאט אנרי טארעס אין דער שפיץ וועט זיך בעמיהען אויפ'ן גרונד פון דאקומענטען און ערקלערונגען פון די עדות איבערצוגעבען דעם פערלויף פון די פאגראמען, וועלכע זענען איינער פון די שענדליכסטע שאנדפלעקען פון 20-טען יאהרהונדערט. מיר האפען, אז די אויפדעקונג פון די אונערהערטע גרויל-טאטען וועט מאכען אונמעגליך דאס איבער'חזר'ן זיך פון די פאגראמען.

שווארצבארד פאר'ן געריכט.

צווייטער טאג.

דער עדות-פערהער.

פאריז 20 (י"א טעלעגראפיש) דעם 2. טאג האט זיך דער פראצעס אנגעהויבען ערשט ארום האלב 1 נאכ-מיטאג. ס'זענען אויסגעפרעגט געווא-רען דער פאליציי קאמיסאר מאלאר און די 2 פאליציאנטען, וועלכע האבען ארעסטירט שווארצבארד'ן באלד נאך דעם ווי ער האט דערשאסען פעטליורא'ן. זייערע ערקלערונגען זענען געווען אין אלגעמיין נישט גינסטיג פאר שווארצ-בארד'ן.

פאר וואס שווארצבארד האט זיך נעפריים פון פעטליורא'ס טויט.

נאך זייערע ערקלערונגען האט גע-נומען דאס ווארט שווארצבארד, וועל-כער האט אויפגעקלערט, אז זיין צו-פרידענהייט וואס ער האט ארויסגע-וויזען בעת ער האט זיך דערוואוסט, אז פעטליורא איז געשטארבען, האט געשטאמט דערפון, וואס ער האט זיך דערוואוסט, אז ער האט דערשאסען פעטליורא'ן און נישט קיין אומשולדיגען מענשען. ער ווענדעט זיך צום קאמיסאר מאלאר און דערמאנט איהם, אז ער האט געוואלט בעגעהן זעלבסטמארד, אויב ס'וואלט זיך ארויסגעשטעלט, אז ער, שווארצבארד, האט דערשאסען א צופעליגע פערזאן.

נאכדעם ווערט אויסגעהערט א געהיים דעדעקטיוו, וועלכער ערקלערט, אז איהם איז נישט געלונגען פעסטצו-שטעלען, אז שווארצבארד זאל שטעהן אין וועלכע ס'איז פארבינדונג מיט פא-ליטישע פארטייען.

דער ענגלענדער שמיט דערקלערט, אז שווארצבארד האט אויף איהם גע-מאכט דעם איינדרוק פון א מענשען, וואס נעהמט נקמה פאר דער גערעכ-טיגקייט.

פרוי שווארצבארד בעפרייט פון עדות זאגן.

נאכדעם האט געדארפט אויסגעהערט ווערען אלס עדות די פרוי שווארצ-בארד. דער פארזיצער פון געריכט לעגט פאר ביידע צדדים, אז זיי זאלען בעפרייען דעם עדות פון געבען ערקלערונגען, ווייל איהרע ערקלערונ-גען קענען סיי ווי סיי קיין גרויסע ראל נישט שפילען. ביידע צדדים זע-נען מסכים און פרוי שווארצבארד ווערט נישט אויסגעהערט.

דאן ווערט אויסגעהערט דער או-קראינישער עדות פירשט מאקארי, גע-וועזענער אוקראינישער געזאנדטער אין ווין. ער בעמיהט זיך ריינצוווא-שען פעטליורא'ן און מאלט איהם אלס א העלד-פיהרער.

דער אוקראינער ריכטער [illegible] שילדערט פעטליורא'ן, אז ער האט אונטערדריקט די פאגראמען, און דארט, וואו ס'זענען געווען פעט-ליורא'ס חילות, זענען קיין פאגראמען נישט פארגעקומען.

דער עדות שאמוועל רעדט רוסיש. ער בעהויפטעט, אז פעטליורא האט בע-קעמפט די פאגראמען און האט בע-דויערט וואס ער איז געווען געצוואונ-גען, צוליב נאציאנאלע צוועקען, דול-דען די פאגראמען אויף יודען.

פאריז, 20 (טעלעגראפיש פון אונ-זער קארעספאנדענט). דער צווייטער טאג פון פראצעס האט שוין געהאט אייניגע סענסאציאנעלע מאמענטען.

דער ארויסטריט פון די עדות מצד דער בעשולדיגונג האט פארשטעהט זיך, געצויגען גרויס אויפמערקזאמקייט. הגם זיי האבען זיך בעמיהט ריינצוווא-שען פעטליורא'ן פון די פאגראמען אין אוקראינע, האבען זיי אבער נישט דער-גרייכט זייער ציל, ווייל אדוו. טארעס האט מיט פארשיידענע פראגען צוגע-דריקט אייניגע עדות צו דער וואנד. ער האט געפאדערט פון זיי קלארע און פאקטישע ערקלערונגען, פון וואס די עדות האבען זיך ארויסגעדרעהט. אנ-שטאט קלאר און דייטליך, האבען איי-ניגע עדות גערעדט שטארק נעבעל-האפט.

עס איז אויך געקומען איינמאל צו שארפע אינצידענטען צווישען אדוו. טארעס און די ציוויל-מאהנער מצד פעטליורא'ס פאמיליע.

פון די פאליציאנטען, וועלכע האבען ארעסטירט שווארצבארד'ן, האט מען פארשיידענע פראגען וועגען פראגען (?) [illegible].

איינער פון זיי דערצעהלט, אז בעת שווארצבארד האט געשאסען, האט ער געהערט ווי ער האט אויסגערופען:

— מערדער!

און פעטליורא, וועלכער איז שוין געלעגען א צולאמגעבראכענער אויף דער ערד, האט אויסגעשריגען:

— גענוג!

א דריטער פאליציאנט דערצעהלט, אז נאכ'ן ארעסט, האט שווארצבארד אין פאליציי-קאמיסאריאט ערקלערט, אז ער האט פעטליורא'ן ארומגעזוכט א חודש צייט.

דער פארזיצער פרעגט שווארצבארד'ן צי דאס איז אמת?

שווארצבארד ענטפערט, אז יא און קלערט אויף, אז זיין צופרידענהייט מיט פעטליורא'ס טויט האט זיך גענומען דערפון, וואס ער האט זיך איבערצייגט, אז ער האט געטראפען אין דעם בע-צייכענטען פערזאן.

דער געריכט-דאקטאר גיט איבער, אז אין פעטליורא'ן האט מען אריינגעשאסען 5 קוילען. 1 קויל איז געווען א שפרענגליכע.

אדוו. טארעס פרעגט איינעם פון די עדות, א פאליציאנט, צי דער בעשולדיגטער האט געשאסען אויף פעטליורא'ן נאך דעם, ווען דער דערשאסענער איז שוין געלעגען אויף דער ערד.

דער פארזיצער דערלויבט נישט גע-בען קיין תשובה אויף דער דאזיגער פראגע, ווייל עס איז נישט קיין [illegible].

עס קומט צום ערשטען אינצידענט צווישען פארטיידיגער און ציוויל-מאה-נער.

אדוו. טארעס וויל עס זאל פעסט-געשטעלט ווערען די פעטליורא האט פארדריקט פאגראם-ארטיקלען אין די בערלינער אוקראינישע ציימונגען.

דער פארזיצער גיט איבער די ציי-טונגען דעם ספיציעלען איבערזעצער אויף איבערזעצען פעטליורא'ס ארטיק-לען.

דער עדות, שמיט, וועלכער האט ביינעוואוינט די טראגעדיע, און האט זיך בשעת מעשה נים איינגעמישט אין שווארצבארד'ן, שטעלט פעסט, אז שווארצבארד האט בעת'ן שיסען אויס-געזעהן ווי א דיכטער, א אידעאליסט.

דעם עדות פירשט מאקארי שטעלט דער פארטיידיגער די קאטעגארישע פאדערונג ער זאל ענטפערן קלאר: צי איז פעטליורא געווען ביי דער מאכט דאן, ווען עס זענען פארגעקומען די פאגראמען.

דער עדות דרעהט זיך ארויס פון געבען א קלארע תשובה אויף דער דאזיגער פראגע. דערנאך אבער לאזט ער זיך ארויס אין לענגערע ערקלערונ-גען, אז פעטליורא איז נישט שולדיג געווען אין די פאגראמען און כדי דארין צו איבערצייגען, זאגט ער, אז ווען פעטליורא וואלט געווען א שולדי-גער אין די פאגראמען, וואלט ער, דער עדות, אויך געווען אין דעם פארמישט.

אדוו. טארעס האלט דאן א ריהרענ-דע רעדע וועגען די פאגראמען אין אוקראינע. ער רעכענט אויס פערשיי-דענע פאקטען, דערמאנט פיל מאמענ-טען, ברענגט א רייהע בעווייזען און שילדערט הארצרייסענדע בילדער פון די בלוטיגע יודען-שחיטות.

די געשוואוירענע, בעמערקט מען, הערען זיך זעהר אויפמערקזאם צו, צו די שוידערליכע פאגראם-געש-כטען, וואס דער פארטיידיגער דערצעהלט אין געריכט-זאל.

די ווייטערדיגע עדות, וואס מען האט אויסגעהערט ביז'ן סוף פון צוויי-טען טאג, האבען נישט ארייגגעברענגט קיין נייעס, ביז וויז מיט'ן עדות, דעם אוקראינער [illegible] זיך אפ דער פארטיידיגער.

דער דאזיגער עדות, בעמיהט זיך שטארק פעטליורא'ן אויסצושליסען פון דער פערזענליכקייט פאר די פאגראמען. דער פארטיידיגער שטעלט איהם אייניגע פראגען אויף וועלכע דער עדות גיט נישט קיין קלארע תשובות.

דריטער טאג.

דער דריטער טאג פון פראצעס האט זיך אנגעהויבען מיט'ן פארלעזען דאקומענטען און בריוו, וואס האבען א שייכות צו די פאגראמען.

דאס פארלעזען די דאזיגע דאקו-מענטען מאכען אין זאל א געוואלדיגען איינדרוק.

עס ווערט פארגעלעזען א בריף פון א נ'עדות, מצד דער בעשולדיגונג, א געוויסער דאבראוואלסקי, א געוועזענער ס. ר.

אין בריף דערצעהלט דער עדות, אז ער קען שווארצבארד'ן אלס [illegible] און אנארכיסט.

אדוו. טארעס פערשווייגט נישט דעם בריף און ערקלערט, אז ער בעזיצט דאקומענטען, וועלכע בעווייזען, אז דער עדות, דאבראוואלסקי איז, אין די צארישע צייטען געווען א פראוואקא-טאר.

דא קומט ווידער צו א אינצידענט צווישען פארטיידיגער און ציוויל-מאהנער.

פאלקאוויטש אודאקאוו, שרייבט אין א בריף, אז פעטליורא איז זעהר ווייט געווען פון פאגראם גייסט.

אדוו. טארעס ערקלערט דערויף, אז דער זעלבער פאלקאוויטש האט אויך א חלק אין די פאגראמען.

עס נעמט דאן א ווארט דער פרא-קורער, וועלכער פארטיידיגט פעטליו-רא'ן. ער פיהרט אויס, אז פעטליורא האט גארנישט געקענט זיין שולדיג אין פראסקוראווער פאגראם. ווייל אין יע-נער צייט איז ער געווען נישט מעהר ווי א מיניסטער. לויט דעם פראקורער'ס מיינונג, איז גאר שולדיג אין פראסקו-ראווער פאגראם דער געוועזענער יו-דישער מיניסטער רעוואוצקי.

אדוו. טארעס ענטפערט דעם פרא-קורער, אז בעת עס איז פארגעקומען דער פאגראם אין פראסקוראוו איז פעטליורא געווען הויפט-קאמאנדיר פון דער אוקראינישער ארמעע און נישט בלויז א מיניסטער. און רעוואוצקי איז דאן קיין מיניסטער נישט געווען.

מיט'ן פארלעזען די אלע דאקומענ-טען האבען די היינטיגע פערהאנדלונ-גען געדרעהט זיך ארום אויף דער פרא-גע, צי פעטליורא איז געווען מאראליש פאראנטווארטליך פאר די פאגראמען, וואס זענען אויסגעפיהרט געווארען בעת זיין הערשען איבער אוקראינע.

צווישען די פארגעלעזענע דאקומענ-טען האבען זיך אויך געפונען אויפ-רופען, אז די בעפעלקערונג זאל זיך האל-טען רואיג און זיך אפהאלטען פון עקס-צעסען בנוגע יודען.

אויף די היינטיגע פערהאנדלונג האט דאס געריכט אויך געוואלט וויסען ווי-פיל שאסען האט שווארצבארד געגעבען אויף פעטליורא'ן, בעת דער לעצטער האט זיך געפונען אין א שטעהענ-דיגער פאזיציע.

ארום דער פראגע האט זיך פאנאנדערגעווי-קעלט א הייסער אינצידענט צווישען פארטיידיגער טארעס און עקספערט ד"ר פאזיל.

דער עקספערט מיינט, אז פעטליורא איז שוין געפאלען ביים 3-טען שאס און די איבריגע שאסען האט ער בעקומען בעת ער איז שוין געלעגען אויף דער ערד.

דער פארטיידיגער דערוויזט ווידער, אז פעטליורא איז ערשט געפאלען נאכ'ן פינפטען שאס.

די היינטיגע פערהאנדלונג האט בכלל צוגעצויגען א פיל גרעסערן עולם אין זאל ווי אין די ערשטע 2 טעג.

פרעסע-שטימען.

פאריז, 20 (טעלעגראפיש). "קא-מעדיא" האט היינט אפגעדרוקט א ידיעה, אז עס קורסירען קלאנגען, אז אדוו. טארעס האט בעקומען פון יודען 2 מיליאן פראנק אויף אויפצוקויפען די עדות און די פרעסע.

די זעלבע קלאנגען האט מען אויך איבערגעגעבען אין די געריכט קולוארען.

שווארצבארד איז נישט רעגי-סטרירט אלס פאליטישער פערברעכער אין ווין.

ווין, 20. (י"א טעלעגראפיש). ווי דער י"א קארעספאנדענט דערוויסט זיך געפינט זיך נישט שווארצבארד'ס נאמען אין רעגיסטער פון די פאליטישע פערברעכער פון 1908 י. ס'איז אויך נישט פארהאן קיין שום שפור אין די פאליציי-רעפארטען וועגען שווארצ-בארד'ס אנטייל אין די דעמאלדיגע אנארכיסטישע ארויסטריטען אין ווין.

שווארצבארד מיט זיין קריגס-מעדאל אויף דער ברוסט.

פאריז, 20. (סב.) עס האט זיך בעווארנט אין יאורנאלען, וואס שווארצ-בארד איז געקומען צום פראצעס, דע-קארירט אין לאץ מיט דעם אויסצייכ-נונגס-מעדאל, וואס ער האט בעקומען פאר זיינע העלדישקייטען אלס פריי-וויליגער אין דער פראנצויזישער ארמעע.

ביי מענשען, וועלכע זענען גע-דערגעשלאגען, אבגעשפאנט און אומפעהיג צו דער ארבייט, ווירקט דאס ביטער-וואסער פון

Franciszek Józef

און שטארקט דעם דענק און ארבייטס-לוסט. מיהרערע קליניקער האבען בע-וויזען, אז דאס נאטירליכע ביטער-וואסער פון

Franciszek Józef

ווירקט אויך אויסגעצייכענט אויף גייס-טיגע ארבייטער, נעוו ווען שוואכע און פרויען.

צו בעקומען אין אלע אפטייקען און סקלאד אפטעקשנעס.

Dr PRYBULSKI

זאוואדזקא 1, טעלעפאן 25-38

צוריקגעקעהרט.

ווענעריש, און האר - הויט - קראנקהייטען, לעבער-שוואכע, בעהאנדלונג מיט קווארץ-ליכט (האר-אויספאל), רענטגען-שטראהלען.

צייט פון 9—1 און פון 4—8 פאר דאמען: פון 4—5 נאכם.

ספעציעלער ווארטע-זאל פאר פרויען.

א פוילישע עקספארט-באנק

קאנפערענץ צווישען ה. פרעמיער בארטעל אין קאנסול הויווער

ווארשא, 20. (טעלעפאניש פון אונ-זער קארעספאנדענט) דער וויצע-פרעמ-יער בארטעל האט היינט קאנפערי'ט, אייניגע שעה צייט, מיט'ן פוילישען גענעראל-קאנסול אין פילאדעלפיא הר ז-נער וועגען פערשידענע ווירטשאפט-ליכע און פאליטישע ענינים.

די קאנפערענץ האט זיך אבער ס'רוב פארנומען מיט דעם פראיעקט צו שא-פען אין פוילען אן עקספארט-באנק אין וועלכע עס זאלען זיין פארטרעטען אויסלענדישע קאפיטאלען.

Z prawami gimnazjów państwowych

8-kl. Gimnazjum Żeńskie

Eug. Jaszuńskiej-Zeligmanowej

18 POŁUDNIOWA 18

Zapisy nowych uczenic do wszystkich klas **wyższego gimnazjum** oraz do klas gimnazjum niższego i wstępnych przyjmuje kancelarja codziennie od 5 do godz. 8 wieczór.

Do klas A i B przyjmowani są i **chłopcy**.

Przy gimnazjum **wzorowa szkoła frebłowska**.

אויבערמאשינער אונטערמאשינער אונד האנדנעהערם צו ערשטקלאסיגע מענער מאגאזין ארבייט, ווערדען געברויכט ביי גרילאך פאלודניאווע 13. 820

א געוועלב מיט א צימער איז סדר איז איבערצוגעבען אויף פוסטא 9 9 צו ערפאהרען אויפ'ן ארט. 791

סלעבערינס אונד פאקערינס ווערדען גענוכט אין די ניי גארן פאבריק "Renoma" קאנסטאנטינער 42. 801

כ'צאהל די בעסטע פרייזען פאר טראמוואי-אקציעס

אפטרעטען אין דער ארט. נ. פאלקסבלאט אונטער "Z."

א קירזשנער געזעלען 3. קאטעגאריע ווי אויך א לערן-יונגעל ווערט פון זאפארט געזוכט ביי נרובשטיין, 50 צעגעלניאנא 50. 824

א קוואליפיצירטע אבערהעמדער-נייהערין ווי אויך א פארדערנטשנע הערען געזוכט, ביי צווייגענבערג, זאכארניא 51. 829

כ'קויף פערשידענע אקציעס

מיט יעדען קוואנטום אפטרעטען אין די ארט. נייער פאלקסבלאט אונטער כ'קויף

שילער און שילערינס

וועלכע ווילען זיך לערנען צאהן-טעכניק קענען זיך מעלדען צום צאהן - ארצט מאנדאווסקא גלובנא 51 51. 786

מענער-שניידער געזעלען קענען זיך מעלדען ביי דור קאללער, לאגעווניצקא 8. 786

א שעהנע איינריכטונג פון א צוקערניע בילינ זאפארט צו פערקויפען. צו ערפאהרען אין דער צוקער-ניע זשעלאזנא 5. 898

עס ווערט געזוכט א לערער - יונגעל פון ערענטליכע עלטערן אויך א ארבייטער בים קירזשנער הערשליקאווישט פיעטריקאווער 54 54. 780

קוואליפיצירטע שליטו-שטריקער ארבייטער ווערען פון זאפארט געזוכט נאוואמיעסקא 22, הויף רעכטס פארטער-געשעפט.

א יונגע געגען באלדיגע צאהלונג ווערט פון זאפארט געזוכט, אין דער גראוואטען - פאבריק וואל-בארסקא 86, ווארצעל.

אנ'אבערלאס-נייהער אין הויזנשוארקעס ווערען פון זאפארט געזוכט זאמאדזקא 22 פארטער ת. 2. 854

ערשטקלאסיגע געזעלען א דאמען-ארבייט בע-שטעלט ביי בעה צעגעלניאנא 5 792

קינא

ביי'ם קאאָפּעראַטיוו
פון מלוכה־, קאָמונאַלע און נע-
װעלשאַפטליכע בעאַמטע
40 .שיענקעוויטשא 40

אָנהויב אין נציו, פֿון 4 נ"מ, לעצטער 9.30
שבת. זונטאג און יום טוב 4 נאָכמיטאָג.

פון דינסטאג דעם 18 אקט. ביז מאנטאג איינשליסליך
גרויסער פראכטפולער פראגראם! גרויסער פראכטפולער פראגראם!

די קעניגין FOLIES BERGERE

מוזיקאַלישער ליבעס פּאַסירונגען אין דער נײַטלעבען פֿון די שענסטע פרויען פֿון דער וועלט. — אין די הויפּטראָלען די וואונדערבאַרע Mady Christians i Andreé Roanne — — — — אנאָנס! די נעכסטע וואך „די קאַריערע פון א מאָדעלקע״

Najnowsze modele gazowych
PIECYKÓW OGRZEWALNYCH

--- poleca ---

Sklep Gazowni Miejskiej w Łodzi
ul Piotrkowska 40, tel 21-08

Prosimy obejrzeć wystawę w oknie.

Uwaga: Cena gazu do celów ogrzewania pomieszczeń **niższa od normalnej o 40 %.** 789

מאַגאַזין שיך
פון עלעגאַנטע

L. Friedland, Cegielniana 51

עמפפעהלט די לעצטע מאָדען נייהייטען, ווי אויך

באַטעז און קאַלאשעז

605 אין גרעסטען אויסוואהל צו די ביליגסטע פרייזען.

פעלץ־אויסאַרבייטונגען

פון איינפאַכע און אַפּאַרטיגע וואַרע עמפפעהלט צום ווינטער-סעזאָן די ערשטקלאַסיגע קירזשנער - ווערקשטעל פון

מ. שאַלית, פעטריקאַווער 33

719 צוגענגליכע פרייזע און בעדינגונגען.

!!! איבעראַשענדע נייעס !!!

קויפט נישט קיין קאָסמעטיק, בעפאָר איהר וועט נישט בעזוכען

די גוט - בעקאַנטע און רעעלע

פּערפומעריע

וועלכע איז פארזעהן מיט
א רייכען אויסוואהל פון די נייעסטע פערפומען,
טואַלעט - זייפען, קרעמען,
קעלנישע און בלומען-וואַסערן, פודער קאָטי און הוביגאַן א. א.
אַלעס צו די אויסערסט רעדוצירטע נאָך נישט געוועזענע פרייזען,

פּודער קאָטי נור 2.70 — א שאַכטעל

פאַר אַנגראָסיסטען — ראַבאַט!
פאַר רעעלע סחורה ווערט גאַראַנטירט.

Perfumerja DRUKIER
11 ZAWADZKA 11

פעלץ-געשעפט
D. MELMAN i W. TIGER פון

4 NOWOMIEJSKA 14. Telefon 14-99.

עמפפעהלט אין א גרויסען אויסוואהל פון אַלערארט פעלצען אין רויהען און פערטיגען צושטאנד צוגענגליכע פרייזען.
אכטונג: קירזשנער-ווערקשטעל אונטער דער לייטונג פון ה' וו. טיגער געפינט זיך אויף פּיעטריקאַווער 38, ערשטען שטאָק. 974

רעבער

צו געהן אויף דער משין
ווערט אָנגענומען ביי
ג. נאַרדמאַן
29 צעגעלניאַנא 29

דאַמסקע און צאָהנטעכניק
י. ביטענסקי

5 קאָנסטאַנטינער 5
נעמט אָן אַלע טאָג פון 9 פריה ביז 8 אָווענד
פרייזען ביליגע! טערמינען אין בעצאָהלונג!

Dr.St.HEINRICH

ספּעציאַליסט פאַר קינדער-און אינערן-
קראַנקהייטען
פאַמאַרסקא 10, טעלעפ. 47-67.
עמפפאַנגט פון 4 ביז 6 נאָכמ.

Dr. med. M. GLAZER
ul. ZIELONA Nr. 6
טעלעפאָן 45-49
הויט-און ווענערישע קראַנקהייטען.
נעהמט אָן פון 8—9¹⁰, 12—2 און 7—8 אָוו.

הכסף יענה את הכל!

ראַסטן

צו דער 1-טער קלאַס
פון דער 16-טער פוילישער
— מלוכה-לאָטעריע —

דאַרפט איהר זיך אַלע איינשאַפען אין דער איינציגער, גרעסטער, עלטסטער און גליקליכסטער קאָלעקטור

E. LICHTENSZTEIN

WARSZAWA MARSZAŁKOWSKA 146	לאָדזש ŁÓDŹ, PIOTRKOWSKA 72 gmach Grand-Hotelu

קאָנטע פ.ק.אָ. פאַר ווארשאָ 9.374, פאַר לאָדז 64.209.
די פירמע עקזיסטירט פון יאהר 1835. די פירמע עקזיסטירט פון יאהר 1835

נאָר פאַר 10 זלאָטעס
קען מען שפּילען אין אַלע 5 קלאַסען, און געמלינן: דער וואָס געווינט דאָס קרן

אומזיסט

אין דער I קלאַס בעקומט א לאָס צו דער II קלאַס
„ „ II „ „ „ „ „ III „
„ „ III „ „ „ „ „ VI „
„ „ IV „ „ „ „ „ V „

אזוי אַרום קאָסט צו אַלע 5 קלאַסען 1/1 לאָס — 40 זל.
„ „ „ „ „ „ 1/2 „ — 20 „
„ „ „ „ „ „ 1/4 „ — 10 „

די ציהונג שוין דעם 10-טען און 11-טען ה. מ. יעדער 2-טער נומער געווינט

הויפט-געווינס 650.000 זל. אַלגעמיינע געווינס-סומע 19,904.000 זל.

דאָס גליק טראָפט נאָר אונזערע שפּילער! אונזער קאָלעקטור האָט
שוין גליקליך געמאַכט מיליאָנען מענשען!!! גקס. בעשטעלונגען
פון דער פראָווינץ ערלעדיגען מיר אין הכסף מיט אונזער טראַדיציע שנעל און פּינקטליך. 179

אין דער 7-קלאַסיגער קנאַבען-שולע
פון יצחק גאָלדבערג פּאָס.-שוליץ 16

ווערען צום נייעם שול-יאָהר 1927/28 אָנגענומען תלמידים, שול-פליכטיגע, ווי אויך אָנפאַנגער, 6 יעהריגע קינדער צו ערמעסיגטען שכר-לימוד.
אין דער דאָזיגער שולע האָבען שטענדיג די יודישע רעליגיאָנס לימודים, יודישע היסטאָריע און העברעאישע שפּראַך פערנומען דעם אָנאָנקאַן. אין דעם קומענדיגען שול-יאָהר וועלען אָבער נאָך בעזונדערע אינ'ם שול-פּראָגראַם בעדייטענדע ענדערונגען זיין גענוי גרינטליכען, דערנעמער אויך דאָס, וואָס עס ווערט אויך אין דער נאָכמיטאַג-צייט עטליכע שעה געלערענט ווערען ספּעציעל יודישע לימודים, ווי: חומש, רש"י, נ"ך און גמרא.
אנמעלדונגען — אין קאַנצעלאַריע פון דער שולע יעדען טאָג פאַרמיטאַג.
ביי דער אנמעלדונג זענען נויטיג די מעטריקעס פון דעם קינד. 552

איזאָלירטע — קוכען

פון קאַכעלעס און שאַמאָט פערשידענע מוס-טערן אין פארמען און א גרויסען אויס-וואהל עמפפעהלט אויף בעקוועמע בעדינגונגען

M. ELECHNOWICZ
1a ŻEROMSKIEGO (Gdańska) 1a
אויספיהרונג ערשטקלאַסיג! צוגענגליכע פרייזען!

וואו קויפט מען קאַפּיטעס?

הורטאָווניעס: (25 שיענקיעוויטשאַ 25
((Skórpol) גערישער 7
דאָרט איז צו בעקומען לעדער און צוגאָבען. 739

ס'ווערט געזוכט
א קוואַליפיצירטער, ערשטקלאַסיגער
מייסטער
פון רונד-קראַפּט-זאַקען-ארבייט

מיט לאַנגיעהריגער פּראַקטיק אויף שטאַנדאַרט, קאַראָנא און אַנדערע ריד-קראַפט זאַקען-מאַשינען אַלס מייסטער פון אַן אונטערנעהמונג מיט 10 מאַשינען. 765
אָפערטען מיט קורצען לעבענס-לויף אָפּצוגעבען אין אַדמיניסטר. פון דער צייטונג אונטער „קאַראָנא״.

MIEJSKI KINEMATOGRAF OŚWIATOWY
Wodny Rynek, telefon 18-26.

Od poniedziałku d. 3 paźd. i dni następnych
dramat w 12 aktach

BEN HUR

W rolach głównych
Ramon Novarro i Kartlehen Key.
Uwaga: Aby zapobiec natłoku uprzejmie prosimy o wcześniejsze zwiedzenie seansów
Ceny miejsc:
dla dorosłych: I-70, II-50, III-30 gr.
dla młodzieży: I-25, II 20, III-10 gr.

פעלץ-געשעפט
ALASKA

Piotrkowska 19, tel. 62-23

עמפפעהלט: פעלצען לויט די נייעסטע מאָדעלען
אויף לאַגער גרויסער אויסוואהל פון פעלץ-וואַרען
אויף לייכטע בעדינגונגען.
בעמערקונג: קירזשנער - ווערקשטעל אויפ'ן אָרט, נעהמט אָן אַלעראַרט קירזשנער - ארבייט. 699

Dr. A. S. Tenenbaum
Wólczańska 4, tel. 40-25
אינערליכע קראַנקהייטען צו ריכנעקעהרט.

בעסער נישט צו זיין קיין מענש!

דאָס קול פון די אומשולדיגע קרבנות

ראָמען ראָלאַן, דער „נעוויטען פון אייראָפּאַ", האָט אין אַ פּריוואַטען בריף וועגען דעם פעטליורע-שוואַרצבאַרד אַזוי אויסגערופען: „בעסער נישט צו זיין קיין מענש! גוואַלד, ווי ווערט מען אויס מענש? דער אומגליק בעשטייט דאָך אין דעם, וואָס עס גייען נאָך אַרום אויף דער ערד צענדליגער טויזענטער אַזעלכע פעטליוראָס, וועלכע זענען גרייט זיך צו וואַרפען ווי חיות אויף די מיט מענשען".

דער מחבר פון „זשאַן קריסטאָף", דער גרויסע דיכטער און גלויבער, וועלכער פיהרט דורך אין אַלע זיינע ווערק די אידייע פון הבראַאיום און זיג פון גערעכטיקייט. ביי וועמען יעדער וואָרט פלאַטערט ווי אַ הימלישער שטראַל, וועלכער האָט אַזוי טיף אַריינגעקוקט אין דער מענשליכער נשמה און אין די טיפסטע תחום'ען דערזעהן דעם אויפגאַנג פון דער מענשליכער זון — ראָמען ראָלאַן, האָט, בעטראַכטענדיג אין זיין התפעלות אויף די שוייצאַרישע בערג דעם חורבן אוקראַינע, אַ צעטער געטאָן: „בעסער נישט צו זיין קיין מענש! גוואַלד, ווי ווערט מען אויס מענש?"

און עס קלאָגט אַרום אַן אימה, הערענדיג אַזעלכע ווערטער פון איינעם פון די יחידים, וועלכע האָבען זיך נישט מיאש געווען אין די ערגסטע צייטען און געשטראַמט מיט אין מיליאָנען מענשען. אַ גייסטיגער דיכטער, וועלכער איז גכח צו וועקען און טרייסטען די גרעסטע פּעסימיסטען, ער האָט פאַר'ן גיהנום שיין פון דער אוקראַינישער שריפה אַרויסגעלאָזען די הגנר און אויסגערופען: דער מענש איז האָט געגנסלאָגן!

און אָט פאַר דעם שיין מוז אויסוואַקסען שוואַרצבאַרד'ס הנדלונג און אַ'אַקט פון קדוש האומה, פון נקמה פאַר'ן פערבידעריקטען מענש, און אַן'אַקט, וועלכער דעקט זיך אפשר נישט מיט די פּראָגראַמען פון ציוויל-קאָדעקס, אָבער וועלכער ציט זיין מקור פון אַן'אַנדער קאָדעקס, וועלכער טראָגט דעם טיטעל.

הייליג איז דער מענש און פערשאָלטען איז זיין פערשווערער!

*

מען האָט זיך פיל געח'קירה'ט אין דער יודישער און נישט-יודישער פרעסע, צי דער פּשוט'ער זייגערמאַכער האָט געדאַרפט זיך ווענדען צום רעוואָלווער אַלס סאַטיספּאַקציע פאַר די פּאָגראָמען, אָדער זיך צו בענוצען מיט גייסטיגע מיטלען, מען האָט געקלערט, צי דאָס איז אין הסכם מיט דער יודישער מאָראַל, וועלכע פערורטיילט שפיכות-דמים און אַלע פאַלען אַן אַ יוצא מן הכלל און צי האָט מען אפילו צבונגע פעטליוראַ'ן נישט געדאַרפט געדענקען דעם זאָג: „זאָלען אומקומען די זינד, אָבער נישט די זינדער"?

ס'איז, פערשטייט זיך, אַ שווערע מאָראַל-שאלה, און נישט אַזוי לייכט איז צו געבען אַ תשובה. אָבער עס וואָלט נישט געשאַט דערביי זיך צו דערמאָנען אָן די רייד פון אַן'אַנדער פּשוט'ן יודען אין שעקספּירס דראַמע „דער סוחר פון ווענעדיג". שיילאָק האָט זיך בעמיט צו געבען אַזאַ תשובה אויף דער אויבען געשטעלטער פראַגע:

„ער (אַנטאָניאָ) האָט מיך מבזה געווען, מיין מפלה אויסגעלאַכט, מיין ביוויסען אויסגע'חוזק'ט, מיין פאָלק בגילעסטערט, מיין האַנדעל דורכגעקריצט, מיינע פריינט אָפּגעקיהלט, מיינע פיינט געהעצט, און וואָס פאַר אַ גרונד האָט ער געהאַט? איך בין אַ יוד. האָט דען נישט אַ יוד קיין הענד, גלידער-מאָסען, ווערקציינג, חושים, נייגונגען, ליידענשאַפטען? מיט דער זעלביגער שפייז גענערט, מיט דעם זעלביגען וואָפען בעשעדיגט, די זעלביגע קראַנקהייט אויסגעשטאַנען, מיט די זעלביגע מיטלען געהיילט, געוואַרעמט און געקילט אין פּונקט דעם זעלביגען ווינטער און זומער, ווי אַ קריסט... ווען איהר שטעכט אונז, בלוטיגען מיר נישט? ווען איהר פערגיפטעט אונז, שטאַרבען מיר נישט? און ווען איהר בעליידיגט אונז, זאָלען מיר זיך נישט נוקם זיין? זענען מיר צו אייך ענליך אין אַלע זאַכען, ווילען מיר אויך אייך דערין גלייך זיין. ווען אַ יוד בעליידיגט אַ קריסט, וואָס איז זיין תשובה? נקמה. ווען אַ קריסט בעליידיגט אַ יודען, וואָס מוז זיין בעדולד לויט'ן קריסטליכען פאָר-בילד? נו, נקמה!"

אוודאי קען מען ענטפערן, אַז שיילאָק איז גאַרנישט דער אויסדריקער פון יודישען מאָראַלישען געדאַנק, אַז עס איז אַ פערזעהנישע בעשאַפען דורך פרעמדען ווילען, אָבער אויב קיין איבער-מענשליכקייט איז ביי שיילאָקען נישט צו געפינען, איז דאָך פאַרהאַנען אַ נאַר-מאַל מענשליכער אמת אין אויסצען צי-טירטען מאָנאָלאָג, אפשר פיל מעהר אמת, ווי אין דעם פּסוק וועגען „אונ-טערשטעלען די צווייטע באַק".

שוין 7 יאָהר נאָך די אוקראַינער פּאָ-גראָמען און די אַלע באַנדע-פיהרער, אַטאַ-מאַנען, שחיטה-קאָמאַנדירען שפּאַצירען אַרום פראַנק און פריי איבער די איי-ראָפּעאישע רעזידענצען און לית דין ולית דיין! הפקר אַ וועלט!

געריכטען זיצען אָט טאָג טעגליך איי-בער אַ גע'גנב'עטען פּיינעל, כדי נישט צו דערלאָזען די מינדסטע פּגימה אין דער „סאַקראַמענטאַלער אָרדנונג" און ווען אַ לאַנד האָט אין בלוט זיך געבאָ-דען — האָט קיינער דעם געזעץ-בוך נישט געעפענט!

שוין שוואַרצבאַרד'ס שאָס האָט גע-צוואונגען די ריכטער צו בעטראַכטען דעם ענין.

נאָר נישט לאַנג צוריק האָט די וועלט און איבערהויפּט פראַנקרייך, געזעהן דעם ערשטען טומעל צוליב אַ טויט בער און מען האָט געזאָגט: זאָל זיין, אַז זיי זענען 60 פּראָצענט שולדיג, אָבער צוליב די פערציג פּראָצענט ספיקות, טאָר מען זיי נישט פאַרמען. אַ צעטשרייט די וועלט פאַר אַנ'עקזעק-מען. צי זי פערנעמט דעם קול פון 100 000 אומשולדיג געטויטע!

אויב דער פּראָצעס וועט גיין אין די ריכטיגע ליניעס, אויב דאָס ריכטער-קאָלעגיום וועט זיך פערטיפען אין די טיבות פון די געשעהענישען, אויב עס וועט נישט געלינגען די פערטיידיגונג אָפּצומאַכען אין פעטליוראַס קוהענער — ווען מען הענט עס זענען אויך נישט ווייס ווי שניי — צו פערטונקלען דעם אמת, —

דאַן וועט דער פּסק-דין איבער שלום שוואַרצבאַרד זיין דער בעשולדיגונגס עקט קעגען אַלע פּאָגראָמשטשיקעס פון דער וועלט.

ז. שוסטער.

שלום שוואַרצבאַרד אַ קרוב פון מענדעל בייליס

ווי מען ווערט געוואויער, איז שלום שוואַרצבאַרד אַ משפחה מיט מענדעל-בייליס. בעת שוואַרצבאַרד האָט גע-וויילט אין אוקראַינע אין די יאָהרען 1917-1920 האָט אויף שלום שוואַרצבאַרד'ן געמאַכט אַנ'ערנסטען איינ-דרוק, די אכזריות'דיגע עמאָרווינג אין בלאָנזש פון זיין שוועסטער קינד מענ-דעל בייליס. דער ערמאָרדעטער מענ-דעל בייליס איז אַ נאָהענטער פאַמיליע פון מענדעל בייליס דעם בעשולדיגטען אין ריטועלען מאָרד אין קיעוו. זיי רופען זיך ביידע מענדעל נאָך איין זיידען.

פרוי חוה שוואַרצבאַרד בעשטאַמט די קרובה'שאַפט.

האָרך צו, פּאַריז!

פון מיעטשיסלאַוו בראַין

(ספּעציעל פאַר'ן „נייעם פאָלקסבלאַט")

האָרך צו, פּאַריז!
אין פּראָסקוראָוו זענען געוועזען פּאָגראָמען,
אין די געסלעך פון אָוורוטש — פעדערען, שטרוי אינ'ם בלוט,
אין פעלשטין,
זשיטאָמיר
געברענט האָט מען שולען און הייזער און קראָמען,
ווען געפלאַקערט האָט ס'פייער,
האָט די האַנט פון רוצח אַ ווייל נישט גערוהט.

האָרך צו, פּאַריז!
אוקראַינע איז שיין און גערעטען,
אַ גרויסע גערעטעניש גיט דאָרט די ערד,
דאָרט בליהען די סעדער...
פאַר סטעפּען איז זוז דאָרט פון אייביג געבעטען,
פאַר אונזערע ברידער — יסורים בעשערט...

צי קאָנסטו, פּאַריז, יענע נעכט פון אוקראַינע,
ווען ס'גלאָצט אויף די שטערען
אַ טויטענס געזיכט?
דערמאָהן זיך די נאַכט באַרטלאָמעאוס, ווען אויף גאַסען אויף דיינע
גערונען דאָס בלוט האָט געדיכט.

אין פּראָסקוראָוו ברענט נישט אין אָוענט קיין פייער,
דער וויסטער זשיטאָמיר זעהט אויס, ווי אַ דאָרף...
אויף שטעט אויף די שטילע
פון שרעק-אומגעהייער
פון דער פינסטערניש טיפער
האָט דער פחד די אימה געטון זיך אַ וואָרף...

האָרך צו, פּאַריז!
דאָס איז נישט אַ חלום פון דיכטער אין בלויען,
ס'איז לעבעדיג אמת
פון לאַנד אין די פעלדער-געזאַנגען פערוועבט,
געלאָפען מיט בריסט אָפּגעשניטען עס זענען די פרויען
געוויינט האָבען מאַנסביל
און הענד די געהאַקטע געשלעפּט!..

טויזענדער, טויזענדער פיל בני רחמנים
געשאָכטען האָט ס'ווילדע קאָזאַקישע פריי,
האָרך צו, פּאַריז!..
די עוולה עס רעדט איצט — צובלוטיגט איהר פּנים,
האָרך צו, פּאַריז, און שריי!

פריי איבערזעצט פון מאַנוס-ריפּט דורך ב. און פ.

1263 פּאָגראָמען אין 493 שטעדט

ד"ר גערנעל וועגען פעטליוראַ'ס פעראַנטוואָרטליכקייט

קאָרעספּאָנדענץ פון בערלין צום „נייעם פאָלקסבלאַט"

דער י. ט. א. פאָרשטעהער אין בער-לין האָט געהאַט אַ געשפּרעך מיט'ן געוועזענעם דירעקטאָר פון דעפּאַרטא-מענט פאַר יודישע אַנגעלעגענהייטען אין דער אוקראַינישער פאָלקס-רעפּוב-ליק און פּרעזידיום-מיטגליד פון הילפס-קאָמיטעט פאַר די פּאָגראָם-בעליטענע ביים רוסישען רויטען-קרייץ אין קיעוו ד"ר מ. גערנעל, וואָס איז אויך אַרויס געפאָהרען געוואָרען אַלס עדות אין שוואַרצ-באַרד פּראָצעס.

ד"ר גערנעל האָט געהאַט די געלע-גענהייט צו בעקענען זיך גענוי מיט היגסטערער פון דער אָרגאַניזאַציאַנס-פּאָליטיק, וואָס איז געפיהרט געוואָרען דורך פעטליוראַ'ן און זיינע אַטאַמאַנען אין משך פון 3 יאָהר געגען דער גרויסער יודישער בעפעלקערונג אויף אוקראַינע. ד"ר גערנעל איז איינער פון די גרינדער פון יודישען היסטאָרישען אַרכיוו אין בערלין, וואָס בעזיצט די גרעסטע זאַמלונג פון פּאָגראָם-מאַטעריאַלען.

אויף דער פראַגע וועגען דעם אומ-פאַנג פון די יודישע פּאָגראָמען אויף אוקראַינא און וועגען פעטליוראַ'ס ראָל אין זיי האָט ד"ר גערנעל געענטפערט פאָלגענדעס:

אין משך פון יאָהר 1918 ביז 1921 ענען אין 700 ערטער אויף אוקראַינע פאָרגעקומען יודען פּאָגראָמען. דער יודישער היסטאָרישער אַרכיוו בעזיצט גענויע מאַטעריאַלען וועגען 1,236 פּאָ-גראָמען, וואָס זענען פאָרגעקומען אין 530 ערטער. פון דער צאָהל 1236 פּאָ-גראָמען זענען 493 געמאַכט געוואָרען דורך פעטליוראַ'ס אַרמיי און די אַטאַ-מאַנען פון זיינע אָטמאַנען. די פּאָ-פּישע צאָהל פון די פעטליוראַ-פּאָגראָ-מען איז פיל גרעסער, ווייל 164 ער-טער איז נישט געלונגען צו בעקומען קיין גענויעם מאַטעריאַל.

די צאָהל יודען, וואָס זענען דער'-הרג'עט געוואָרען בעת די פּאָגראָמען איבערשטייגט 31 000 נפשות. אין דער צאָהל זענען נישט פערעכענט געוואָרען די פּאָגראָם-קרבנות. וואָס זענען שפּע-טער געשטאָרבען פון די ערהאַלטענע וואונדען. די אַלגעמיינע צאָהל פון די, וואָס האָבען פערלוירען זייער לעבען צוליב די פּאָגראָמען בעטרעפט אַנ'ערך 60 000. פון דער צאָהל זענען נאָמענט-ליך פעסטגעשטעלט געוואָרען מעהר ווי 16 000 קרבנות פון די פעטליוראַ-פּאָגראָמען.

אויף דער פראַגע ווי ווייט פעטלו-ראַ טראָגט פערזענליך די פעראַנט-וואָרטליכקייט פאַר די פּאָגראָמען האָט דר. גערנעל געענטפערט: אָהן צוו פעל פראַגע פעטליוראַ, אַלס הויפּט-אַנ'הרער פון, דער טרופּע און דער איי-נציגליכער מכבד-האָבער, די פולע פעראַנטוואָרטליכקייט פאַר די פּאָגראָ-מען. איך האָב באַטראַכט אַלע אונטער-זוכונגען, וואָס זענען געמאַכט געוואָ-רען די ך יודישע און נישט יודישע פערזענליכקייטען און איך האָב איי-נגעווילהאָט פעסטגעשטעלט, אַז עס איז נישט פעריכטיגט געוואָרען קיין שום פאַל, ווען פעטליוראַ זאָל האָבען בעשטראָפט די שולדיגע אין די פּאָגראָ-מען. פערקעהרט, עס זענען פעסטגע-שטעלט געוואָרען פיל פאַלען, ווען אָרגאַניזאַטאָרען און אָנפיהרער פון די פּאָגראָמען זענען שפּעטער דורך פעט-ליוראַ דערהויבען געוואָרען צו גאַנץ הויכע און פעראַנטוואָרטליכע פּאָסטענס. דער בלוטיגער אַטאַמאַן סעמעסענקאָ איז געבליבען נאָך אַ לאַנגע צייט קאָ-מאַנדיר פון פעטליוראַס אַרמעע-אָפּטיי-לונג.

דער אָרגאַניזאַטאָר פון זשיטאָמירער פּאָגראָם פעטראָוו איז שפּעטער געווען שטעלפערטרעטער פון קריגס מיניסטער פעטליוראַ. מיר זענען פערזענליך בע-קאַנט פאַקטען, ווען פעטליוראַ האָט נישט געוואָלט איינערקענען, נאָכ-דעם ווי מען האָט איהם מיטגעטיילט, אַז עס קומט פאָר אַ פּאָגראָם. בעת דעם צווייטען פּאָגראָם אין זשיטאָמיר אין חודש מערץ 1919 האָט זיך פעט-ליוראַ געפונען אויפ'ן באַהן-וואָקזאַל און צו איהם האָט זיך געווענדעט אַ דעלע-גאַציע פון יודישע און נישט-יודישע פערזענליכקייטען ער זאָל אָפּשטעלען דעם פּאָגראָם, פעטליוראַ האָט דעמאָלט זיך אָפּגעזאָגט אָנצונעמען די דעלעגאַציע. דער פּאָגראָם האָט געדויערט 3 טעג. 317 יודען זענען דעמאָלט דער'הרג'עט געוואָרען און פיל הונדערטער זענען פערוואונדעט געוואָרען. שפּעטער, ווען זיין מאַכט האָט אָנגעהויבען צו זינקען האָט פעטליוראַ אַרויסגעלאָזט אַנ'אויס-רוף צו דער אַרמעע מען זאָל מעהר נישט איינאָרדנען קיין פּאָגראָמען. דאָס איז שוין אָבער געווען צו שפּעט. די דעמאָראַליזירטע אַרמעע און ציווילדע-ווצטע אַטאַמאַנען האָבען פאָרגעזעצט זייער פּאָגראָם-טעטיגקייט. די פּאָגראָ-מען האָבען געדויערט ביז'ן יאָהר 1921 ביז די לעצטע אָפּטיילונג פון פעטליוראַ האָט זיך געפונען אויף דער אוקראַאי-נישער ערד.

צום סוף האָט דר. גערנעל ערקלערט: עס וואָלט געווען אָבער אַ טעות צו אידענטיפיצירען די גאַנצע אוקראַאי-נישע בעוועגונג מיט דער פּאָגראָם טע-טיגקייט. די אידעע פון דער נאַציאָנאַ-לער אוקראַאינישער בעפרייאונג האָט געפונען די פולע אונטערשטיצונג ביי אַלע יודישע פּאַרטייען. אויך די פּאָגראָ-מען האָבען נישט געקענט אָפּשוואַכען די יודישע סימפּאַטיעס פאַר דער או-קראַינישער פרייהייטס-אידעע. די יודי-שע עפענטליכקייט האָט קיינמאָל נישט אידענטיפיצירט דאָס אוקראַאינישע פאָלק מיט די פּאָגראָם-באַנדיטען. אין בע-וואוסטזיין פון יודישען פאָלק איז אָבער פעטליוראַ געבליבען אַלס דער שולדי-גער אין די פּאָגראָמען אויף אוקראַינע.

(י.ט.א.)

די הזכרה פאַר די פּאָגראָם-קרבנות.

מיר ברענגען דאָ דעם נוסח פון דער הזכרה, וואָס איז שמיני עצרת צו יזכור געמאַכט געוואָרען אין די פּאַריזער שולען פאַר די קרבנות פון די פּאָגראָמען אין אוקראַינע.

„אל מלא רחמים שוכן מרומים המצא מנוחה בצל כנפי השכינה במעלות קדושים וטהורים כזהר הרקיע מזהירים את נשמות אחינו ואחיותינו, זקנינו ועוללינו, יונקי שדים שלא חטאו וגמולי חלב שלא פשעו שנהרגו ושנטבחו, שנשרפו ושנחנקו ושהומתו בכל מיתות משונות ועינויים נוראים ע"י בני בליעל בארץ אוקראינא ובכל מקום שנשפך דמנו כמים בשנות מלחמות-העולם ואחריה. בעבור שכל הקהל הקדוש הזה וכו'"

אין יודישער איבערזעצונג:

גאָט ערבאַרמדיגער מאַך געפינען אַ רוהע צווישען די זויבערע און הייליגע וואָס שיינען אין די ליכטיגע הימלען די נשמות פון אונזערע ברידער און שוועסטער, זקנים און עופּלעך וואָס זענען ערמאָרדעט, געשאָכטען פערברענט, דערוואָרגען און גע-טויט געוואָרען מיט אַלערליי מיתות משונות און פורכטבאַרע ענוים דורך רוצחים און כוליגאַנעס אין אוקראַינע און אַנדערע ערטער, וואו ס'איז פערגאָסען געוואָרען אונזער בלוט ווי וואַסער אין דער צייט פון וועלט-קריג און נאָכדעם א. א. וו.

דאס פראגראם
פון דער פוילישער רעאקציע

אין ווארשע איז פארגעקומען א זיצונג פון הויפט-ראט פון דער ענדעקישער פארטיי, וועלכע האט זיך באשעפטיגט מיט דער פראגע פון די פערשארפטע איינפלוסן צווישן די מאסן פון „ראדיקאליזם, סאציאליזם און קאמוניזם". די בעראטונג האט אנגענומען א ריי „פראגראם-טעזיסן", וועלכע דארפן פראקטיש ווערן אויפ'ן פרעסע פלאן איג'ם איצטיגן מאמענט.

פון יעדן אנגענומענעם טעזיס קריכט ארויס דער טיף רעאקציאנערער כאראקטער פון דער דאזיגער פארטיי. ניט אלץ איז אין די טעזיסן ארויסגעזאגט געווארן, פיל זאכן האט דער הויפט-ראט געפונען פאר נויטיג צו בעהאלטן אויף „בעסערע צייטן". אבער דאס, וואס איז פערעפנטלעכט געווארן, איז גענוג אויף צו דערקענען די פיזיאנאמיע פון דער פוילישער רעאקציע.

אין די טעזיסן איז בארירט וועגן אגרארער-רעפארם, וועגן דער געפאר פאר דער פרייהייט פון ווארט, וועגן דער סכנה פאר'ן פארלאמענטאריזם אין פוילן. דאגעגן געפינען מיר דארט קודם כל דעם קאמף קעגן די דעמאקראטיע. די „טעזיסן" בעהויפטן, אז ס'דארפן געמאכט ווערן „אויסבעסערונגען" אין דער איצטיגער אָרדנונג, די אויסבעסערונגען באציהען זיך קודם כל אויף דער וואהל-אָרדינאציע: מ'דארף „בעריימענער" פערקלענערן די צאהל דעפוטאטן, באגרענעצן די פראפארציאנאליטעט, העכערן דעם עלטער פון אקטיווען און פאסיווען וואהל-רעכט. ווייטער דארף מען פערברייטערן די קאמפעטענץ פון דער אויספיהרונגס מאכט דורך דעם, וואס דער מלוכה פרעזידענט זאל בעקומען דאס וועטא רעכט קעגן די בעשלוסן פון פארלאמענט.

די טעזיסן שרייבן שטארק אונטער די בעדייטונג פון סענאט. ער דארף בעקומען די זעלבע רעכט, וואס דער סיים. עס דארף גאנצליך געענדערט ווערן די וואהל-אָרדינאציע צום סענאט: עס דארפן בעזונדערס זיין פערטרעטן: די קירכע, די ווירטשאפטליכע, געזעלשאפטליכע און וויסענשאפטליכע אינסטיטוציעס.

ווייטער ווערט ארויסגערוקט דער לאזונג פון קלעריקאליזם: די לעצטע רעשטלעך פון רעליגיעזער טאלעראנץ דארפן פערניכטעט ווערן.

נעבן קלעריקאליזם שטעהט נאטירליך — דער נאציאנאליזם. די נאציאנאלע מינדערהייטן דארפן קיין רעכט ניט בעקומען, די פוילישע שפראך דארף „פרינציפיעל" זיין די אונטעררירכטס-שפראך אין אלע רעגירונגס-און קאמונאלע שולן. א, דאס איז ניט אין הסכם מיט דער קאנסטיטוציע — האבן מיר ביי די נ. ד. אנ'עולה.

נאטירליך, אז ווייטער פאלגט שוין די אנטיסעמיטישע דעמאגאגיע. צוליב דעם „יודישען מזל" פאדערן די טעזיסן שוץ פאר דער פוילישער „פרעסע, ליטעראטור, קונסט" א. א. וו. (ס'פרעגט זיך, ווי אזוי זאל דאס אדורכגעפיהרט ווערן פראקטיש: צי זאל מען די יודען פערווערן צו שרייבן ארטיקלען, ערצעהלונגען און לידער אויף פויליש? אדער צו וועט דער רעדאקטאר פון „דוואַ גראָשע" פערבאטען אין דער פוילישע פאעזיע טובים'ען ?).

בנוגע דער ארבייטער-פראגע פאדערן די טעזיסן „פראקטישע סאלידארישקייט צווישן די ארבייטער און אונטערנעהמער".

אט די טעזיסן—א אנטידעמאקראטיזם, נאציאנאליזם, אנטיסעמיטיזם, קלעריקאליזם"—זיינען אלט און איצט האבן מיר נאר א נייע אויפלאגע זייערע, וועלכע בילדעט דעם אמת'ן פראגראם פון דער פוילישער רעאקציע.

ה. ט.

דער „בונד" / צום 30-טען יובל / פון וו. לאצקי-בערטאלדי

אין סעפטעמבער 1897, זיינען אין ווילנא צונויפגעפאָהרען פון שטעט און שטעטלעך דרייצן מענשן, פארשטעהער פון יודישען ארבייטער-ארגאניזאציעס, דעלעגאטען פון גערודפטע „סטאַפשניקעס", וואס זיי איז בעשערט געווען אנצוהויבען א נייע בלעטעל אין דער יודישער געשיכטע.

דאס זיינען געווען די גרינדער פון „אלגעמיינעם יודישען ארבייטער בונד".

דאס יודישע פאלק האט צום ערשטען מאל אויף זיין לאנגען גלות-וועג ארויסגערוקט פון זיינע רייהען א קאמף-ארגאניזאציע. צום ערשטען מאל אין דער יודישער געשיכטע האבען די יודישע מאסען נישט געזוכט תחנונים, נאר געפאדערט, נישט געווארט אויף ישועות נאר מוסר נפש... מיט מסירת נפש זיך געווארפען אין העלדישען שטרייט פאר רעכט און פאר פרייהייט, פאר סאציאלען און נאציאנאלען יושר, פאר דער אייגענער בעפרייאונג און פאר דער בעפרייאונג פון דער מענשהייט.

צוזאמען מיט'ן „בונד" איז בעשאפען געווארען א נייער יוד, וואס די געשיכטע האט איהם אזא נאך נישט געזעהן.

נישט אין פערשפרייטען צווישען די יודישע ארבייטער דעם מארקסיזם, די נייע תורה פון וויסענשאפטליכען סאציאליזם, איז געלעגען דער עיקר פון בונדישען אויפטו. חקרנים, שארפע מוחות זיינען ביי אונז קיין נייעס נישט געווען. אמאָליגע ישיבה-בחורים זיינען זיך מגולגל געווארען אין היינטוועלטיגע משכילים, און מיט'ן אייגענעם גראַגער ניגון, מיט וועלכען מען האט אמאָל געפרובט עפעס אָן סדרינגען פון א בלאט גמרא מיט תוספות, האט מען איצטער געטייטשט א בלאט פון מארקס „קאפיטאל" מיט א פירוש פון קויטסקי און פלעכאנאוו. אינדערעמת'ן איז דאס געווען היינו הך, אלץ איינס, די אויגענגע אלטע יודישע מוח-טראדיציע, וואס האט צו קיין שעפערישען איבערבייט אין יודישען לעבען נישט בעקאנט פיהרען.

דער ממשותדיגער היסטארישער פערדינסט פון „בונד" איז געווען גאר אנ'אנדערער: ער האט אונז יודישע קאמף-נאטורען געגעבען, ער האט צום ערשטען מאל אין דער יודישער גלות-געשיכטע דערצויגען און ארגאניזירט יודישע קאמפערישע מאסען, וואס האבען זייער לעבען פונקציאנירט פאר אונזער און פאר אלגעמיינע פרייהייט.

נאר נישט דאס אליין. דער „בונד" איז געווען אנ'אנהויב פון דער יודישער רעוואלוציע, דער אנהויב פון אנ'איבערקערעניש אין אלע ווינקלען פון יודישען לעבען. אין פייער פון קאמף, וואס האט זיך א דאנק דעם „בונד" צעפלאקערט אויף דער יודישער גאס, זיינען פערברענט געווארען א וועלט פערשימלטע טראדיציעס, א שלל אלטפרענקישע השגות, נייע לידער האט אנגעהויבען זינגען די יודישע גאס, וואס האבען אנ'אימה געווארפען אויף די פערשטעהער פון דער צוזעטלער פערגאנגענהייט און האבען בעגייסטערט די שטרייטער פאר א ליכטיגער צוקונפט.

דער יודישער ארבייטער האט א דאנק דעם „בונד" פערנומען די וויכטיגסטע, דעם ערשטען פלאץ אין יודישען לעבען. וואו עס האבען פריהער געוועלטיגט די מגי פון דער מזרח וואנד, וואו די „גילדענע מאן" מיט דער גרויסער מאה האט גדלותדיג געקאמאנדעוועט מיט דער ברייטער דלה, דארטען האט איצטער געשפאנט דער רויטער פאן און דער יודישער ארבייטער איז געווארען דער יחסן פון דער יודישער געזעלשאפטליכקייט.

די ארבייטס רעליגיע האט זיך אנגעהויבען פערשפרייטען אין דער יודישער וועלט און דאס פערמיאוסטע און גרינג-געשעצטע „קוליער געמעל" איז עולה לגדולה געווארען. די הינטער געסלעך פון שטעט און שטעטלעך, וואו די גולה האט ארגאניזירט איהר פראָטעסט און געפיהרט די שטרייטער צום קאמף, זיינען מגולגל געווארען אין הייליגע ערטער, וואו מען פלעגט עולה רגל זיין פון אלע שיכטען פון פאלק. אין א דעקאדענטישע יוגענד האט א שטראם געצויגען אהין אין לאגער פון אלע „דערנידעריקטע און בעליידיגטע". און דורך דעם דאזיגען בעהעפט פון דער יודישער אינטעליגענץ מיט דער יודישער ארבייטערשאפט זיינען וואונדער געשעהן. א סך בעווייטע און צעשטרייטע רינגלעך, וואס זיינען שוין געווען מחוץ למחנה — זיינען א דאנק דעם „בונד" ווידער איינגעקרייזלט געווארען אין דער גאלדענער יודישער קייט, אפילו אנטפרעמדעטע טיילן, אברים מדולדלים, האבען זיך דורך דעם יודישען ארבייטער, דורך דעם כישוף פון זיין פרייהייטס-קאמף, ווידער בעהעפט מיט'ן יודישען פאלק.

און געשפרייזט מיט נייע בעגריפען, מיט רעוואלוציאנערע געפיהלען, האט געגורט איהרע לענדען אונזער מאמע לשון, און יודיש איז ארויס אין קאמף פאר איהר רעכט אויף לעבען און אנערקענונג. יודיש האט זיך בעצירט מיט'ן גאנצען חן, וואס דער קאמף פאר פרייהייט קען צוגעבען, און האט אנגעהויבען אויסקעהרען צו יודישקייט אלע אונזערע פערוואגלטע נשמות. און דער פוילישער גאס איז יודיש פריהער אין די פוילישע פאלאגען און שטאָט דעם ארבייטער האט דאס יודיש ווארט אנגעהויבען הילכיג קלינגען אין קרייזען און אויף דעמאנסטראציעס, אויף קאנגרעסען און קאנפערענצען, אויף קאטעדרעס און פאליטישע טריבונעס.

אין בעפרוכפערט פון נייע רעוואלוציאנערן לעבען האט די יודישע ליטעראטור אנגעהויבען איינזאפען די רעוואלוציאנערע מאטיוון, די קאלער-שטוב איז געווארען אנ'עגין פאר דער יודישער פאעזיע, די אומרו פון'ם יודישען קינסטלער האט תופס געווען דעם היפוך צום קאמפענדיגען יודישען ארבייטער און „באנציע שוויג", ארבייטס- און ארבייטער-לידער, וואס האבען אין לבוש פון ניגונים געוואנדערט פון שטאט צו שטאט, פון די געהיימע קרייזלעך ביז צו די דעמאנסטרירענדיגע מאסען אין די גאסען, אט די לידער זיינען געווען געדיכטעט אין נשמה-יתירה מאמענטען נישט נאר פון פראלעטארישע, נאר אויך פון בירגערליכע פאעטען, וואס פלעגען זיך בעהעפטען מיט'ן יודישען ארבייטער.

אין יובל טאג פון „בונד" פערגעסען און מוזען מיר אלע פערגעסען די חלוקי דעות, דעם פראגראם און אינטערעסען-קאמף, וואס פערשיידענע יודישע פארטייען פיהרען מיט איהם. דרייסיג יאהר „בונד" זיינען ווערט מען זאל אויף זיי קוקען פון דעם הויכען אייביקייטס-פונקט, וואו עס איז בולט קענטיק, וואס דער „בונד" האט געגעבען דעם פאלק בכלל. דער „בונד" איז איינער פון די סימנים, פון די בולטע סימבאלען פאר אונזער העלדישער תקופה, וואס האט זיך אנגעהויבען מיט'ן יאהר 1897, פאר דעם פעריאד פון שטורעם און דראנג, וואס האט רייכער געמאכט דאס פערארימטע, פארחושכטע, פער'קבצנ'טע יודישע לעבען מיט די פרייהייטס-געזאנגען פון „ברידער און שוועסטער פון ארבייט און נויט".

ביי פרוי חנה שווארצבארד

שלום שווארצבארד'ס גרוס פון תפיסה
„איך קוק מיט אָפענע אויגען דער פראנצויזישער גערעכטיגקייט!"

זי האט גאר וואס בעהאט געענדיגט א שטיקעל ארבייט, א מאנטעל פאר א קינד, — זי מוז דאך לעבען, ארבייט זי שווער אהן אויפהער — דערצו פערגעסט מען זיך א ביסעל ביי דער ארבייט!

חנה שווארצבארד האט אנגעוויזען אין איהרע אויגען האבען פייכט געקוקט פון זיך. זי האט זיך פערקלערט און אויף'ן פנים האט געציטערט און טיף פערבענקטקייט זיך אין די שטריכען א שווערער זארגען.

נאכהער האט זי גענומען דעם מעטער-אנצוג, וועלכער איז געלעגען אויף א דרייפיסלעכן שטוהל, איהם ארומגעפיצט און אנגעהויבען בעהעפטען אין לאך דעם אפצייכענונג פונ'ם „קרוא דע גער" — „דעם אנצוג וועט שלום טראגען בעת דעם פראצעס!"

זי האט נישט געוואָלט פיל צו רעדען.

און ספעציעל וויל זי נישט דערצעהלען איבער איהרע ליידען און זי האט גלאט מורא צו רעדען — טאמער כאפט זי זיך ארויס מיט אנ'איבעריגען ווארט! שווייגט זי — „עס וועט קומען א צייט, ווען איך וועל רעדען — רופט זי זיך אפ — כ'וועל א סך האבען צו רעדען, אזוי א סך — און וועגען אלעמען — וועגען פריינד, גוטע פריינד און נאר נאהענטע — און וועגען די אלע פיין מיינע — נאר איצט — איצט וויל איך עס זאל זיך שוין ענדיגען — גלויבט מיר (און די פייכטקייט נעהמט פריטען אין די אויגען ווינקלען!) כ'בין שוין מיד כ'האב שוין מעהר קיין כח נישט! אז עס זאל זיך שוין ענדיגען!

נאכהער ווערט זי שטיל. קומט צו זיך און קריגט אזא פערקווירדיגע פערטרויערט רוהיגקייט.

— מסתם איז עס דאך מיין גורל!
— דארף מען שווייגען — נאר שטילמאל
— איהר ווייסט פיהלט זיך אבער דאס הארץ.
— איהר ווייסט, איך זיץ אליין זא איבער דער ארבייט — קומען אן טרויעריגע געדאנקען — מען גיסט אלעס ארויסזאגען!

זי איז שוועק אין „פאלעי" זעהען איהר מאן. און איז צוריקגעקומען נאר אנ'אנדערע. דער אונטערהאלט מיט שלום'ען קרעפטיגט זי און גיט איהר א מוט. ער איז פיל מיט גלויבען און לאזט איהר נישט זיין פערצווייפעלט.

איצט איז ער אין דער היסטארישער קאנסיערזשערי. ער זיצט איצט נישט מעהר אליין. זיין שכן אין קאמער איז א פראנצויזישער ארטיסט, וועלכער האט זיך אויך עפעס פערשולדיגט. די וועהטער קומען פאר ביי זיי „מיסטעריעז". אומשטענדען. מען דארף דורכגעהן, לאנגע טונקעלע הויכע זאלען פון די מיטעלאלטערליכע קעלער דורך פונ'ם יוסטיץ פאלאץ. צום סוף קומט מען אריין אין א קליינעם ענגען ווינקעל, אזוי ענג, אז מען מוז זיך איינצוגענצען איינקרימען, אז מען זאל דארט קענען אריין.

ליגט מען א וויל אין דער פינסטער, מען דערהערט א שטימע און זאל — שלום'ס שטימע!

— חנה!
— שלום!

עס צינדט זיך אן אנ'עלעקטריש לעמפעל און מען דערזעהט זיך דורך א האלב מעטערדיגע קראטען אפצוימונג. דאס לעמפעל פערשפרייט א ווייס ליכט וואס צוטריבט שוואך די ארומיגע פינסטערניש פון די שווערע ווענד — די שטימע הילכט אפ אין די זייטיגע קארידארען און קומט צוריק א הויכע און הויליג און נעמט איבער מיט א קעלט.

דער איינגעקארקערטער נעמט זעהט אינעווייניג פיל פרעסטידזש אין זייערע שפראך-קאמערן. און אלע שטימען זייערע מישען זיך צונויף אין איין כסדר'דיגען הוילען עכא, וואס קלינגט אין אויערן עטליכע מאל איבערגעחזרט.

נאר שלום שווארצבארד איז מונטער און ער שרייבט בריעף פון זיין ווינקעל:

— חנה, זיי נישט טרויעריג, האר אויף — אלעס וועט גוט זיין — כ'בין גרייט אויף אלעמען, איך וועל זיי זאגען די ריכטיגע מיין אמת — דעם ביטערען אמת פון די יודישע ליידען! זאלען זיי משפט'ן.
— גריס אלעמען — גריס אלע יודען
— איך שיק זיי מיין ווארימען וואונש. כ'האב געמוזט — כ'האב נישט געקענט אנדערש!

כ'האב געזעהן אזוי פיל טויט און פערניכטונג, אז מיינע ליידען און דיינע זיינען גארנישט קעגן דעם גרויסען יודישען וועהטאג.

גיב איבער אלע יודען מיין גרוס — מיין געוויסען איז נישט שולדיג — כ'קוק מיט אפענע אויגען דער פראנצויזישער גערעכטיגקייט — כ'בין אבער אויך גרייט ווייטער טראגען די פערענטוואָרטליכקייט פון מיין טאט — זיי געזונד — זיי שטארק —

די זעהונג איז געענדיגט — חנה שווארצבארד קומט צוריק אהיים אנ'אנדערע און דורך איהרע טרעהרען קוקט ארויס — האפנונג!

י. האמסקי

757
כשר
דילאָדזער פלאנצן-פוטער-פאבריק
פון דער אקציען געזעלשאפט גאלדשטאדט
אין לאדז (NIECAŁA Nr. 12), טעלעפאן 47-01
ליפערט צו ביליגע פרייזען:
סאגאָל (SAGOL) ווייכער סארט
צעטאגאָל (CETAGOL) הארטער סארט
אונזערע אויספארבייטונגען שטעהען אונטער דער אויפזיכט פון
מיטגליד פון לאדזער רבינאט הרב ישראל פרידעל נ"י אין לאדז

לאָדז, 21 אָקטאָבער 1927

נייער פאָלקסבלאַט

לאָדז, 21 אָקטאָבער 1927

רעליגיע און רעליגיאָזיטעט

פון ש. ניגער

רעליגיע און רעליגיאָזיטעט האָבען אוראַי אַ שייכות איינס צו ס'אַנדערע, אָבער זיי זענען דאָך צוויי באַזונדערע זאַכען. אַזוי ווי, צום ביישפיל, פּאָעזיע און פּאָעטישקייט. דאָס וואָס מען רופט אָן פּאָעטישע שטימונגען, פּאָעטישע געפיהלען, קאָן זיין ביי אַ סך מענשען, אָבער נישט אַלץ וואָס איז פּאָעטיש, איז פּאָעזיע. פּאָעזיע איז שוין פּאָעטישקייט, וואָס איז דורך „די בעסטע ווערטער, אין דער בעסטער אָרדנונג" אויסגעדריקט און רעאַליזירט געוואָרען. דאָס איינציגע איז אויך מיט רעליגיע. יעדער איינער פון אונז קאָן האָבען דאָס, וואָס מען רופט אָן רעליגיעזע איבערלעבענישען, רעליגיעזען עקסטאַז, אָבער דאָס איז נאָך נישט קיין רעליגיע. רעליגיע איז פערווירקליכטע רעליגיעזיטעט (בעת רעליגיעזיטעט איז נאָר פּאָטענציעלע מעגליכע רעליגיע.) רעליגיע איז אַזאַ „נאָטפּאַרכטיגקייט", וואָס איז אַנגעקליידט און קריסטאַליזירט אין אַ סיסטעם פון גלויבונגען, מנהגים, צערעמאָניעס. אפילו אַזאַ נישט־דאָגמאַטישע רעליגיע, ווי בודיזם, האָט אַ געוויסע פילאָזאָפיע, אַ בעשטימטע שיטה, אַ מעהר אָדער ווייניגער איינגעשטעלטען לעבענס־סדר.

מען קאָן זאָגען, אַז אינעווייניגסטע פרומקייט, דאָס וואָס מיר רופען אָן רעליגיאָזיטעט, איז די נשמה פון רעליגיע, אָבער ס'איז אַ נשמה אָהן אַ גוף, דורך דער רעליגיע קריגט זי אַ גוף, אַ געשטאַלט, אַ פנים.

אַ גוף אָהן אַ נשמה, זאָגט מען, קאָן נישט לעבען, אָבער עס טרעפט דאָך גאַנץ אָפט, אַז עס בלייבט נאָר דער גוף, דער לבוש, די שאָלעכץ, און קיין לעבעדיגער גייסט איז נישט. עס איז פערהאַן רעליגיע אָהן רעליגיאָזיטעט, פונקט אַזוי, ווי עס איז דאָ רעליגיאָזיטעט אָהן רעליגיע.

אין נאָמען פון רעליגיעזען גלויבען, אין נאָמען פון דער רעליגיעזער אָרגאַניזאַציע, דער קירך, דער הייליגער קהלה אָדער ווי מען רופט עס זאָגען, ווי מיר אַלע ווייסען, אָפגעטון געוואָרען און עס ווערען אָפגעטון נאָך איצט זאַכען, וואָס דער אמת רעליגיעזער נשמה מוז אַנכאַפּען אַ שוידער פון זיי. אין דער שפּיץ פון רעליגיעזע פעראייניגונגען שטעהען אָפט פערזאָנען, וואָס האָבען נישט קיין גאָט אין האַרצען, און קיין אמת'ע פערבינדונג מיט דער וועלט, וואָס דאָס איז אייגענטליך דער אינעווייניגסטער זין פון רעליגיע. „גאָט'ס קיניגרייך" איז אָפטמאָל נאָר אַן אַנדער נאָמען פאַר דער ערדישער הערשאַפט. און נאָך אָפטער איז עס סתם אַזוי אַ נאָמען, אַ וואָרט, אַ שם, וואָס איז אויסגעליידיגט געוואָרען פון זיין אינהאַלט.

האָבען טאַקע די פאָרשטעהער פון אמת'ער רעליגיאָזיטעט נישט איינמאָל זיך געשטעלט אַנטקעגען די פיהרערס פון דער אָפיציעלער רעליגיע. אַזוי האָבען געטון אונזערע פאָרצייטיגע נביאים, און אין אַ געוויסען זינען איז אויך די מלחמה פון די ערשטע חסידישע רביים מיט די רבנים געווען אַ צוזאַמענשטויס צווישען אויפגעוואַכטער רעליגיאָזיטעט און פערגליווערטער רעליגיע. אַ קאַמף צווישען דער פרייער, לעבעדיגער, הייסער רעליגיעזער התלהבות און דער געבונדענער, פערשטיינערטער פערפרוירענער שלחן־ערוך־פרומקייט. אויב די אמת'ע, נישט־בעפלעקטע חסידות איז ער היינט נאָך אַ קוואַל פון בעגייסטערונג פאַר אַ סך נישט פרומע יודען, איז עס נאָר דערפאַר, וואָס די חסידישע תורה און די חסידישע מעשה און דער חסידישער ניגון און אפילו די מנהגים און פיהרונגען (דער ריטואַל) פון די חסידים זיינען געווען געבויט אויף געפיהל און אינטואיציע, נישט אויף אויסערליכע ראַמען. שפּעטער איז אויך די רעליגיאָזיטעט פון די חסידים דערהויבען — און דעגראַדירט — געוואָרען ביז צו רעליגיע. און פון דאַן אָן זענען די טרעגער פון אינעווייניגסטער רעליגיאָזיטעט ביי אונז נאָר יחידים.

אַ געזעלשאַפטליך רעליגיעזע אויפוואַכונג האָט זיך געוויזען אָנהויבען ביי אונז, ווען עס איז געקומען די צייט פון דער נאַציאָנאַלער בעוועגונג, פון איין זייט, און דער סאָציאַליסטישער בעוועגונג, פון דער אַנדערער זייט. דאַן איז אַ פונק אַריינגעפאַלען אין אונזערע נשמה'ס, אַ פונק פון יענעם סנה, וואָס ברענט און ווערט נישט פערברענט" — און אַ ליכט איז אויפגעגאַנגען אין אונז. איינע האָבען געגלויבט אין דער יודישער גאולה, אַנדערע האָבען געוואַרט אויף דעם גרויסען יום הדין, ווען די גאַנצע וועלט וועט אין פייער און שטורעם אויסגעלייזט ווערען. אָבער אַלע האָבען געזעהען, ווי עס קומט עפּעס גרויסעס, אַלע האָבען נביאות געזאָגט, אַלע האָבען געהערט די טריט פון משיח'ן ווי זיי דערנעהענטערען זיך. פליגלען האָבען געפלאַטערט איבער אונז. עס איז געווען אַ צייט פון אַ גרויסער התעוררות. אַ צייט, וואָס איז געבענטשט געווען מיט תמימות, אַ צייט, ווען וואונדער זענען געשעהן, עס האָבען זיך געהערט לעגענדעס און די פרייע מענשליכע פאַנטאַזיע האָט געפייערט איהר יום־טוב. אין יעדער צייט זענען פון ס'ניי ביי אונז אויפגעקומען רבנים, פיהרער'ס, הייליגע עדה'ס מיט הייליגע פאַהנעס, מיט מסירות נפש, מיט תפלה און געזאַנג. נייע כתה'ס זענען געבוירען געוואָרען (און דאָס זענען געווען גיכער רעליגיעזע, ווי פּאָליטישע כתה'ס) — און די מלחמה צווישען זיי איז געווען אַ מלחמה פון גלויבנס.

דערנאָך איז אַלץ אָפגעקיהלט און וואָכעדיג געוואָרען. דער נאַציאָנאַליזם איז געוואָרען אַ פּאָליטישע בעוועגונג, אַ פּאַרטיי, אוים רעליגיאָזיטעט. דאָס איינציגע האָט פּאַסירט מיט'ן סאָציאַליזם. מען פראַוועט נאָך צערעמאָניעס (נאַציאָנאַליסטישע אָדער סאָציאַליסטישע). מען שפּרינגט נאָך קדוש (פאַר דר. הערצל אָדער קאַרל מאַרקס). אָבער ס'איז „מצות אנשים מלומדה", ס'איז אָהן אַ כונה, אָהן אַ מסירות נפש, אָהן נשמה. ס'איז געבליבען די רעליגיע, די סיסטעם, די אָרגאַניזאַציע, קיין רעליגיאָזיטעט איז שוין מעהר נישטאָ, סיידען נאָר אין די נשמה'ס פון איינציגע, נסתרים.

דער קאָמוניזם און, להבדיל, די „עליה" פון די חלוצים איז ווידער געווען אַן עלית נשמה, אַן אויפבראַוז פון יוגענט־גייסט, אַן אויפפלאַמונג פון גלויבען, אַ נייע דבקות, מיט אַ הייסען ברענענדיגען מזבח, מיט קרבנות מיט כהנים, מיט אַ גרויסען, ווען אפילו אַ פערלייקענטען, גאָט, — און אפשר שוועבט נאָך איצט אויף די שכינה פון דער נייער רעליגיאָזיטעט און פּאָקט מיט איהר פערוואונדעטען פליגעל, אָבער דאָס איז נאָר, דוכט זיך מיר, אין ארץ־ישראל און אין רעטענפערבאַנד. אין אַנדערע לענדער און דער הויפט אין די אַמעריקאַנער מקומות זעהט מען מעהר דעם רויך, ווי דעם פלאַם פון יענע פייערלעך. נישט אין דעם נאַציאָנאַליסטיש־ציוניסטישען, נישט אין דעם סאָציאַליסטיש־קאָמוניסטישען לאַגער איז דאָ עפּעס אַזוינס, וואָס פערדינט דעם נאָמען רעליגיאָזיטעט. איז דאָ, איז דאָרטען איז דער עקסטאַז, ווען ער ווייזט זיך אַמאָל, ווינציגער אינעווייניגסטער און מעהר אַ דרויסענדיגער, — אַן אויפגעשרויפטער, אַ היסטערישער. ס'איז אַ פּאַראַד, נישט קיין אמת'ער יום־טוב. ס'איז אַ געוואוינהייט, נישט קיין ליידענשאַפט. אויב ערגעץ וואו איז דאָ אַ פּינקטער האַרציגער ברען, בעהאַלט ער זיך אין האַרץ פון אַ יחיד, קיין גאַנצע עדה'ס, וואָס זאָלען זיין פערכשופ'ט פון אַ וויזיע און געטראָגען ערגעץ־וואו פון אַ פייערדיגער כוואַליע — זעהען מיר נישט. וואָס מיר זעהען, איז — בלייכע בליצען פון ווייטע שטורעם'ס און רעשטלעך פון האַלב־חרוב'ע טעמפּלען, פון טעמפּלען, וואו מען האָט אַ מ אָ ל געדאַווענט מיט אמת'ער כונה.

נישטאָ איצט אין אונזער כלל־לעבען קיין רעליגיאָזיטעט, עס זענען דאָ נאָר רעליגיעס. רעליגיעס אָהן רעליגיאָזיטעט.

—••—

Dr. Z. Rakowski

ספּעציאַליסט פאַר אויערן־, נאָז, האַלז־ און לונגען־קראַנקהייטען.

קאָנסטאַנטינאָווסקאַ 9 טעלעפאָן 17-31

(פריער פּיאָטרקאָווסקאַ) פון 12 ביז 2 און פון 5 ביז 7)

[illegible] 17

פון 10—11 [illegible] 7—3

Lekarz-dentysta

H. Lewita-Fuchs

Piotr ows a 50, tel. 21-36

Przyjmuje od godz. 10—1 p.p.

od 3—6 wiecz. 095

פריינדשאַפט מיט פיש

פעליעטאָן

פון

לעבעדיגער

מיט אַלעמען אין דער וועלט קען מען ווערען פריינד: מיט'ן הונט, קאַץ, מאַלפּע, בער, וואָלף, עלעפאַנט, שלאַנג און אפילו מיט אַ שווינער און רעדאַקטאָר —

נור נישט מיט קיין פיש...

מיט אַ פיש קען מען נור שליסען פריינדשאַפט — אויפ'ן טעלער. אַ פיש קען בלויז זיין אַ מאָגען פריינד.

ווען מען טראַכט אַמאָל פון פיש איז עס נישט אין קיין שייכות מיט קאָמוניזם און צער בעלי חיים, נור אַלעמאָל אין שייכות מיט דער אכילה:

אַ שטיקעל געפילטע פעפעריגע פיש — אַי ווי גוט!

און מיט אַ ביסעל בראָטען נאָך בעסער.

און געפרעגעלטע קאַרפּלעך אין סמעטענע — זענען טאַקע גן עדן!

און מאַרינירטע פיש! —

און פוטער־פישלעך צוגעהן זיך אין מויל.

און מיט געטריקענטע פיש איז גוט צו פערבייסען.

און פיש געבאַקט אויף דער זון זענען אויך גאָרנישט שלעכט.

און וואו זענען פיש מיט קאַרטאָפעל? חזר'ט די וועלט:

מיט פיש קען מען קיין פריינד נישט ווערען.

זיי זענען פון אַ באַזונדערע וועלט, אַ וואַסער־וועלט.

מיט אַ חיה אין וואַלד קען מען זיך צוזאַמענלעבען.

מענשען האָבען עס פּרובירט (אפילו אין מעשה'לעך...)

אַ מיידעלע מיט אַ בער צוזאַמען האָבען געוואוינט אַ לאַנגע, לאַנגע צייט.

אַ מאַן מיט אַ לייב האָבען געשלאָסען חבר'שאַפט.

מיט אַ פיש קען אַ מענש זיך נישט צוזאַמענקומען

אין וואַסער קען אַ מענש נישט לעבען.

און נעהמט אַ מענש אַרויס די פיש פון וואַסער — קענען די פיש נישט לעבען.

און דערצו שטעהט אין וועג פון דער פריינדשאַפט די שטומקייט פון דעם פ ש.

אַ סך שטומע בעשעפענישען פערמאָגט די וועלט — אָבער אַזוי שטום ווי אַ פיש איז קיינער נישט.

אַ חיה — ברומט.

אַ בהמה — מעקעט.

אַ פערד — היר'שעט.

אַ הונט — וואַיעט.

אַ קאַץ — מיאַוקעט.

אַ פיש — גאָרנישט קיין צייכען פון געשפּרעך.

מעגליך, אַז די פיש האָבען אפשר יאָ עפּעס אַ לשון אין וואַסער — אָבער מיר קענען עס נישט כאַפּען.

אויף דער יבשה אוראי נישט.

און דערפאַר האָט די וועלט אַלערליי צער בעלי חיים אָרגאַניזאַציעס, נאָר נישט פאַר פיש.

אויף פיש האָט קיינער קיין מיטלייד נישט.

פיש זענען בלויז פערגעניגען־ברענגער. אָדער פרנסה־געבער.

כאַפּען פיש — איז אַ פרעהליכע בעשעפטיגונג.

ווען אַ פיש העגנט אויף דער ווענדקע קוועלט מען.

ווען מען כאַפּט אַ לעבעדיגען פיש, ווייזט אַמאָל דאָס האַרץ. ווייזען די פעס. די אויגלעך אין הינטער־זום קען מען אַנעמען פאַר טרעהרען.

אָבער ווען אַ פיש פּרעגלט זיך אויף אַ פאַן איז נישט נאָר ערט עס נישט דער פאַן, גאָר אדרבה, זי טאַנצט נאָך אונטער..

עס איז ביי איהר אַ יום טוב: פיש פּרעגלען זיך.

און ווי די פאַן אַזוי ווי די באַלעבאָסטע.

ביי קיין זאַך קוועלט אַזוי אַ באַלעבאָסטע נישט, ווי ביי ק כען פיש.

אָט פערזוכט זי.

אָט גיסט זי צו נאָך אַ ביסעל וואַסער.

אָט שיט זי נאָך אַ ביסעלע פעפער.

די פיש קאָכען זיך, רויטלען זיך מיט די ציבעלע.

אַ זיסער ריח צושפּרייט זיך, טראָגט זיך צו די נאָזלעכער.

עס איז אַ פרעהליכער ענין דאָס פיש קאָכען. און אַ גוטע באַלעבאָסטע שטאָלצירט מיט דעם.

איך בין אין דער יוגענד געווען אַ גרויסער בעל רחמים (איך האָב נאָך נישט געוואוסט, אַז איך וועל אַמאָל ווערען אַ יודישער קריטיקער) איך האָב אַמאָל געוואָרפען אַ שטיין אין דעם שוחט, וואָס האָט געקוילעט אונזערע טייבעלאַך אויף חתונה (אַלע פּאָלס האָב איך דעם שטיין געוואָרפען אין דער משפחה...) טראָגען אַ הון צום שוחט קוילענען האָב איך זיך אַלעמאָל אָפּגעזאָגט מיט אַ געוויין און פּראָטעסט.

ווען מען פלעגט קוילענען ביי אונז גענז אויף חנוכה, פלעג איך זיך בעהאַלטען ביי זיך אין צימער־און קריצען מיט די ציינער.

ווען מען האָט געשלאָכטען אונזער קעלבעל, האָב איך וואָכען לאַנג געשאָלטען... אַזאַ רציחה!

אָבער צו פיש האָב איך קיין בעציהונג נישט געהאַט.

מיין געבורטס־שטעטעל איז אַ פיש־מאַרק, פלעג איך שטעהן אויפ'ן ברעג און צוקוקען ווי עס ליגען אויסגעלעגט אויפ'ן זאַמד הונדערטער פודען לעבעדיגע פיש.

ווי עס צאַפּלען זיך אין די נעצען די ברייטע לעשטשען.

ווי עס וואַרפען זיך די ביינערדיגע העכט

ווי עס ליגען ווי די מתים — די יאַזען, אַ. אז. וו.

און איך גאָרנישט.

איך האָב געזעהן בלוט פון פיש או מעדום און מיך האָט נישט געאַרט.

עס קיין בלוט נישט, עס איז פיש־בלוט.

און איך האָב גאַנץ אָפט צוגעקוקט ווי מען האָט אַרויסגעשיקט פון אונז פיש אין די ווייטע שטעט. ווי מען האָט זיי געפּאַקט אין „קאַיקעס".

לעבעדיגע פלעגט מען זיי גלייך פון וואָגשאַל אַריינשיטען אין די קייעלדיגע קאַסטענס און צודעקען מיט שטרוי און אייז... און גוט בעדעקען.

זיי פלעגען זיך וואָרפען־אָבער איך האָב קיין [illegible] אין דעם נישט געזעהן.

און נאָכדעם האָבען די פעקער גענומען דיקע העלצער און איינגעבונדען די קאַסטענס מיט שטריק, און נאָכדעם ערשט געקלאַפּט איבער דעם מיט דיקע העלצער...

איך האָב געקענט די פישער.

מאָדנע מענשען, שטומע ווי די פיש, און פּאַמעליש.

זיי פערשפּרייטען נעצען אַזוי גלייכגילטיג און זיי קלאַפּען איבער די קעפּ פון גרויסע פיש, וועלכע רעוואָלטירען און ווילען אַרויסשפּרינגען פון די שיפלעך — מיט דוגזעס און דערביי זינגען זיי אַזוי געשמאַק...

אַ מאָדנע פאָלק, אַ ליב פאָלק, אַ פריי פאָלק.

אַנטקעגען וואָס דערצעהל איך אַלץ, אַנטקעגען דעם וואָס די וועלט האָט קיין בעציהונג נישט צו פיש. קיין רחמנות. און פון פריינדשאַפט איז אָפּגערעדט...

אַזוי דענקט די וועלט. אָבער צו אַלץ נעמט אַ סוף.

איצט לייען איך ווי אַ וויסענשאַפטסמאַן ערקלעהרט, אַז ס'איז אַ טעות; אַז מיט פיש קען מען יאָ פיהרען פריינדשאַפט...

ער אַליין האָט געשלאָסען חבר'שאַפט מיט אַ פיש, וואָס ער רופט קאַק־פיש.

און ווי באַלד מען קען מיט אַ פיש שליסען פריינדשאַפט איז דאָך אַ סימן, אַז זיי האָבען בלוט און לעבען.

הכלל, מען קען גלויבען, אַז די וועלט וועט נאָך אַ מאָל מוזען רעוויזירען איהר שטעלונג צו פיש.

און ס'איז צו ערוואַרטען, אַז אין דער נייער צוקונפט וועט זיך גרינדען אַ חברה צער בעלי־פיש...

און ווען מען טראַכט זיך אַריין זעהט מען טאַקע, אַז מיר מענשען בענעהמען אונז אַכזריות'דיג געגען פיש... טאַקע, ווייל זיי זענען שטום דאַרף מען זיי פּייניגען? אפשר זענען זיי גאָר צו שטאָלץ צו בעטען רחמים?

אין יודישען געריכט / בילדער פון מינסק

זעהר אַן אַלטע יודענע האָט דערלאַנגט אין געריכט אויף אַן אויסגעצויגענער טאָכטער, וואָס וויל זי נישט אויסהאַלטען און טרייבט זי פון שטוב.

— זי שיקט מיך צו די פלימעניצעס, צו די פלימעניצעס...

און זאָל ווערט אַ שטיקעל טומעל, דער עולם איז איבערגערעגט, מען שושקעט זיך: אַזאַ מרשעת פון אַ טאָכטער... דער זאַל איז אינגאַנצען אויפ'ן צד פון דער אַלטישקער. און פלוצלינג פון עולם אויפ'ן קול:

— טפור נו, איך קען אויך זאָגען עדות, פאַרוואָס נישט?

— שטילער — בערוהיגט דער ריכטער — איך וועל הייסען אַרויספירען פון זאַל.

אָבער דער זאַל איז צופיל אַריינגעטאָן אין דער עולה, וואָס די טאָכטער באַגעהט געגען דער אַלטער מוטער, און נאָך איינער שרייט אַרויס צום געריכט:

— דער מאַן איהרער (דער טאָכטערס) האָט אַן אייגענעם פערד, ער פערדינט.

— ווער פרעגט ביי אייך? — פרעגט דער ריכטער — איהר זענט אַן עדות?

— ניין, איך בין נישט קיין עדות. אָבער איך ווייס, אַז מען דאַרף דאָס וויסען.

די טאָכטער לייקענט שטיין און ביין: ווייס איך וואָס, זי האַלט די מאַמע זעהר עהרליך, מעהר נישט, וואָס זי שטימט נישט מיט די קינדער. די באַבע פרעגט ביים אייניקעל, וויפיל איז טויזענד פערטעלעך, האָט דאָס אייניקעל געזאָגט אַזוי פיל, זאָגט זי אַזוי פיל האָבען זיי זיך צעקריגט, און אַז זי צעקריגט זיך, געהט זי אַוועק.

— פאַר דעם חשבון פון די פערטעלעך?

— נו יאָ וואָס זשע דען האָט איהר געמיינט?

„וויל פערדרעהען אַ קאָפּ" — זאָגט עמיצער און זאָל צו זיך אַליין שוין אין גאַנצען שטיל, אָבער אַזוי, אַז אַלע הערען... עס איז מעהר ווי קלאָר, אַז דער זאַל איז אויפ'ן צד פון דער אַלטישקער. און אַז עס האָט זיך אַוועקגעשטעלט דער אַדוואָקאַט (ריכטיגער די אַדוואָקאַטקע — אומזיסטע הילף פון דער יורידישער קאָנסולטאַציע) און געזאָגט, אַנווייזענדיג אויף דער אַלטישקער, אַז די פלימעניצען, וואָס זי פאָדערט, איז דאָך אַ פאַיאָק נישט אויף לעבען, נאָר אויף טויט, וואָרום ווי לאַנג וועט זי אין גאַנצען לעבען, האָט זיך אין זאַל צעזשוזשעט אַ ווייבערשער שעפּטשעניש:

— אוי וועה מיר נישט געשעהן...

— אוי וועה מיר נישט געשעהן...

און אַ סך נאָזטיכלעך האָבען זיך אַ הויב געטאָן צו די אויגען. איך האָב שוין פערשפּאַרט צו וואַרטען אויפ'ן עולם, אַז: די טאָכטער וועט שוין אם ירצה השם מוחל זיין און צאָהלען...

*

אַ קוואַרטיראַנט אַ שכור וואוינט ביי אַ מאַמען מיט אַ טאָכטער, וועלכע ווילען פון איהם פטור ווערען. אויפ'ן פּראָצעס איז ער אויך שרעקליך שכור. די באַלעבאָסטעס טענה'ן, אַז ער זידעלט זיך, ער שלאָגט זיך. ער צאָהלט אויך נישט קיין דירה-געלד.

דיכטער (צום קוואַרטיראַנט): איהר האָט עדות?

בעשולדיגטער (ווי ביי זיך אין דער היים): אויף כפרות דאַרף איך עדות איך וועל אַליין בעשטעהן מיין שטעדטעל.

ריכטער: פאַר וואָס צאָהלט איהר נישט קיין דירה געלד.

בעשולדיגטער (אומגערוכט): טאָמער ווילט איהר דאָקומענטען, וועל איך אייך געבען. זיי ווילען פון מיר פטור ווערען, ווייל זיי האָבען אַ קוואַרטיראַנט, וועלכער נעמט די דירה אויף טרייבען בראָנפען. זי האָט שוין אַמאָל געטריבען בראָנפען, איך בין גרייט צו געהן אין קאָטאָרגע.

ריכטער: שרייט נישט אַזוי, רעדט רוהיגער.

בעשולדיגטער: דאָס הייסט ביי אייך געשריען?

און אַז די טאָכטער הויבט אָן צו דערצעהלען, אַז ער שלאָגט זיך, ער פערשרייט וועגען איהר קלאַנגען, אַז זי לעבט מיט קאָלראַטען, רייסט ער זיך איבער:

— אַנו, דערוויז. געה זיי פריהער מל דאָס יונגעל... געה!

און דאָ האָב איך זיך דערמאָנט אַן איינעם אַ באַוואוסטען מאָסקווער פאָטאָגראַף. דער פאָטאָגראַף האָט מיר אַמאָל דערקלערט זיין טעאָריע. איידער אַ מענש געהט אַריין אין פאָטאָגראַפיע, זאָגט ער — שמועסט מיט עמיצען, טראַכט וועגען טויזענט זאַכען, — מיט איין וואָרט — לעבט, אָבער קוים געהט ער אַריין פאָטאָגראַפירען זיך און שטעלט זיך גלייך צוקעגען אַפּאַראַט, ווערט ער פערהאָלצעוועט. ער פערלירט דעם „צלם אלקים". און דעריבער קומט ער אַרויס אויף דער קאַרטע אָהן אַ שום סימן פון לעבען..

— וואָס זשע האָט איהר פאַר אַ מיטעל דערצו?

— איך ברענג אַ פריהער דעם מענשען צו זיין נאָרמאַלען צושטאַנד דורך גאַנץ זייטיגע שמועסען; ער פערגעסט, אַז ער איז ספּעציעל אין אַ פאָטאָגראַפיע, און דאַן קען עפּעס אַרויסקומען.

פונקט אַזוי קומט עס פאָר אין געריכט, וואו דער פּראָצעס קומט פאָר אויף דער שפּראַך פון די פּראָצעסירענדע צדדים. די אייגענע און היימישע שפּראַך ברענגט דעם בעל דבר נאָר נעהנטער צו זיין נאַטירליכען און נאָרמאַלען, איך וואָלט זאָגען — היימישען צושטאַנד, און באַלד זעהט איהר פאַר זיך דעם לעבעדיגען מענשען... דאָ האָט שוין דער ריכטער די מעגליכקייט צו זעהען נישט נאָר די אויסערליכע אומשטענדען, ביי וועלכע עס איז פאָרגעקומען די אָדער יענע קרימינעלע זאַך, ער זעהט אויך דעם לעבעדיגען מענשען, זיין כאַראַקטער, די אינדיווידועלע פּסיכאָלאָגישע פּ וזשענעס פון זיינע מעשים און, איך וואָלט זאָגען, זיין גאַנצען סטיל. ביי אַ יודען קאָנט איהר דאָס אַלץ זעהען נאָר דאָרט, וואו ער פיהלט זיך היימיש אין דער שפּראַך און אין דער סביבה — אין יודישען געריכט.

די מוטער-שפּראַך איז דאָ אַ גרויסע בעקוועמליכקייט נישט נאָר פאַר די געמשפטע, וואָס זייערע אינטערעסען האָט מען דאָ אין זינען אויפ'ן ער־

פון משה טייטש

שטען פלאַן.-נאָר אויך נישט קיין קלענערע פערגרינגערונג פאַר'ן ריכטער, פאַר וועלכען די געשעהענישען ווערען ענטפּלעקט אין זייער פולער שפּיגלערישער אַרומרינגלונג, און ער דערזעהט זיי אויף דורך און דורך, ווי ער וואָלט אַליין ביי זיי בייגעווען.

דאָ זענען קיין פעהלערען ביים ריכטער אַזוי נישט מעגליך.

דער יודישער געריכט אין מינסק עקזיסטירט שוין באַלד צוויי יאָהר און יואָס אַ טאָג, ווערט אַלץ מעהר פאָפּולער צווישען דער יודישער בעפעלקערונג. מיט אַ פאָר מאָנאַטען צוריק האָט דאָס געריכט געהאַט אַרויספאָהר-סעסיעס אין די אַרומיגע שטעט וואו ער האָט ערלעדיגט העכער 40 ענינים. אָבער נישט אַזוי פיל די ענינים, ווי דער טומאַר, וואָס ער האָט אָנגעמאַכט אין שטעטעל: יודען זענען פון די בתי מדרשים אין מיטען דאַווענען געלאָפען, כדי צו פערכאַפּען אַן אָרט אין געריכט און זעהען מיט די אייגענע אויגען, ווי אַזוי מען משפט אויף יודיש און מען „זעצט אַריין" אויף עכט-ג ו י'א י ש... איצט ווייסט שוין יעדער נאָר אין'ם שטעטעל, אַז אַלץ געהט מיט דער נאַטור און קיין וואונדער בעשעהען נישט אויף דער וועלט — דעם יודישען געריכט איז'ם שטעטעל איז מען געלאָפען אָנקוקען אויפ'ן וואונדער.

הומאָריסטישע מעשה'לעך

ער פערזיכערט זייער לעבען.

מיין ערשטע בעקאַנטשאַפט מיט איהם איז פאָרגעקומען נאָכדעם ווי ער, אַרויספליהענדיג פון אַ פענסטער פון צוועלפטען שטאָק, האָט זיך פערבייגעטראָגען פאַר מיין פענסטער פון ערשטען שטאָק, וואו איך האָב דאַן געוואוינט, און איז געפאַלען אויף דעם טראָטואַר. איך בין אַרויסגעלאָפען אין גאַס און איהם געטראָפען שטעהענדיג אויפ'ן טראָטואַר און שמייכלען.

— קען איך אייך מיט עפּעס זיין בייהילפיג? — האָב איך איהם געפרעגט.

— אַ פראַגע! — האָט ער אַ זאָג געטאָן.

— אויב אַזוי קומט אַריין צו מיר — האָב איך געזאָגט און זיך אומגעקערט אין מיין צימער.

אין אַ מינוט אַרום איז ער אַריין צו מיר און דערלאַנגט זיין האַנד.

— בעקעלמאַן!

— זעהר אָנגענעהם. איהר האָט זיך אַפּנים נישט שטאַרק צוקלאַפּט.

— דאָס מאָל נישט שטאַרק, אָבער אַנ'אַנדערש מאָל טרעפט, אַז מאַכט שטאַרק. און אַלץ דערפאַר, וואָס איך וויל פערזיכערן זייער לעבען. פיינע מענשען. איך זאָרג פאַר זיי... און אָט, מען וואַרפט מיך פון די טרעפּ!

— מיט וואָס קען איך אייך העלפען?

— מיט אַ קלייניגקייט. איהר דאַרפט פערזיכערן אייער לעבען. קיינער קען נישט וויסען, וואָס מאָרגען וועט זיין.

— איך וויל נישט. איך האָב קינדער נישט. איך בין איינזאַם...

— דאַרפט איהר חתונה האָבען. איך האָב פאַר אייך אַ מיידעל. איהר וועט לעקען די פינגער. אַ בלאָנדינקעלע, און דער פאָטער איז זעהר רייך. איהר זייט מאָרגען פריי?

— ה' בעקעלמאַן, איך וויל נישט חתונה האָבען!

— גערישקייטען — איז ער צוגעשטאַנען — אפשר האָט איהר אַמאָל צו טומעלדיג געלעבט ביז איצט, אָפּגעשוואַכט געוואָרען... האָב איך אַ מיטעל וואָס העלפט אַלעמען.

— לאָזט מיך צורוה, וועלכע מיידעל וועט וועלען נעהמען אַ מאַן מיט אַזאַ פליך?

— דאָס איז אויך אַ פליך! — האָט אַ לאַך געטאָן בעקעלמאַן, און ער האָט מיר גענומען פאָרשלאָגען פערשידענע מיטלען ווי אַזוי די האָר אויפ'ן קאָפּ וועלען ביי מיר אויסוואַקסען אין איין וואָך.

— איך דאַרף גאָרנישט — האָב איך זיך אָנגעכאַפּט פאַר'ן קאָפּ — איהר ווירקט אויף מיינע נערווען!

— נערווען! נעהמט אַלע אין דער פריה אַ קאַלטען טוש, און אַמאָל אויך פאַר'ן שלאָף. עס העלפט אויסגעצייכענט.

— איך בעט אייך, לאָזט מיך צורוה — האָב איך גענומען שרייען — איך בין זעהר מיד.

— מיד? — האָט מיט אַ געפיהל געזאָגט בעקעלמאַן — איהר דאַרפט מאַכען מעהר רוהען און נישט אַזוי פיל אַרבייטען.

— אַרויס! — האָב איך אַ געשריי געטאָן, ציטערענדיג פון כעס — אָדער איך וועל דיר צושפּאַלטען דעם קאָפּ מיט דעם פּאַפּירען-פּרעס.

— מיט דעם פּאַפּירען-פּרעס! — האָט ער געגעבען אַ לאַך, — גיט אַ בלאָז און ער וועט אַוועקפליהען. אויב איהר ווילט אַ ג'אַנט'ען שווערען פּאַפּירען-פּרעס, קען איך אייך עס צושטעלען.

— איך האָב דעם מען אַרויסגעוואָרפען. אָבער אין אַ מינוט אַרום האָב איך בעמערקט, אַז דאָס הענטעל פון טהיר האָט זיך אַ דרעה געטאָן און עס איז אַריין בעקעלמאַן. ער האָט מיך ערקלערט, אַז דער שלאָס פון מיין טהיר

לויט אויסערליכע סמנים
איז מעגליך צו דערקענען אַ פערברעכער?

„הכרת פניו ענתה בו" איז געזאָגט געוואָרען לאַנג איידער מענשען האָבען געוואוסט פון אַזעלכע וויסענשאַפטען, ווי פרענאָלאָגיע אָדער פּסיכאָלאָגיע. און ס'איז אַ כלל גדול פון אייביגע יאָהרען אָן, אַז מעהר אָדער ווייניגער גיט עס זיך איין צו אורטיילען וועגען דעם מענשען'ס כאַראַקטער לויט די אויסערליכע סמנים, ווי דער בוי פון שעדעל, דער אויסדרוק פון פנים, דער אופן פון געווענען זיך וכדומה, אָבער אורטיילען אויף טרעפען אָדער פעהלען איז איין זאַך, און אויפשטעלען פעסטע כללים פאַר אַזאַ פאָראורטיילונג איז אַ גאַנץ אַנדער ענין.

די מאָדערנע קרימינאָלאָגיע האָט אויפגעשטעלט פערשידענע כללים, לויט וועלכע עס זאָל לייכט זיין צו דערקענען אַ פערברעכער צווישען הונדערטער מענשען. די פּסיכאָלאָגיע און די קרימינאַליסטישע פאָרשונגען האָבען אָפט געפרובט אויפשטעלען עהנליכע רעגלען. אָבער דאָס, וואָס איינער פון די נאָך בעריהמטע ריכטער אין ברוקלין האָט דאָ נישט לאַנג אַרויסגעלאָזט אין דער דאָזיגער הינזיכט איז דאָכט זיך שוין אַביסעל איבערגעטריבען אין דער מאָס. ער האָט נעמליך אַוועקגעשטעלט אַלס אַ כלל, אַז לויט אַכט סמנים קען מען אונבעדינגט און מיט יעדער זיכערקייט דערקענען אַ פערברעכער, דאָס הייסט איינעם, וואָס איז עס דערווייל נאָך נישט, אָבער וועלכער האָט אין זיך דעם „שטאָף" און קען עס ביי דער ערשטער בעסטער געלעגענהייט ווערען. די דאָזיגע זיכערע אַכט סמנים זענען: צוריקטרעטענדע קינבאַקען, ווייט אויפגעמאַכטע אויגען מיט אַ טעמפּען קוק, אַ נידעריגער אָדער דעפאָרמירטער שטערען, אויסערגעוועהנליך געדיכטע האָר, אַנ'אַראָפּגעלאָזט לינק אויגענליד, אַ שטאַרק אַרויסשטעהענדע באָרד און שטאַרק אַוועקשטעהענדע אויערען.

ווען מיר זאָלען וועלען זיך האַלטען אָן די דאָזיגע סמנים, וואָלט כמעט נישט מעגליך געווען צו געפינען אַ מענשען וואָס זאָל נישט זיין פערדעכטיג אַלס פערברעכער אָדער אַלס ווענינסטענס אַ קאַנדידאַט אויף אַ פערברעכער. קלאַסישע פנים'ער אָהן שום מום זענען סוף כל סוף אַ זעלטענהייט, און ווי אָפט מאַכט זיך צו אַנרינגענס, אַז גראַד אַזעלכע קלאַסישע געזיכטער זענען אַ מאַסקע פאַר דער עקעלהאַפטעסטער האַרטהערציגקייט און גרויזאַמקייט! וויפיל מענשען ווידער מיט די עקעלהאַפטעסטע ענטשטעלונגען אין זייערע געזיכטער האָבען זיך בערוהמט געמאַכט אַלס די גרעסטע ליבהאַבער פון מענשען, אַלס די בעסטע זיהן פון דעם מענשענגעשלעכט!

איינער אָדער מעהרערע פון אָט די סמנים, וואָס דאַרפען אונז העלפען צו דערקענען אַ פערברעכער, איז זיכער נישט שווער צו ענטדעקען כמעט אין יעדען געזיכט, וואָס מיר וועלען אונטערוואַרפען אַ גענויער בעטראַכטונג. עס ווילט זיך אָבער פאָרט נישט גלויבען, אַז כמעט די גאַנצע מענשהייט זאָל בעשטעהן אויס לויטער פערברעכער אָדער פּאָטענציעלע פערברעכער. עס ווילט זיך דאָס נישט גלויבען, און מיר האָבען קיין שום זיכערע סבה דאָס צו גלויבען. טראָץ אַלעם בייזען צו וועלכען מענשען האָבען זיך בעוויזען פעהיג, בעגעגענען מיר זיך אָבער טאָג טעגליך אויך מיט אַזוי פיל בעווייזען פון גוטסקייט און עהרליכקייט וואָס איז דעם מענשען איינגעבוירען, אַז עס איז זיכער אַנ'אומגעהייערע פאַלשער יוגע צו וועלען אורטיילען מענשען לויט סמנים, וועלכע זענען כמעט קיין אָבווייכונגס-צייכען נישט, ווען מיר בעדענקען, אַז די איבערוועגענדע מעהרהייט פון דער מענשהייט ווייזט זיי אויף.

אמת איז, אַז ווען מיר ווייסען שוין, אַז אַ געגעבענע פּערזאָן איז אַ פערברעכער, הויבען מיר ערשט אָן אַרויסזעהן בולט די סמנים און זיין אויסזעהן. אָבער מיר טאָרען נישט פערגעסען, אַז ער בעזיצט די סמנים נישט ווייל ער איז אַ פערברעכער, נאָר פשוט, ווייל די דאָזיגע סמנים זענען אַזעלכע אָפטע אַטריבוטען פון מענשליכען אויסזעהן, אַז מיר קענען נישט ערוואַרטען זיי נישט צו געפינען אויך ביי די יעניגע מענשען וואָס זענען פערברעכער. עס איז פערהאַן אַ יודיש ווערטעל: אַז „אַלע חונים זענען נאַראָנים". פערשטעהט זיך, אַז דאָס איז בלויז אַ ווערטעל, מיר ווייסען גאַנץ גוט, אַז בכלל זענען זיי שוין גאָר קיין נאַראָנים נישט... אָבער אפילו ווען מיר זאָלען זיך וועלען האַלטען אָן דעם דאָזיגען ווערטעל, קענען מיר אַלץ נאָך דערפון נישט דרינגען, אַז יעדער נאַר איז אַ חון. אַזוי קענען מיר אויך נישט דרינגען, אַז יעדער, וואָס האָט אָט אַוועקשטעהענדיגע אויערן, אָדער אַ נידעריגען שטערען אָדער וועלכען נישט איז אַנדערען פון יענע סמנים איז אַ פערברעכער בלויז דערפאַר, ווייל די מייסטע פערברעכער ווייזען אויף די דאָזיגע סמנים.

אַז מען דערזעהט דעם יון, דערקענט מען איהם אָן קול.. אַז מען כאַפּט דעם פערברעכער הויבט מען איהם אָן צו דערקענען אָן זיינע סמנים, דער אמת איז, אַז כאַפּען איז אַ סך אַ שווערער ענין ווי פעסטשטעלען די סמנים. און איין גנב אין תפיסה איז זיכער אַ סך מעהר ווערט ווי אַלע סמנים אין דער טעאָריע.

און אַ פיל מעהר וויכטיגער ענין ווי דער ענין פון כאַפּען און פון פעסטשטעלען סמנים, וואָס קענען קיינמאָל נישט פעסטגעשטעלט ווערען, איז דער ענין: וואָס צו טאָן מיט דעם געכאַפּטען פערברעכער. דאָס איז אַ פראַגע אויף וועלכער נישט דער בעריהמטער ברוקלינער ריכטער און נישט אַנדערע בעריהמטע יוסטיץ-מענשען האָבען דערווייל געפונען אַ בעפרידיגענדען ענטפער. זאָל מען די געכאַפּטע באַנדיטען פייניגען ווי טייערע איידימלעך, אָדער זאָל מען די האַרטהערציגקייט און אכזריות'דיגקייט קענען זיי לאָזען איבערטרעטען אַלע גרעניצען פון מענשליכקייט און רחמנות? זאָל מען מאַכען אַנ'אונטערשייד צווישען פערברעכען און פערברעכער? זאָל מען לאָזען די פּסיכאָלאָגיע אַ גרעסערע ראָלע ווי ביז איצט אין דער בעאורטיילונג פון פערברעכענס — אָדער איז אפשר די ראָלע פון פּסיכאָלאָגישע האָרשפּאַלטערייען ביי קרימינעלע פּראָצעסען שוין איצט אַנ'איבערגעטריבענע? אַנ'ענטפער אויף אָט די פראַגען און מאַנכע אַנדערע וואָלט אַ סך מעהר צונוץ געקומען, איידער אַנ'אויפשטעלען פון סמנים, וואָס שטעמפּלען יעדען צווייטען מענשען אָהן אַ פאַר וואָס צום פערברעכער.

י. יאַקאָבי.

שוין גנבֿה און ער קען פאר מיר קריכען א סך בעסערן און בילינגערן שלאס. איך האב ארויסגעכאפט פון טישקעסטעל מיין רעוואלווער און ערשט דאן בין איך פון איהם פטור געווארען.

דריי זענען זיי געווען

דריי זענען זיי געווען: א געוועזענער קארטענשפילער, א געוועזענער ארטיסט פון קייזערליכען טעאטער, און א געוועזענער פאליציי-בעאמטער.

צוערשט איז געווען אזוי: דער געוועזענער קארטענשפילער איז געזעסען ביי א טישעל אין א רעסטאראן און געגעסען געבראטענע פליש, און דער אקטיאר מיט'ן פאליציי בעאמטען זענען אריין אין רעסטאראן און נישט געקענט געפינען א פרייען פלאץ. זענען זיי צוגעגאנגען צום געוועזענעם קארטענשפילער, זיך העפליך פארנייגט און געפרעגט:

— אפשר וועט איהר אונז ערלויבען זיך צוזעצען ביי אייער טישעל?

— זיכער, ביטע — האט ער א שאקעל געטאן מיט'ן קאפ. איך וועל זיין זעהר צופרידען.

דערביי האט דער קארטענשפילער געטאן א טיפען זיפץ:

— עך, רוסלאנד, רוסלאנד! וואו זענען דיינע גוטע טעג!

דער פנים פון דעם געוועזענעם פאליציי-בעאמטען איז אנטשפרייט געווארען מיט א שטילער פרייד.

— ערלויבט, איהר זייט אויך פון פעטערבורג?

— אנך?.. איהר ווייסט, אז אייער פנים איז מיר זעהר באקאנט. אויב איך האב נישט קיין טעות, האט איהר אמאל מיר געוואלט ארעסטירען אין דעם עקאנאמישען קלוב.

— אך, מיין גאט, דאס זייט איהר? אזוי ווי איך וואלט אן איינעם ברודער געטראפען. לאמיר זיך צוקושען.

ווען דער בעוואוסטער אקטיאר האט דערזעהן, אז דער פאליציי בעאמטער קושט זיך מיט'ן שולער, האבען זיך אין זיינע אויגען בעוויזען טרערען און ער האט אויך ארומגענומען דעם קארטענשפילער און איהם צוגעדריקט צו זיין הארץ.

— ווארט, — האט בעגייסטערט געשריי געטאן דער פאליציי-בעאמטער — מיט וואס האט זיך דאן געענדיגט אייער ארעסט?

— משום! איהר האט מיך ארויסגעשיקט אויף צוויי יאהר פון פעטערבורג. אך, וואס פאר וואונדערבארע צייטען זענען דאס געווען.

— איהר געדענקט — האט זיך באטייליגט דער אקטיאר — ווי איהר האט מיך אמאל אנגעהאלטען א גאנצע נאכט פארשפארט אין פאליציי?

— איהר געדענקט פארוואס? האט געפלאכט דער פאליציי-בעאמטער.

— דער טייוועל ווייס פארוואס! איך פלעג אזוי אפט ארייגפאלען צו אייך אין די הענד, אז אלע פאלען האבען זיך צוזאמענגעגאסען אין איין גרויסען לויכטענדען רינג.

— איהר האט זיך דאן אויסגעטון נאקעט אין מיטען דער גאס און ארויפגעקראכען אויף א דענקמאל.

— גאט מיינער — האט א קרעכץ געטון דער אקטיאר זיך אנכאפענדיג פאר'ן קאפ — אלץ פארביי, אלץ פארביי!

און אלע דריי האבען גענומען כליפען און האבען זיך צוקושט.

— אך, גאט, גאט! — האט אראפגעלאזען דעם קאפ דער געוועזענער קארטענשפילער — וואס פאר א צראז-בערונגען... וואס פאר א טומעל עס האט זיך אויפגעהויבען דאן, ווען איהר האט מיך געשלאגען!...

— יא — האט א זיפץ געטון דער געוועזענער פאליציי בעאמטער — אלץ צושטערט, אלץ צובראכ'ן!...

יודיש-בערטא מילמאן.

יודישע קינסטלער און זייער מזל

קארעספאנדענץ פון ניו-יארק

צו זיין א קינסטלער דארף מען האבען טאלאנט, צו ווערען בעוואוסט אלס קינסטלער דארף מען האבען מזל.

די יודישע מאהלער אין אמעריקא בעלאנגען צו יענע קינסטלער וואס האבען אפשר טאלאנט אבער נישט קיין מזל. קיינער אין דער קינסטלערישער וועלט קען זיך נישט קלאגען אויף מאנגעל אין פאפולאריטעט, ווי די יודישע מאהלער.

פעראן אין אמעריקא א היבשע צאהל יונגע און טאלאנטירטע יודישע מאהלער. אבער ווער ווייסט פון זיי? וויפיל יודען אין אמעריקא האבען געהערט זייערע נעמען? וויפיל האבען געזעהן זייערע ווערק?

יעדער דריט-קלאסיגער אקטיאר וואס שפילט אויף דער יודישער ביהנע איז מעהר פאפולער צווישען די יודישע מאסען ווי דער ערשט-קלאסיגער מאהלער. יעדער רעפארטער פון א יודישער צייטונג איז מעהר בעוואוסט ווי דער פיינסטער יודישער מאהלער.

די אורזאך דערפון איז א גאנץ איינפאכע. דער יודישער אקטיאר, פונקט ווי דער יודישער זשורנאליסט, האט א בעסערע געלעגענהייט צו קומען אין דירעקטען קאנטאקט מיט די יודישע מאסען. דער יודישער מאהלער האט נישט אזא געלעגענהייט. זיינע שאפונגען זענען מעהרסטענטהייל נישט צוגענגליך פאר די ברייטע מאסען, דעריבער איז אויך זיין גורל אויסגעפאלען צו בלייבען אומבאוואוסט.

איך קען דא אויסרעכענען א צעמעל פון דריי-פיר צעהנדליג יודישע סקולפטארען און מאהלער, וואס צווישען דעם איינצרען קלאס פון די אמעריקאנער ווייסט מען פון זיי. צווישען די יודען זענען אבער פעראן בלויז יחידים וואס האבען געהערט זייערע נעמען.

וויפיל יודען זענען פעראן אין אמעריקא, וואס האבען געהערט וועגען דזשאָ דייווידסאן? אין אמעריקא, צווישען אמעריקאנער, ווערט ער פעררעכענט און אנערקענט אלס איינער פון די ערשטקלאסיגע קינסטלער. צאהלרייכע ארטיקלען זענען וועגען זיין טאלאנט געדרוקט געווארען אין פערשיעדענע אמעריקאנער צייטונגען און זשורנאלען. זיינע סקולפטארישע ארבייטען ווערען בעוואונדערט פון די גרעסטע קונסט מבינים. ער איז א יוד אבער וויפיל יודען אין אמעריקא האבען זיך פעראינטערעסירט צו זעהן זיינע ווערק, וואס מען קען געפינען אויף יעדער גרעסערער אויסשטעלונג, און אין פערשיידענע קונסט-מוזעאום?

דאס זעלבע איז אויך מיט אזעלכע יודישע קינסטלער ווי אברהם מאנעוויטש, מאקס וועבער, לואיס לאזאוויק, יואל לעווינע, סעם אסטראווסקי, אהרן גודעלמאן, טאדרעס גאלער און א היבשע צאהל אנדערע. זיי ארבייטען זייער, זייערע בילדער און סקולפטורען ווערען אויסגעשטעלט אויף פערשידענע אויסשטעלונגען, אבער וויפיל יודען אין אמעריקא האבען געהערט וועגען זיי?

אין איטאליען געפינט זיך יעצט דער ניו-יארקער יודישער קינסטלער, עליאס גראסמאן. זיין טאלאנט איז דארט אנערקענט געווארען ביז צו אזא שטאפעל, אז דער איטאליענישער קעניג און אויך איטאליענער האבען איהם איינגעלאדען ער זאל מאהלען פון זיי פארטרעטען. ווער פון די יודען אין ניו-יארק האט פערשטאנען אזוי אפצושאצען גראסמאנ'ען?

עס וואוינען אין ניו-יארק אויסער די אויבען דערמאהנטע יודישע קינסטלער אויך א צאהל יונגערע אבער שוין אנערקענטע מאהלער און סקולפטארען. זיי זענען אנערקענט געווארען, אבער דורך וועמען? דורך דער ענגלישער פרעסע. וויפיל פון די יודישע צייטונגען האבען בעזאגט א גוט ווארט פאר אזעלכע יודישע קינסטלער ווי: בען בען, וואלקאוויטש, א. קאפלאן, מינע הארקאווי, סאייער, איוונבערג, טאאפל, יעפים שערמאן, ציילין און נאך אזעלכע. אויב עס זענען געווען יודישע קינסטלער וואס די יודישע פרעסע האט זיך וועגען זיי אנגענומען, איז דאס געווען אזעלכע וואס האבען זיך געדרעהט ארום דעם יודישען טעאטער, מאהלענדיג דעקאראציעס פאר דער ביהנע. די דאזיגע, אויב מען קען זיי אנרופען מעהר מזל'דיגע, זענען געווען ברוך לאגאסאן, סעם אסטראוואסקי, א. גודעלמאן, זוני מאוד, י. מאשקא און יאזעף קאפלער. זיי האבען בעדארפט בעהן אין יודישען טעאטער, כדי דורך איהם ארויסגעבראכט ווערען פאר דעם יודישען עולם.

און אין דעם ליגט די טראגעדיע פון דעם יודישען קינסטלער אין אמעריקא. וואלטען זיי, די זעלבע קינסטלער, געווען אין רוסלאנד, פוילען, אדער ליטא, וואלט די דארטיגע יודישע פרעסע זיכער זיי אפגעשאצט און דורך דעם אליין שוין געשטעלט זיי אין נאהענטערע פערבינדונגען מיט דעם לעזענדען יודישען עולם. דא, אין אמעריקא, קוקט זיך די יודישע פרעסע אויף זיי נישט אום. יעדער דריטקלאסיגער אקטיאר אויף דער ביהנע ווערט מעהר אנגעשאצט אין אונזערע צייטונגען ווי דער בעסטער יודישער מאהלער אדער סקולפטאר.

איז דען א וואונדער, וואס די יודישע קינסטלער ווערען אנטוישט אין דער יודישער גאס און זוכען צו פערגעסען אויף דער נישט יודישער גאס? וויפיל מאל פאסירט, אז יודישע קינסטלער האבען אויסשטעלונגען פון זייערע בילדער, און די יודישע פרעסע געפינט עס פאר נישט נויטיג צו דערמאנען וועגען די דאזיגע אויסשטעלונגען.

די יודישע קינסטלער אין אמעריקא ווערען בא'עוולה'ט און מען מעג זיך נישט שעמען גאנץ אפען דאס מודה זיין, די יודישע פרעסע אין אמעריקא ציינט נישט ארויס קיין איבעריגע ליבע צו דעם יודישען קינסטלער. במילא פיהרט עס שוין דערצו, אז דער קינסטלער זאל נישט זיין פאפולער צווישען די ברייטע מאסען.

וואס מען קען דערפאר זאגען איז בלויז, אז אין א צייט ווען יודישע צייטונגען גיבען אוועק גאנצע זייטען פאר יודישען טעאטער, וואלט געווען נישט מעהר ווי יושר'דיג, אז זיי זאלען פון צייט צו צייט אוועקגעבען א ביסעל פלאץ פאר יודישע מאלער און סקולפטארען. אסור אויב דאס קען ברענגען שאדען דער יודישער פרעסע.

ב. סמאלאר.

די געפערליכסטע יאהרען אין לעבען פון א מאן

דער האפען פון בלאנדזשענדע שיפען — פון מרים בערג

דאס פינף-און פערציגסטע יאהר איז קריטיש אין יעדען מאנ'ס לעבען, — ספעציעל ווען ער האט געהייראט א פרוי, וועלכע איז פיל יונגער פון איהם. ער, אויסגעארבייט און מיד פון לעבענסקאמף, זוכט שוין ביינאכט דעם ווייכען שטוהל: אבער איהרע פיס, צעהן יאהר יונגער, הויבען זיך נאך צום טאקט פון דער מוזיק — און אין הארצען ברענט נאך דאס אייביגע פייער, נישט אויסגעלאשען.

האט עס פאסירט, אז ווען זיי זענען געפאהרען אויף דער שיף איז דער מאן געבליבען זיצען אין דעם ווייכען שטוהל אויף דעם אויבערשטען דעק, געמיטליך רויכערענדיג א ציגאר, און בעלא, זיין ווייב, איז אוועק געבען א קוק אויף דער מוזיק, וואו פארלעך האבען געטאנצט. די טאנצע איז געווען היגרייטאנגד. די מוזיק שאלט, די עלעקטרישע לאמפען ווארפען זייער העלען שיין, באלייכטענדיג אלץ מיט א ליכטיגקייט פון טאג, און די פארלעך דרעהען זיך צום טאקט, ווי געשראקען אין די ארעמס פון לאשטשענדיגע פארלאנגען. איז בעלא געשטאנען און האט געקוקט. איהרע אויגען זענען געווען פאר'חלומ'ט און אין הארצען האט געבענקט א בענקשאפט: ווארים יוגענט ברענט אין הארצען, אפילו ווען עס קלאפט שוין שווערליך.

און פלוצלינג קומט צו איהר א יונגערמאן, א גאלאנט, נישט מעהר ווי פינף-און-צוואנציג יאהר. [illegible]. א קאפ שווארצע האר, א גלאט רשוירט ראזיג פנים, און א געשטאלט גלייך און סימעטריש געבויט, ווי א דעמב.

„וועט זי טאנצען?"

א, ניין, ענטפערט זי, אומעגליך. זי איז דא מיט איהר מאן, ווי קען זי טאנצען מיט א פרעמדען? אבער ער לאזט זיך נישט אפטרייבען אזוי לייכט. „איז מה רעש?", זאגט ער, ס'איז דאך נישט מעהר ווי א טאנץ. כ'לעבען, נישט אלע וואס טאנצען דא זענען מאן און ווייב. און וואס איז די עולה וואס זי וועט איהם טאן די גנאד און מיט איהם א טאנץ טאן?

און נישט ווארטענדיג אויף אנ'ענטפער, נעהמט ער זי אן ביי דער האנד, — נישט ראש, נישט גראב, נישט מיט געוואלט. ליכט און לאשטשענדיג, כמעט בעטענדיג. און איידער זי ווייסט וואס עס געשעהט זעהען זיי שוין ביים קרייז פון די טאנצענדיגע. און אט איז שוין זיין האנד אויף איהר ארעם, און די צווייטע פיהרט איהר, און אויסמאכ'ניש פאלגען וויי נאך דעם טאקט. און אלץ דרעהט זיך.

וואס איז געפיהל, אויב נישט א פייער וואס פליעט אייביג אין דער ברוסט? ווי לאנג האט זי שוין נישט געטאנצט. ווי לאנג? דאוויד איז קיינמאל נישט געווען קיין גרויסער טענצער. פאר דער חתונה האט ער עס געטאן פון יוצא-וועגען, בעת ער האט איהר מיטגענומען אויף א באל. אבער נאך דער חתונה זענען געוואקסען די דאגות פרנסה. געלעכטע זאכען זענען נישט געלעגען אין קאפ. און שפעטער, שפעטער, דאס היים, איצט, ווען אלץ איז שוין גוט, דינען שוין נישט די פיס. טאנצען? כא כא כא! בעלא, ביזט משוגע? ווען די שטעהסט, ווי איך, א גאנצען טאג אין געשעפט און לויפסט צוואנציג מאל ארויף די טרעפ און אראפ די טרעפ, וואלט דיר נישט איינגעפאלען טאנצען. כ'לעבען". האט בעלא שוין נישט געטאנצט ווער ווייסט ווי לאנג.

אבער דאס געפיהל אין הארצען, ווי דאס פייער אין דער גלאקע, דארף בלויז א הויך צו צעפלאקערען זיך. ווי לאנג שוין, ווי לאנג שוין-יאהרען, צעהן יאהר, זינט זי איז פערהייראט, האט זי נישט געפיהלט א פרעמדען ארעם נאהנט צו איהר לייב. א חוץ, איהר מאנ'ס, יא, מיידעלוויין, בשעת זי איז געווען אומפערהייראט, דאן האט זי געוואוסט די איינגעדריקטקייט פון פערשיעדענע מענער, בשעת זיי זענען גע... ווען אליין, דעם ברען פון זייער ליבע, דעם חויך פון זייער מויל — דעם קראמפ האלטען קלאמערען פון פלייש צו פלייש. זכרונות ביינאכט, אליין מיט זיך, פלעגט זי אפט פערבארגען דעם פנים אין קישען צו פערטרייבען די געדאנקען. אבער בלויז פאר א סעקונדע זענען זיי געקומען און דאן פערשוואונדען.

און איצט — זיין האנט אויף איהר לייב, זיין נאהנטקייט ווי פייער: זיין אטעם בארוישענד... ווער וועקט די געפיהלען פון מיידעלוויז אין דער ברוסט פון דער מוטער? וואקט זיי אין רופט זיי צום לעבען און לאזט זיי נישט אפשטארבען? „לאמיר אויפהערען טאנצען", מורמעלט זי. אבער זיין ארעם, ווי גליהענדער אייזען, האלט זי אין געפאנגענשאפט. און נישט-וועלענדיג דערנאהנטערט זיך זי צו איהם: צוויי פייערען אין איין קנויל...

„בעלא! בעלא!" — הערט זי שפעטער, א האלבע שעה דערנאך, איהר מאנ'ס שטים, רופענדיג איהר פון דער ווייטענס. ארום, אויף דעם ברעג פון דעק איז פינסטער און ער זעהט נישט ווי זי און דער נייער פריינד איהרער זיצען איינס צוזאמען, זיין האנד ארום איהר טאליע, דריקענדיג איהר צו זיך. „איך קום, איך קום!" — שרייט זי, און רייסט זיך געשווינד ארויס פון איהם, אומבעמערקט פון איהר מאן...

* * *

אין דער קאיוטע.

זי איז אנגעכמורעט. זי קוקט מיט האלבען עקעל ווי איהר מאן טוט זיך אויס. דער זעלבער, זעלבער אלטער גוף, די לאנגע, דארע פיס. קיין עקסטאז, קיין רעגונג אין הארץ ביים אנבליק. און האלב-אויסגעטון האלב-אנגעטאן ווארפט זי זיך אין בעט, ביי זיין זייט. און מיד פון די איבערלעבונגען, שלאפט זי איין.

און אין שלאף קומט דער חלום — און זעגט-מאכט די ווירקליכקייט, ווי דאס הארץ בעגעהרט.

זי הערט ווי עס מורמעלט איהר אין אויער איהר נייער געליבטער. און גליקליך פיהרט ער איהר אין וואלד וואו אלץ איז גרין און שאטענדיג.

זיי זעצען זיך. און זיין האנד זוכט איהר לייב, און געפינט עס. זי פיהלט א ציטער אין איהר ברוסט. — א, ליבער, מורמעלט זי און פערגעניגט נישט, איהר אטעם ווערט פערהאקט.

און דאן, שפעטער — וואס איז דאס? ער הויבט זיך אויף פון גראז, א שוואמישער שמייכעל אויף זיינע ליפען „טא-טא, טא-טא, ליבע" — שרייט ער, און — פאכענדיג מיט זיין שטעקען אין דער לופט געהט ער זיך אוועק און לאזט איהר איבער אליין.

„ליבער, ליבער!" — שרייט זי איהם נאך, אבער ער ענטפערט נישט. און דא, פלוצלינג, ווערט פינסטער. די זון שאלט-צו. ארום איז פוים שטיל. פון צווישען די בוימער קוקען אויסנאנד פייערדיגע אויגען. זי שרעקט זיך. עס גרילט איהר. „דאוויד, דאוויד!" — שרייט זי אויס'ן קול און דערוועקט זיך.

איהר האנד שטרעקט זיך ציטערנדיג אויס — זי טאפט אין דער פינסטער און פיהלט איהר מאן, שלאפענדיג ביי איהר זייט. זי טוליעט זיך צוגענעטער צו איהם; זיין נאהענטקייט בערוהיגט איהר. ווי א שרעקענדיג קינד קלאמערט זי זיך אן זיין ארעם, און פיהלט זיך זיכער און שלאפט ווידער איין.

און אויף מארגען אינדערפריה, אויב וואכענדיג צום צווייטען מאל, איצט שוין א בערוהיגטע און מיט בלויז א טונקעלען געפיהל פון חלום בעשטענדיג, רוקט זי זיך צו נאהנטער צו איהר מאן. „מיין לעבען, ביזט נישט ביין אויף מיר?" — און זי קושט איהם.

„וואס פעלט דיר איין, בעלא?" — ענטפערט איהר דער מאן און קוקט אויף איהר פערוואונדערט.

און ער ווייסט נישט, אז גאר-וואס איז א בלאנדזשענדיגע שיף, געשלידערט פון שטורעם, צוריקגעקומען צו איהר האפען...

הומאָר — סאַטירע

וואָס אַן אַפּיקורס קען איינפאַלען!

אַ ייד איז געפאָהרען מיט אַ וואָגען סחורה און עס איז איהם אויסגעקומען שבת צו האַלטען אין מיטען וועג. ער גייט אין אַ קליינשטעטל. שטעלט ער זיך מיט'ן וואָגען אין מיטען מאַרק און פרעגט אַ יידען וואו ער קען דאָ אַריינפאָהרען מיט'ן וואָגען. ענטפערט איהם יענער, אַז דאָ אין גאַנצען שטעטעל איז נישטאָ קיין איינפאָהר הויז.

ווענדעט ער זיך צו אַ צווייטען, אַ דריטען יודען, רופט זיך אָן איינער:

— ווייסט איהר וואָס? גייט אַריין צו אונזער רב, ער איז אַ חכם און ער וועט אייך אַן עצה געבען; ער וואוינט טאַקי דאָ-אָט-אָ!

דער ייד גייט אַריין צום רב און דערציילט איהם וועגען וואָס ער איז צו איהם געקומען.

דער רב גיט איהם שלום און חידושט זיך ווי מ'פאָלט גאָר אויס צו איהם פּי קען ווענדען אַזאַ זאַך. וואו האָט ער פריער פאַר אַ וואָגען? — מ'האָט גאָר געטאָן אַלץ — זאָגט דער רב — וואָס ווייל פון אייך חוזק מאַכען!"

דער פרעמדער גיט אַ קוק גאָך מעהר פערביטערט און פרעגט אין דרויסען יענעם יודען. לאָזט ער צו איהם אויס זיין האַרץ.

— „וואָס זשע — פרעגט ער איהם מיט כעס — איהר האָט שוין נישט פון וועמען חוזק צו מאַכען, זאָגט איהר מיר אַז ביים רב וועל איך קענען אַריינשטעלען מיין וואָגען?

— „חלילה, פערענטפערט זיך יענער איך מיין נישט קיין חוזק. אונזער רב האַלט יעדען שבת אַ דרשה און ביי אַלע זיינע דרשות שטעלט ער אַלצדינג אַריין אין דער תורה; האָב איך געמיינט, אַז איהר האָט מיט דער סחורה וועט ער אויך קענען אַריינשטעלען אין דער תורה.

י. מילער

לאָדושעריש.

— ווי קומט עס וואָס אויף אשר'ס מצבה שטעהט זיין ווייב'ס נאָמען?

— זינט אשר'ס לעבען באַנקראָט געהאַ אַלעס אויף זיין ווייב'ס נאָמען.

נישט פעראַנטוואָרטליך.

אַרבייטער (צום פאַבריקאַנט): איך האָב געהאָלט בעטען אַ הוספה, ווייל איך האָב פאָריגע וואָך חתונה געהאַט.

פאַבריקאַנט: אַזוי, אַזוי! עס טוט מיר לייד, נאָר פאַר אומגליקסטאַלען אויסער מיין פאַבריק בין איך נישט פעראַנטוואָרטליך.

מעהר קיינמאָל נישט.

ער: נאָכדעם ווי דו האָסט מיר געזאָגט, וועל איך שוין קיינמאָל מעהר נישט הייראַטען.

זי: פאַרוואָס?

ער: אַז אַפילו דו ווילסט מיך נישט, אַ וועד וועט מ'ך שוין וועלען?

צחישע אַקטריסעס.

ערשטע אַקטריסע: שטעל דיר פאָר אונזער חבר'טע ליזאַ וויל הייראַטען מיט דעם קריטיקער וואָס האָט זי אַזוי פיל מאָל אַרונטערגעריסען.

צווייטע אַקטריסע: נקמה איז זיס...

יאָ אָבער...

פרוי: פערהאַן מנוכה פרויען וואָס האָבען אויגען און זעהען נישט, אויערען און הערען נישט.

מאַן: אָבער קיינמאָל נישט אַ צונג און רעדען נישט...

ערהליכקייט.

קלמן: מיין פרוי האָט זעהר אַ ווייך האַרץ זעהט זי, אַז עמיצער וויינט, הויבט זי אויך אָן צו וויינען.

זלמן: און מיינע אויך. הערט זי, אַז עמיצער זידעלט זיך, הויבט זי זיך אויך אָן גלייך צו זידלען.

נישט געזעהן.

נעכטען האָב איך בעגעגענט דיין מאַן, און ווי עס ווייזט אויס, האָט ער מיר נישט געזעהן.

— אמת, ער האָט עס מיר אַליין דערצעהלט.

פאַרשטעלונגס קראַפט.

קלמן: איך לאָז קיינמאָל מיין פרוי נישט אַרויסגעהן אין רעגען.

זלמן: פאַרוואָס?

קלמן: שטעל דיר פאָר, ווען אַזאַ קורץ קליידעל וועט נאָך ווערען איינגעשרומפּען...

די הויפט שרעק.

זוהן: איך שרעק זיך, טאַטע, פאַר דער חתונה.

פאָטער: פאַר דער חתונה דאַרפסטו זיך נישט שרעקען. דער עיקר זאָגען די חתונות וואָס שפּילען זיך אָפּ נאָך דער חתונה.

איז אַליין מורה.

קינד: טאַטע, וואָס איז דאָס אַזויינס אַ בחור?

פאָטער: אַ בחור, קינד מיינס, איז אַ גליקל כער מענש, נאָר... זאָג דאָס נישט דער מאַמען.

כמעט אַזוי.

— וואָס איז אַ ווייב?

— אַ ווייב איז אַ מין שמיקעל מעבעל, וואָס האַלט זיך צו לאַנג אין הויז.

דאַ אויך?

אַ ייד איז געפאָהרען מיט אַן אַנטיסעמיט צוזאַמען. פאָהרענדיג פערביי אַ וויסטען אָרט, פרעגט זיך דער ייד ביים אַנטיסעמיט: פאַרוואָס וואַקסט דאָ גאָרנישט?

— דאָ האָבען יודען פעראוּמרייניגט,

— ענטפערט דער אַנטיסעמיט.

— און דאָ אויך? — פרעגט דער ייד אַ ווייזענדיג אויפ'ן אַנטיסעמיט'ס פליכווערען קאָפּ.

דיכטינג און נאָלד.

— די היינטיגע פרוי אַרבייט מיט אַלע כחות, אַז דער מאַן זאָל פערליערען דעם יצר הרע צו איהר. זי ווייזט איהם אַזוי פיל פון איהר קערפּער, אַז ער האָט שוין נישט נאָך וואָס צו זיין נייגעריג.

צו שפּעט.

טעאַטער-דירעקטאָר: יאָ, מיר דאַרפען איצט האָבען אַ כאַראַקטער, אָבער איהר זענט געקומען צו שפּעט.

כאַריסטקע: צו שפּעט?

דירעקטאָר: יאָ, מיט צעהן יאָהר פריהער האָט איהר בעדאַרפט קומען...

בלויע ליבע.

ער: האָסטו שוין פאַר מיר געליבט אַ מאַן?

זי: ניין, איך האָב שוין מענער געוואונדערט צוליב זייער שטאַרקייט, מוט, שעהנקייט אָדער חכמה. אָבער מיט דיר אַלעק, איז עס בלויז ליבע, גאָרנישט מעהר...

א טרייסט.

מיילע: איך האָב צובראָכען אַ שפּיגעל, דאָס איז אַ סימן אויף זיבען יאָהר אומגליק

קיילע: די דאַרפסט זיך נישט זאָרגען. אפשר וועסטו איבגאַנצען נישט לעבען קיין זיבען יאָהר.

ווי דער ים.

זי: איהר דערמאָנט מיך אָן מיין רייזע אויפ'ן ים.

ער: אַזוי שטורעמדיג בין איך?

זי: ניין, איהר מאַכט מיך קראַנק.

דריי מאָל.

— אַ זעהר שעהנע קלייד! וויפיל קאָסט עס?

— דריי מאָל חלש'ען.

שווער צו זאָגען.

דאָקטאָר: זאָגט אייער ווייב, אַז זי זאָל זיך נישט זאָרגען, וואָס זי ווערט אַלט. דאָס קומט בלויז פון עלטקייט.

מאַן: טוט מיר אַ טובה, הער דאָקטאָר און זאָגט דאָס איהר אַליין.

די דעה.

בערל: ווי געפעלט דיר ברוך? ער שלאָגט זיך כסדר מיט דער דעה.

שמערל: וואָס הייסט?

בערל: די דעה האָט זיין ווייב, שלאָגט ער זיך כסדר מיט איהר...

דעם מאַלנער'ס אַקיבעק.

דער חזן ניסן בעלזער פלעגט קומען פון צייט צו צייט אויף אַ שבת צום רבי'ן ר' דוד'ל טאַלנער, וואָס איז געווען אַ גרויסער ליבהאָבער פון מוזיק. ניסן בעלזער אַליין האָט נישט פערמאָגט קיין גוטע שטימע, זי איז געווען הייזעריגלעך און דער רבי פלעגט זיך וואונדערן דעם ווילצ'. איינמאָל, ווען ניסן בעלזער האָט מיט זיין קאַפּעליע אויסגעזונגען פאַר'ן רבי'ן פערשידענע זאַכען און דער רב, האָט אויסגעהערט מיט גרויס הנאה — פרעגט ער דעם חזן:

— זאָג מיר, ניסן, וויפיל קאָסט דיר, דיין קאַפּעליע אַ יאָהר?

— 15 הונדערט — ענטפערט ניסן.

— אויב אַזוי — זאָגט ווייטער ר' דוד'ל — מוז איך דיר זאָגען, אַז ווי עס ווייזט אויס ביזט פאַרט אַ גרויסער קאַרגער: עס קאָסט דיר אַזוי אַזוי פיל לאָזט מען זיך קאָסטען נאָך עטליכע הונדערטער. — און מען דינגט שוין אַ חזן אויך...

דעם רבי'נ'ס פראַגע.

אַ נערוועזירטער מאַן איז אַריינגעקומען צו אַ רבי'ן. דער רבי, אַ קלוגער ייד, האָט איהם אַרומגעקוקט פון אַלע זייטען, און דערלאַנגט איהם אַ פרעג:

— יונגערמאַן, זאָג מיר נאָר, וואָס ביזטו, אַ כהן צי אַ לוי?

— ווי אַזוי טרעפט עפּעס דער רבי, אַז איך בין דוקא אַ כהן אָדער אַ לוי?

— וואונדערט זיך דער יונגערמאַן.

— ווייל — ענטפערט דער רבי — קיין „ישראל" זעהסטו נישט אויס...

עפּעס אַנדערש.

— אַזאַ אויסגעפוצטער, ווי דו ביזט, ווי שעמסטו זיך נישט אַרומצוגעהן מיט אַזאַ אַלטען, צוקנייטשטען קאַפּעליוש?

— פערשטעהסט מיך, מיין ווייבעלע האָט זיך געשוואוירען, אַז זי וועט מיט מיר נישט געהן, ביז וואַנען איך וועל נישט קויפען קיין נייעם קאַפּעליוש.

א סיבה.

— וואָס האָסטו זיך עפּעס אַריינגעצויגען אויפ'ן 4-טען שטאָק?

— טאָמער וואַרף איך זיך אַרויס פון פענסטער וועט געדויערן לענגער ביז איך וועל נפּהרג'עט ווערען.

אין פלאַמען פון ליבע און האַס

124) (ראָמאַן).

וואָס האָט זיך געטאָן מיט יהודית'ן אין יענעם טאָג?

אַ גאַנצען טאָג איז זי אָפּגעזעסען מיט גרעגואַרן ביי פערעלעס קראַנקען בעט.

די וואונד איז נאָך אַלץ געווען געפעהרליך. דער רוסישער כירורג האָט אָבער געהאַלטען אין איין פערזיכערן, אַז קיין ערבערונג איז נישטאָ.

דער זעלבער מיטשב'דיגער דאָקטאָר טאַקי האָט זיך פערנומען מיט'ן גורל פון די אָרימע שוועסטער.

אין טאָג פון דער שלאַכט איז ער געקומען צולויפען סאַמע אינדערפריה.

— איך וועל הייגט, ליידער, האָבען אַ סך פערוואונדעטע!— האָט ער געזאָגט באַנדאַזשירענדיג פערעלעס וואונד—דער קאַמף, ווייזט אויס, וועט זיין אַ זעהר האַרבער.

— הער דאָקטאָר—האָט צו איהם יהודית אַ שעפּטשע געטאָן—איך האָב אייך געוואָלט וועגען עפּיס בעטען.

— וואָס, אַ שווייגער?

— איך בעט, איהר זאָלט מיר צוזאָגען, אַז איהר וועט מיר צוטשערען אויפריכטיג.

— איך זאָג קיין מאָל נישט קיין ליגען.

— פאַרוואָס האָט איהר נישט געקאָנט קומען די נאַכט? פערעלע האָט זיך זעהר שלעכט געשפירט. איך האָב געמיינט, אַז עס-עס שטאַרבט זי מיר אונטער די הענד!

— איך האָב וועגען גאָרנישט געוואוסט.

— איך האָב דאָך צו אייך געשיקט.

— וועמען?—האָט זיך דער דאָקטאָר פערוואונדערט אַ פרעג געטאָן.

— דעם הער קאַרל דריוויק.

— איהר האָט אַ טעות, פריילין. פאָריגע נאַכט האָב איך דעם הער דרייוויק נישט אָנגעזעהן פאַר מיינע אויגען.

— אפשר זענט איהר נישט געווען אינדערהיים?

— איך האָב זיך נאַכטען צוריקגעקעהרט צו זיך, צעהן אין אָווענד און זיך נישט געפיהרט פון דערהיים ביז פרוּף פאַרטאָג. ווי שפּעט איז דען דער הער דרייוויק געווען ביי מיר?

— אַנ'אַך, זייגער צוויי ביינאַכט.

— אַלזאָ, איך פערזיכער אייך, אַז ער איז נישט געווען ביי מיר.

— אַ דאַנק אייך, הער דאָקטאָר! דאָס איז אַלץ, וואָס איך האָב זיך געוואָלט דערוויסען.

— ווען דער דאָקטאָר איז אַרויס, האָט זיך יהודית דערנעהענטערט צו פערעלען און זי האַרציג אַ קוש געטאָן אין שטערען.

אויף איהר פּנים האָט זיך אויסגעמאָהלט שטאַרקע אומרוהיגקייט.

גרעגואַר האָט גאָרנישט געהערט. וואָס יהודית האָט געשמועסט מיט'ן כירורג, נישט אַכטענדיג דערויף, וואָס ער איז געזעסען לעם פערעלעס בעט.

דער קראַנקער יונגערמאַן האָט געהאַלטען אין זיינע הענד פערעלעס ווייסע בלאַסע האַנד און איטל כמעט ווילט זי לייכט געקושט.

יהודית האָט זיך לאַנג איינגעקוקט אין דער קראַנקער.

זי האָט זיך אין די געדאַנקען איבערגעלאָזט וועגען דעם געשפּרעך אַ הרבען מיט'ן דאָקטאָר.

קאַרל איז גאָר ביי איהם איבגאַנצען נישט געוועזן...

פאַרוואָס?

ווייל ער האָט געשפּרעכט דערצו, אַז פערעלע זאָל וואָס גיכער שטאַרבען...?

דער טויט פון פערעלען, וואָלט דאָך איהם אַרונטערגענומען אַזאַ קלאָפּאָט פון קאָפּ.

יהודית האָט זיך אויף דעמדאָזיגען רעיון אָנגעשטויסען, און פונ'דאַנען האָט זיך, איינגענטליך בעגונען איהר שרעק.

זי האָט זיך נאָך אַ מאָל איבערגעצייגט איבער פערעלען און קושענדיג זי אין שטערן האָט זי איהר שטיל איינגערוימט אויפ'ן אויער:

זיי רוהיג, טייערע, איך וועל שוין אַכטונג געבען אויף דיר.

קאַפּיטעל 7.

ביים סוף פון האַמף.

אומגעפעהר צעהן אַ זייגער אינדערפריה האָט יהודית דערהערט די שיסעריי.

איהר איז נישט איינגעפאַלען, אַז איהר געליבטער חתן קורט לעוונעפאָל איז געווען אַזוי נאָהענט לעם איהר אין דער נאַכט און זיך געפונען אין דער קלעם פון קוילען.

אַ הר האָט גאָרנישט געקאָנט איינפאַלען, אין וואָס פאַר אַ לאַגע ער האָט זיך געפונען, ווען פאַר איהם איז געשטאַנען אויסצוּוועהלען: אָדער אָפּזאָגען זיך פון נקמה פאַר זיין אומגליקליכען פאָטער, אָדער דערקלעהרט ווערען אַלס אַ פערראַטער, פאַר אַ דעזערטיר, אַ פחדן.

זי, יהודית איז געווען מיהד ווי זיפער, אַז ער געפינט זיך אין לאַגער צווישען זיינע חבר'ים.

הערענדיג די שיסעריי, האָט איהר ביי'ם האַרצען מורא'דיג אַ קלעם געטאָן; ווער ווייס, צי פאַלט נישט אַוועק איצט איהר געליבטער חתן, געטראָפען דורך אַ פיינדליכער קויל?

זי האָט זיך אָבער נעקרעפטיגט מיט דער האָפנונג פון אַ בעסערער צוקונפט, און דער שמאַלץ, אַז קורט איז אַ העלדישער בוחור, און ער וועט זיך נישט לאָזען פערשעמען.

אָך, ווי לאַנג, ווי לאַנג דער דאָזיגער טאָג האָט זיך איהר אויסגעוויזען!

(פאָרטזעצונג קומט)

איינס-, צוויי- און נול-קינדער-סיסטעם

דאָס ערשטע וואָרט אויף דער נאָר וואָס געעפענטער הערבסט-סעסיע אין עסטרייכישן פאַרלאַמענט איז געווידמעט געוואָרן דער זעהר וויכטיגער פראַגע, וועלכע באַאונרוהיגט איצט אַ סך מלוכות. דער באַפעלקערונגס-וואוקס אין עסט-לאַנד האָט זיך אָפּגעשטעלט, עס איז אַפילו צו מערקען, אַז די באַפעלקערונג פערקלענערט זיך, די סיבה דערפון איז די קליינע צאָהל געבורטען, דערצו נאָך אַ שאַרפער עמיגראַציאָנס-דראַנג.

די גרעסטע אויפמערקזאַמקייט ווענדט אַרויס די האַזיגע פראַגע אין פראַנקרייך. פאַר פראַנקרייך שטעהט די פראַגע וועגען קינדערלאָזיגקייט שאַרף, אין אַ צוויי צענדליג יאָהר אַרום וועט דייטש-לאַנד, אויב זי וועט נישט קראַנק ווע-רען אויף דער פראַנצויזישער קראַנק-הייט, האָבען 80 מיליאָן באַפעלקערונג. און אין פראַנקרייך וועט זיין גוט, אויב זי וועט פערהאַלטען די איצטיגע באַ-פעלקערונג פון 39 מיליאָן דערצו נאָך וועט צו דער צייט אויסוואַקסען אַ 60-מיליאָניגע איטאַליען. דעמאָלט וועלען אַלע פּאָליטישע פראַגען אויסזעהן באַקומען אַ גאַנץ אַנדערע באַלייכטונג.

ד"ר. מאָזינג, דער עסטרייכישער אַר-בייטס-מיניסטער, האָט גערעדט וועגען אַבאָרטען אַנגעוויזען, ווען אַבאָר-טען ווערען אין עסטרייך שטרענג באַ-שטראָפט און נישט קוקענדיג דערויף, זיינען אין יאָהר 1925, לויט דער אָפיצי-עלער סטאַטיסטיק, דורכגעפיהרט גע-וואָרן 3042 אַבאָרטען. מען דאַרף זיך פאָר-שטעלען, האָט צוגעגעבען דער מיניס-טער, אַז אין דער ווירקליכקייט איז גע-ווען אַ סך מעהר. אָבער נישט נאָר אין די אַבאָרטען ליגט דאָס גאַנצע פּראָבלעם, וועגען דער הויפט סיבה שטעהט מען זיך צו רעדען.

אַבאָרטען ווערען באַשטראָפט און אין אייניגע לענדער אַפילו זעהר שטרענג. נישט שעדליג קען מען די שווענגערע פאַרברעכען. אַמאָל איז אַן אַבאָרט

פאַרוואָס פאַלט די צאָהל געבורטען?

(קאָרעספּאָנדענץ פון רעהעל)

דער פּינגל פון אַ שווערער פראַגעדיגע, אין צוזאַמענשטעלן צו דער טראַגעדיע אַ קרימינעלען פּראָצעס. אַ שטראָף צו דעם אומגליק, וועלכער האָט אַזוי אויך אַפשר צוגעבראַכט דאָס לעבען פון איי-נעם אָדער צוויי מענשען, איז אַפשר נישט גאַנץ פּאַסענד פאַר אונזער ביזפיהל און גערעכטיגקייט. די ריכטער לאַזען אַ מאָל איבער פיינליכע געווי-סענס-צווייפלען, ווען עס קומט זיי אויס צו אורטיילען איבער אַבאָרט-פאַר-ברעכענס.

די הויפט סיבה פון דער געבורטס-פאַרקלענערונג ליגט נישט בעשטימט, זי באַשטעהט אין דעם באַוואוסטזיניגען ווילען פון מענשען נישט צו האָבען קיין קינדער און אין אַ גאַנצער ריהע פון נישט פערהייראַטע מיידלען, "היגיענישע" מיטלען, וועלכע האָבען מעהר ווייניגער איין ציל. מיט קיין געריכטליכע שטראָ-פען איז דאָ גאָרנישט אויסצופיהרען, עס וועלען נישט העלפען קיין פאַרפאָלגונ-גען געגען די הענדלער מיט גומי פּרע-פּאַראַטען. דער גאַנצער שטאַנד איז אַזוי קליין און פּערמאַנענט, אַז וועגען דעם קאָנטראָלירענדיג פערקויף וואָלט געווען זעהר שווער צו קאָמפען, נאָך זאָל אַמ-היטען עס זאָל קומען דורך אַ קליינעם מיטאַליג אין קאָפּ אַריין אָ נייערונג צו אָרגאַניזירען אין דער היגיענע אַ קאַמף מיט סאָציאַלע מיטלען, פּאַלי הויז-רעוויזיעס א. ד. ג. דאָס לעבען וואָלט פערוואַנדעלט געוואָרען אין גיהנום און עס וואָלט פּונקט ווי קיין נוצען נישט גע-בראַכט.

די גרונד-סיבה פון נישט-געבורטען ליגט אין דעם באַוואוסטזיניגען ווילען פון דער באַפעלקערונג נישט צו האָבען קיין קינדער. ווען איינער ווילען

דרינגט אַריין אין דער דאָרפישער באַ-פעלקערונג, איז עס אַ געפאַהר פאַר דער מלוכה. צווישען דער שטאָטישער באַפעלקערונג איז דער קאַמף מיט דעם נישט וועלען האָבען קיין קינדער שווע-רער ווי צווישען דער דאָרפישער באַ-פעלקערונג. אָבער די שטאָט האָט אין דער היינטיגער נישט אַזאַ געוואַלדיגע באַדייטונג, ווי דאָס דאָרף. אין שטאָט איז די באַפעלקערונג אַ פליסענדע ביי דעם איצטיגען טעמפּאָ פון לעבען און ביי די היינטיגע זיטען פון שטאָט ווערט אַ גרויסע צאָהל פון די ריין שטעטישע פאַמיליעס שוין ביים פיער-טען אָדער פינפטען דור דעגענערירט. דאָס שטאָטישע בלוט דערפרישט זיך מיט'ן דאָרפישען, דאָס דאָרף שיקט אין שטאָט אַריין דעם איבערפלוס פון זיין באַפעלקערונג זיין אַ ווערטפולערן טייל, ווי אויך די מיניסטע פאַמיליען. דאָס דאָרף פרישט אַלע יאָהר די שטאָט, מיט ניין מענשליכען מאַטעריאַל. אָבער ווען אין דאָרף שטעלען זיך אָפּ די געבורטען, דאַן שטעהט די געפאַהר פון "ענטפאָלקונג" אין דער גאַנצער גרויס.

עס פערשטעהט זיך, אַז אויך דאָס פאַרקלענערען זיך פון דער באַפעלקע-רונג איז אָפּהענגיג פון דער גרויסער צאָהל טויט-פאַלען צווישען די קינדער, און די סיבה דערפון און די אָרעמקייט און נויט פון דער באַפעלקערונג. דער וואוקס פון באַפעלקערונג אין רוס-לאַנד וואָלט געווען נאָך גרעסער ווען נישט די קאָלאָסאַלע צאָהל טויט-פאַלען צווישען די קינדער. אַ גאַנצע ריהע סאָציאַלע מיטלען וועגען אָפּהיטען שוואַנגערע פרויען, קימפּעטאָרינס, זוי-גענדע מוטערס האָבען אין דער היי-

זיכט געגעבען גלענצענדע רעזולטאַטען; דאָ האַנדעלט זיך אָבער אין דעם, וואָס עס ווערען גאָר נישט געבוירען קיין קינדער. ווי עס האָבען באַוויזען די אויספאָרשונגען אין פראַנקרייך איז אַ גוטע מאַטעריעלע לאַגע אין אַ פאַ-מיליע נישט נאָר נישט קיין טיבה צו האָבען קינדער, נאָר גראָד פערקעהרט. פון די פערמעגליכע פאַמיליעס האָט זיך גענומען דער "איינס" אָדער-שוין אַ סך — צוויי קינדער סיסטעם".

ווייל מען פיהרען אַ קאַמף מיט דער ערשיינונג דאַרף מען קודם כל נעמען אין אַכט: צי איז בכלל מעגליך צו קעמפען אין דעם פאַל? ווי אַזוי? מיט וואָס פאַר אַ מיטלען?

אַז עס איז מעגליך צו קעמפען דער-מיט באַווייזט דער אויסערגעוועהנלי-כער פאַקט אין איטאַליען. די אָפיציע-לע סטאַטיסטיק פון געבורטען אין איטאַליען באַווייזט, און דאָס באַהויפּ-טען איינשטימיג אַלע אויסלענדער, וואָס באַזוכען איטאַליען, אַז דאָס איז דאָס איינציגע לאַנד אין אונזער צייט, וואו מ'זעהט אַפילו אין די שטעט ווי-לען געבוירען קינדער, וואו שוואַנגע-רע פרויען געניסען פון גרויס כבוד, וואו קינדער האָט מען ספּעציעל ליב, וואו אַ קינד איז די וויכטיגסטע פער-זאָן אויף דער גאַס און אין דער היים. מוסאָליני און די פאַשיסטען זעהען פאָראויס אין דער באַוועגונג פאַר קינ-דער-האָבען און באַמיהען זיך די באַ-וועגונג צו פערהייליגען. אין קיין לאַנד באַריהמט זיך נישט די פערזאָן, וועלכע שטעהט בראש פון דער מלוכה דערמיט, וואָס ער האָט אַ סך קינדער.

עס איז זעהר אינטערעסאַנט, אָבער שווייגענדיג די פראַגע וועגען דער ווירקונג פון דער רעליגיע אויף דער צאָהל געבורטען.

אין דייטשלאַנד, אַ שטייגער, זיינען די צאָהל געבורטען אין די קאַטוילי-שע געגענדען העכער, ווי אין די פּראָ-טעסטאַנטישע, עס איז אָבער נישט קיין באַווייז; פראַנקרייך איז אַ ריין קאַטוילישע מלוכה און די פראַנצויזישע דאָרפס פרויען זענען דאָך אוראַלטע רע-ליגיעזע און קאַטוילישע געשטימט, די פראַנצויזישע פרוי איז אַ געהאָרכזאַם שעפעלע פון איהר "קיורע" (גייסטלי-כען).

אָבער אַזוי ווייט דערגעהט עס נישט, אַז זי זאָל פערטרויען איהר "קיורע" וועגען די אינטימע באַציהונגען מיט איהר מאַן.

די שפּאַניערין איז נאָך מעהר אי-בערגעגעבען איהר גייסטליכען, דאָך איז די צאָהל געבורטען אין איטאַליען גרעסער ווי אין שפּאַניען.

מיט איין וואָרט-נישט דער סאָציאַל-עקאָנאָמישער שטאַנד, נישט קיין רע-ליגיעזער האָט נישט קיין ענטשיידענ-דע באַדייטונג אין דער פראַגע. דער שווערפּונקט, זעהט אויס, ליגט אין דעם ווילען פון דער באַפעלקערונג און די הויפט זאַך פון די פרויען צו האָ-בען קינדער און אין דעם זין איז פערהאַן אַ סך געהיימנישפולעס און נישט קלאָרעס.

וואָס ווירקט אויף דער פרויען-פּסי-כיק? וואָס באַוועגט זי צו וועלען אָדער מורא צו האָבען פאַר אַ סך קינדער האָבען? איבערהויפּט פאַרוואָס האָבען די אַזוי גערופענע "געבילדעטע פרויען" אַזוי מורא פאַר דעם?

צי איז מעגליך צו ווירקען אויף אַ פרוי אין דעם ווינקעל? איז מעגליך געלונגען מוסאָליניען אויסצובלאָזען אין דער איטאַליענישער פרוי די לי-בע צו קינדער, כדי אויסבויען אַ מעכטיג איטאַליען, וועלכעס וועט אין 20 יאָהר אַרום פערמאָגען אַנדערטהאַל-בען מאָל מעהר באַפעלקערונג, ווי פראַנקרייך? איז מעגליך איינצופלאַנ-צען אויך אין אַנדערע לענדער ביי די פרויען דעם ווילען צו האָבען קינדער, כדי די מלוכה זאָל וואַקסען און זיך אַנטוויקלען?

אויף די פראַגען איז נאָך נישטאָ קיין ענטפער.

י. א—ן.

8-טונג, שעהנע דאַמען!
אין מיין ניי-ערעפענטען פריזיער-סאַלאָן
10 פעטריקאַווער 10
אַרבייט איצט די בעריהמטע מיט איהר ספּעציאַליטעט
פ"ר. Regina נעוו. מיטאַרבייטערין פון דער פירמע
Satjan Krakauer. 728

פרייז-קוראַנט:		
שערען דאַמען — 1 זל.	וואַסער אָנדולאַציע	2.00 זל.
אָנדולאַציע — 1.20 זל.	קאָפּ-וואַשען —	1.20 זל.
	מאַניקור —	1.00 זל.

מיט אַכטונג
A. Jakubowicz, Piotrkowska 10 w podwórzu.

לעטשניצע פון דאָקטוירים ספּעציאַליסטען!
פּיעטרקאָווער... בזשעזשינער 11, טעל. 37-63
אָפען פון 9 פריה ביז 7 אָוונט

ד"ר וואָליניעץ	נאָז, האַלז, אויערען קר.	4—3
ד"ר קערשנער	קינדער-קראַנקהייטען	12—9½, 5—4
ד"ר שיפמאַן	אינערליכע קראַנקה.	1—11
ד"ר לוביטש	הויט און געשלעכט קר.	2—12
ד"ר שמירגעלד	נערווען און גייסטיגע קר.	3—1
ד"ר גאָלדבלאַט	אויגען-קראַנקהייטען	2—12.30
ד"ר עליאַסבערג	כירורגישע קראַנקה.	— 1
ד"ר בערגמאַן	פרויען און געבורטס-הילף	4—3

אַנאַליזען-פּראַקסיס, שפּריץ-שטעלונגען, אויך שטעלען אָ. ז. א. באַקען-שטעלען, קינסטליכע באַלייכטונגען, בעשטראַהלונג אָזאָנ-... , מאַסאַזשען, עלעקטריזאַציע, אָפּעראַציעס. אויף פערלאַנג — הייזער און שטאָט. — און לאַבאָראַטאָריע ווערען אָנגענומען אַלע אַרט אַנאַליזען, ווי אורין, פּלעגמע און בלוט. 2130
אימפּונגען געגען שקאַרלאַטין,
ביי דער לעטשניצע איז געעפענט געוואָרען אַ רענטגענאָלאָגישער קאַבינעט
עס געפינען זיך:

ד"ר זילבערשטיין	צאָהן-אַרצט	2—10 נאַ.
ד"ר לאַזשינסקאַ סמאַראַפּאַלסקאַ	צאָהן-אַרצט	7—3

קינסטליכע ציין, קראָנען, פּלאָמבען א. ז. וו.
די לעטשניצע איז אויך אָפען זונטאַג.

שוהל-פּעדאַגאָגישע קורסען
פאַר שוועכבאַפעהיגטע און שווער-ערציהבאַרע קינדער.
שפּראַכשטערונגען (שטאַמלען, פויבשטימטע)
Dr. med. A. Szmirgeld
נערווען-אַרצט.
עלעקטריזאַציע, ליכטהייל-באַהאַנדלונג.
CEGIELNIANA 6, tel. 51-29
עמפּפאַנגען פון 5 — 7 אָוונט.

Dr. ADAM
GROSGLIK
Al. Kościuszki 27, tel. 51-78.
הויט און ווענערישע קראַנקהייט. רענטגען און ליכט-הייל אינסט. נעמט אָן פון 4—7 אין אָוונט.

העבאַמע 902
NIEMOJ
2 מלינאַרסקאַ 2
(פריהער בזשעזשינער 13)
אָנגעשטעלט און דער קראַנקען-קאַסע, נעהמט אָן געבורטען-הילפע קאַסאַע און פּריוואַט.

די מוסטערהאַפטע שולע פאַר יידישע אינטעליגענץ פון נאַוואָמיעסקא-געגענד!
Dla dzieci żyd. inteligencji północnej dzielnicy miasta.

7 קלאַסיגע
שולע
— פון —
כאַצענעלזאָן-נאַחומאָוו
נאַד לודקאַ 6 נייע גאַס ביי נאַוואָמיעסקאַ.

שילער און שילערינס פון 6—14 יאָהר ווערען אָנגענומען אין די שול-קלאַסען.
50% ביליגער
אין די נאַכמיטאָג-שולע פאַר אונגעמיטעלטע.
פּויליש
איז די אונטעררינכטס שפּראַך פון אַלע למודים.
העבראַיש
און אַלע למודי-קודש ווערט געלערנט גרינדליך

7-kl.
SZKOŁA
A CENELSON-NACHUMOW
ul. nad Łódką Nr. 6
przy Nowomiejskiej.

אונטער דער פּערזענליכער הנהלה און השגחה פון ר' בנימין יעקב כאַצענעלזאָן ווערט געעפענט ספּעציעל פאַר קנאַבען פון בעסערע אָרטאָדאָקסישע עלטערן (פון 4—14 יאָהר)
אַ רעליגיעזער חדר (נאָכמיטאָג פון 4—7)
מיט דעם חדר-פּראָגראַם פון אַלע למודי-קודש: חומש רש"י, תנ"ך, פסוק, גמרא.

ד' אלול 1927 1/9—אָנהויב פון די לעקציעס. אַלע שילער און שילערינס מוזען קומען אין שולע. איינשרייבונגען פון 11—2 און פון 4—7. מיטברענגען אַ מעטריקע און אַ פּאָקען-שיין פון קינד.

Freblówka nowoczesna ◆ מאָדערנע פרעבעלשולע
פאַר קינדער פון 3—6 יאָהר.
פּויליש אונטעררינכטס-שפּראַך אין דער 1-טער גרופּע. העבראַיש — אין דער 2-טער גרופּע. מוזיק, ריטמישע גימנאַסטיק, ריטמישע טענץ, האַנדאַרבייט, גוטע אויפזיכט, ענטוויקלונג און בעסטע ערציהונג.
50% ביליגער איז די נאָכמיטאָג פרעבלשולען פון 2—6 פאַר אונגעמיטעלטע אָדער שוואַכע קינדער.

Dr. med
GRZEGORZ ROZENBERG
אינערע קראַנקהייטען.
ספּעציאַל-אַרצט פאַר מאָגען, קישקע און לעבער-ליידען.
צוריקגעקעהרט.
גדאַנסקאַ (דלוגאַ) 44,
טעלעפאָן 24-44.
נעמט-אָן פון 8.30—10.30 און פון 4.30—6 אָוו. זונטאָג 9—11

Dr. med.
A. MAZUR
נאַרוטאָוויטשאַ (דזשעלנאַ) 44
צוריקגעקעהרט
אויערען און האַלז קראַנקהייטען שטימע און שפּראַך-פעהלערן (שטאַמלען א.ז.וו.) נעמט אָן פון 12—2 און פון 5—8 אָוו.

Dr. med
STUPEL
Szkolna 12
ספּעציאַליסט פאַר אויג, האַר און וועגערישע קראַנקהייטען, פּענער-שוועכע, רענטגען-שטראַהלען און קוואַרץ-ליכט, עלעקטרא-טעראַפּיע.
נעמט אָן פון 9—6 ביי אָוונד

Dr. med.
BRAUN
פּאַלודניאָווע 28
טעלעפאָן 40-26
צוריקגעקעהרט.
ספּעציאַל-אַרצט פאַר הויט און וועגערישע קראַנקהייטען און מענער - שוועכע.
באַהאַנדלונג מיט קוואַרץ-ליכט (האָר-אויספאַל)
נעמט אָן פון 9—11 פריה און פון 5 — 8 אָוונד.

די מאָדערנסטע
לאַמפּען
פאַר שפּייז-צימערן און קאַבינעטען
קויפט זיך אָפּגעזעצטע צו פאַבריקס-פּרייזען נור ביי
א. י. איזנער, פּאַלודניאָווא 25
בעמערקונג: ס'ווערען אויך אָנגענומען אַלערליי איבער-אַרבייטונגען פון גאַז אויף עלעקטריע, ווי אויך אַקסעדירט.

Dr. I. Herszfinkiel
Zawadzka 15, tel. 11 87
ספּעציאַליסט פאַר קינדער-קראַנקהייטען
נעהמט אָן אין דערהיים פון 8 ביז 9.30 פאַרמ. און פון 3 ביז 5 נאָכמ. און אין לעטשניצע "פּאָמאָץ". 924

אכטונג, לאדז און פראווינץ!

עס איז שוין די העכסטע צייט זיך צו פּרוּווען מיט

א לאמעריע-צעטעל

פון גליקליכסטען קאנטאָר, וואו א סך יודישע פאמיליעס זענען לעצטענס ביי אונז גליקליך געוואָרען

פ. ברייטשטיין, לאדז,

נארוטאָוויטשא 31, טעל. 12 47.

אויף דער פראָווינץ ווערט געשיקט לאָסען נאָכ'ן דערהאַלטען די בעשטעלונג. קאָנטאָ פ. ק. אָ. 64698

נאָך א בעגרענצטע צאָהל לאָסען איז צו בעקומען.

מעבעל | קויפט נישט קיין | מעבעל

מעבעל

בעפאָר איהר איבערציינט אייך נישט אין מיין

מעבעל-געשעפט

גדאַנסקאַ (דלוגאַ) 44

טעלעפאָן 62-56

Ch. ŁAZNIK

נור ביי מיר קענט איהר שעהנע גוטע מעבעל אין ביליג. עקזעקוטען פערשידענע

בעמערקונג: אויך קויף איך פערשידענע מעבעל, דיוואַנעס, פעלצען, ניי-מאַשינען, טאַמאָגאַרען, אנציגער א.ז.וו.

איך צאהל די העכסטע פרייזען. קומט און איבערצייגט אייך.

פאָדערט איבעראל | נור די אַ מעטאַלע

פעלד-בעטען

Palma-Patent פּרוּווען מיט דער פאַבריקס-מאַרקע

פאַר וועלכע מיר גאַראַנטירען אויף 3 יאהר

שטענדיג אויף לאַגער און א גרויסען אויסוואהל:

ניקעל-בעטען, ניקעל-קינדער-בעטען, טיש-בעטען, אַמעריקאַנקעס, קינדער-וועגעלעך, קינדער-בענקעלעך אויף רעדלעך ווי אויך מעטער-מאָס.

מאַטראַצען געבעטע, שאַטקאַווע און האַנאַדיסקע

קאָזעטקעס און טאַפטשאַנעס.

בעמ.: בעטלעך מיט רעדלעך ווי אויך ברוין 17 זל., פּאָלאָווע-בעטלעך 14 זל.

רעעלע בעהאַנדלונג. פאַבריקס-פרייזען.

הורט. דעטייל. זעמטליכע רעפּעראַטורען.

לאָדז, פּוּרנאַצנא 24, טעלעפאָן 31-85

פאַבריק פון

זשיראַנדאָלען

ווי אויך גאַלוואַנישע

בראָנזיר-אַנשטאַלט

מ. לידער, לאדז

צעגעלניאנא 33, טעל. 53-41

נעהמט אָן אַלערליי בעגנבשטעלונגען צו איבערגילדען, פערזילבערן, ניקלען, בראָנזירען און אָקסידירען.

עס ווערען אויסגעפיהרט אַלערליי רעפּעראַטורען פון פערשידענע מעטאַלענע און זילבערנע געגענשטענדע. פּינקטליכע אויספיהרונג.

גוט און ביליג מיט א גאַראַנטיע פאַר דויערהאַפטיגקייט. 748

לעטשניצע פון דאָקטוירים ספּעציאַליסטען און ערצטעל. דענטיסט.-קאַבינ.

„Sanitas" Cegielniana 29, tel. 44-51.

נעמען אָן פּאָלגענדע דר.:	ד"ר לאַסקי
ד"ר ענגעל	„ ש. מאַלאָוויסט
„ פריד	„ מאָרדקאָוויטש
„ גערשטיין	„ פריבולסקי
„ גוטשטאַט	„ ה. ראַקאָווסקי
„ אימיך	„ ג. ראָזענבערג
„ איציגזאָן	„ פרוי ראָזענבלאַט
„ האַצענעליאַן	„ שאַיעראָוויטש
„ ס. קאַנטאָר	„ א. שטיינבערג
„ לעווינזאָן	„ י. שטיינבערג
„ פרוי לעווינזאָן	

צאָהן-ערצטע

צוקער	קרעניצקאַ-ציפּין
גרינשטיין-האַרקאַווי	שאַצקאַ

אַנאַליזען פון אורין, בלוט א. ז. וו. 936

LEKARZ-DENTYSTA צאָהן-אַרצט

St. GELBERG

זאַכאַדניאַ 15, טעל. 31-08

היילט גאַנץ פערנאַכלעסיגטע ציינער און מויל-קראַנקהייטען. צאָהן-ציהונג אָהן שמערצען, היילט מיט ליכט-בעשטראַהלונג, פּלאָמבירט לויט דער לעצטער מעטאָדע פון קינסטליכע ציין. נעהמט אָן פון 9—12 און פון 3—7 אָווענט. ביליגע פרייזען. 1481

לעטשניצע

פון דאָקטוירים-ספּעצ. און דענטיסטען-קאַבינעט

פעטריקאָווער 62, טעל. 31-53.

אינגערל. קראַנקהייטען	ד"ר ב. ראַבינזאָהן „ מ. וואָלפּסאָן „ א. טענענבוים	פון 3½—2½ און 7—8 „ 12—2 „ 4—6
כירורגישע קראַנקהייטען	ד"ר י. שרייבער „ א. פאַכשאַנסקי	פון 2½—4 און 7—8 „ 12—1 און 5—6
פרויען-קראַנקהייטען און געבורטס-הילף	ד"ר ד. אַלטערמאַן „ מ. פעלדמאַן פרוי ד"ר ה. זעלדאָוויטש-קראַטשקאַ „ גוסטאַווא זאַנד טענענבוים	פון 11—1 „ 5½—7½ שבת, זונט, דינסט. דאָנ. 3-5 זונט. מאָנט. מיט. פרייט. 3-5
קינדער-קראַנקהייטען	ד"ר ס. גוטענטאַג „ ל. פאַמיליער	פון 10—11 און 6—7 „ 12—1 און 4—5
נערווען-קראַנק.	ד"ר מ. מאַשלאַנקאַ	פון 6—7 זונטאָג 1—2½
אויגען-קראַנקהייטען	ד"ר י. סטופּאַי „ ס. האַלענדערסקאַ	פון 1—2 און 4—5 11—12, 6—8 זונט. 12—2
נאָז, האַלז און אויערן-קראַנק.	ד"ר מ. קלאַטשקאַ „ באַל. כאַן	פון 11—1 און 7—8 „ 3½—5½
הויט- און וועגערישע קראַנק.	ד"ר פ. ברוין „ י. פּאַלאַוויישיק	פון 12½—3½ „ 6—8
ציין- און מויל-קראַנקהייטען	צאָהן-אַרצט ס. שעוועס „ מ. רעזניקאָווא „ ב. משודנאָווסקאַ „ נ. קאַצענבאַגען	פון 9—10¾ און 8—9 „ 11—1¾ „ 2¼—5 „ 5¼—8

די לעטשניצע איז טעטיג טעגליך פון 9 פריה ביז אָווענד. 9 אין

קוואַרץ-לאַמפּען און גרופּען-בעשטראַהלונג

Wieczorowy roczny kurs Tkactwa

przy Szkole Przemysłowej Pomorskiej 48

טעאָריע פון בינדען, אַנאַליזע פון וועב-שטאָפען, דאָס קענען זיך אויף שטאָפען.

די קאָנצעלאַריע נעהמט אָן איינשרייבונגען מאָנטאָג'ען, דינסטאָג'ען און דאָנערשטאָג'ען פון 7 ביז 9 אָווענד.

650

Wieczorowe Kursy Zawodowe

Dokształcające dla terminatorów przy Szkole Przemysłowej

Łódź, Pomorskiej 46/48

אָפּטיילונגען: טישלער און פאַר מעטאַל

איינשרייבונגען פון טערמינאַטאָרען נעהמט אָן די קאָנצעלאַריע פון 24/10 פון 7—9 אָוו.

די אַרבייטס-שעה'ן פון די קורסען קומען פאָר אַלע מאָנטאַג, דינסטאַג, מיטוואָך און דאָנערשטאַג פון 7 ביז 9 אָווענד.

552

אין מיין קורזשנער-ווערקשטעל

ווערען אויסגעפערטיגט אַלעראַרט פעלץ-אויסאַרבייטונגען לויט די נייעסטע און שענסטע מאָדעלען

י. וואַרשאַווסקי, נאַוואָמיעסקאַ 28 — לאָדז —

בעמערקונג: איך נעהם אָן פערשידענע בעשטעלונגען, ווי אויך רעפּעראַטורען אויף גוטע בעדינגונגען. געדענקט דעם אַדרעס!

556

לעטשניצע פון דאָקטוירים ספּעציאַליסטען

און ערצטליך-דענטיסטישער קאַבינעט

זגיערסקאַ 17, טעל. 16-33.

ד"ר ראַפּאָווסקי	נאָז, האַלז, אויערן קר.	10-11 2-3 6½—7½
ד"ר רוזשאַנסקי	הויט- און געשלעכט-קר.	10—11 1—2
ד"ר גאָלדשטיין-פּאָלאַק	אויגען-קראַנקהייטען	1-2
ד"ר יוסטמאַן	נערווען-קראַנקהייטען	12—2
ד"ר ראַזענצווייג	קינדער-קראַנקהייטען	10-12 4-6
ד"ר פּאַפּיערני	פרויען- און געבורטס-הילף	11½-1 5-6
ד"ר קאַנטאָר	כירורגישע-קראַנקהייטען	4-5 זונ. 1-2
ד"ר ווינבערג	אינערע הערץ לונגען-קר.	11-1, 5½-7
ד"ר סטופּעל	רענטגען	2—12 4-6
א. גראָדזענשיק	צאָהן-אַרצט	3—7
נ. ראָזעס	צאָהן-אַרצט	9—2

צאָהן-פּלאָמבירונג, בעלייכטונגען, קראָנען, בריקען, א. ז. וו. ביי דער לעטשניצע איז געעפענט געוואָרען

רענטגען-אינסטיטוט

היילונג פון הויט-קראַנקהייטען פון קאָפּ (פּאַרך) מיט רענטגען-שטראַהלען, פאַר בעשטראַהלונג און דורכלייכטונג, קוואַרץ-לאַמפּע, דיאַטערמיע, עלעקטריזאַציע, אַלע מעגליכע אַנאַליזען. א קורס פאַר פאַמעלער.

אַנאַליזענע בעגנבנ שאַרלאַך (סקאַרלאַטין) פון 4—5 נאָכמ.

די לעטשניצע איז אויך אָפען זונטאָג.

היזום אין דער שטאָט.

Dr. H. WOŁKOWYSKI

צוריקגעקעהרט.

זאַכאַדניאַ 57 (צעגעלנ. 19)

טעלעפאָן 37-70.

ספּעציאַל-אַרצט פאַר הויט-און וועגערישע קראַנקהייטען, מענער-שוואַכע, בעהאַנדלונג מיט קוואַרץ-שטראַהלען.

נעהמט אָן פון 8—4 און אָווענד.

פאַר פרויען פון 4—5 אין א ספּעציעלען וואַרטע-זאַל. 603

Dr. med.

H. Lajchter

קאָנסטאַנטינער 9.

רוג זאַכאַדניע טעל. 49-66

צאָהן-כירורג

ספּעצ. פון כירורגישע קראַנקהייטען פון מויל, שטענדער, גומען, רושעקעלעס. צאָהן-פּלאָמבירונג א.ז.וו. נעהמט אָן פון 1½—5 און זונטאָג און יום טוב פון 10—12

Dr. med.

WOLF EYCHNER

פרויען - קראַנקהייטען און אַקושעריע

נגעדושער 11 טעל. 34-72

נעהמט אָן אין דער לעטשניצע פעטריקאָווער 294 פון 12—2 נאָכם. אין דערהיים פון 6-8 אָוו.

8-טע גאַנג ה"ח פּריזיערס!!

צו די בעפאָרשטעהענדע יום-טובים בעזונדערס אַזאַ ריכען אויסוואַהל פון

העלנישע און בלומען-וואַסערן

צו אַזעלכע נידריגע פרייזען פון 8,60 א קילא

חמושטאָל יאָר . . . . – 3 „ „

פיכטין . . . . . . 7.75 „ „

בריליאַנטין . . . . . 3 60 „ „

ווי אויך אַלע אַרט פּרוּווער-צובעהערע צו פאַבריקס-פרייזען.

מיט אַכטונג

PERFUMERJA

I. DRUKIER

11 Zawadzka 11

הערץ-געשעפטען

אונזער פירמע

TYGER i GLATTER

PIOTRKOWSKA 43 i 29,

tel. 24-77 i 13-22.

מיר עמפּפעהלען פעלץ הארען לויט די נייעסטע פּאַריזער מאָדעלען, ווי אויך א רייכען אויסוואַהל פון פעלעכלעך פון פערשידענע סאָרטען.

ביליגסטע פרייזען! צוגענגליכע פרייזען!

בעמ.: קירזשנער-ווערקשטעל אויפ'ן אָרט. 339

אל תהי צדיק הרבה

ואל תתחכם יותר! — זיי נישט צופיל חכם.

אז די דאָקטוירים שרייבען און ערלערנען סאַנדאַוו'ס זאַכען וואָלסטו גלייך קומען צולויפען און בירגן

17 פעטריקאָווער 17

2-טען הויף, פּאַרטער, דערנעבען זאַכאַדניאַ 52, וואו פּראָצעס ערלעדיגם און געשריבען אַלערליי בישעם לויזען אונטערשטוטערס, קלאָוועלעס, פּאַטענט-פיטשעניעם אויף אַלע שטעדט און דעלאַטעס, אַפּעלאַציעס, עקזעקוציעס, אַדוואָקאַטיעס, רעקורסען, ווענען פּעטער און עקזעמפּטיאָרים-רושאַנקע, בימעס ווענען דירה און אַנשטאַלט רעזיגנאַציעס און אין אַלע פּאַליציי-בעציורקען, שוטפות-אַקטען, סטאַטוטען, אַקטען אינטערצעסיעס, אַקטען דאַראַהגיעס, קאַרטע מאַרשרוטעס, ווי אויך איבערזעצונגען אין אַלע שפּראַכען.

עצות וועגען מיליטער-ענינים

הערט ערטיילט דורך א מיליטערישען ספּעציאַליסט פון 4-7 אָוו.

רעכטס-קאָנסולענט י. מאַנעלאַ,

פעטריקאָווער 17, זאַכאַדניאַ 52

ווייכטיג פאַר פערהייראַטע!

געלעגענהייטליך פון דער ערשטער האַנד

שפּייזע-צימער

גינסטיג צו פערקויפען.

685

צו זעהען וואָלטשאַנסקאַ 91, ביים טישלער.

Szkoła Freblowska

M. ROZENTALÓWNY

ŻEROMSKIEGO 9 ŻEROMSKIEGO 9

dla dzieci od lat 4-7. Gimnastyka rytmiczna pod kier p. Ziny Kruszówny. Zapisy od 1 1.

704

די מאָדערנסטע

לאַמפּען

פאַר שפּייזע-צימערן און קאַבינעטען

קויפט זיך אָפּ בעסטען צו פאַבריקס-פרייזען

ביי ש. פ. שמאַלעוויטש

פּאָלודניאָווע 8.

בעמערקונג: עס ווערען אויך אָנגענומען אַלערליי איבעראַרבייטונג פון גאַז אויף עלעקטריע, אויך אָקסידירט. 1523

LEKARZ-DENTYSTA צאָהן-אַרצט

M. KARABANOW

זאַכאַדניאַ 31 (אין הויף) טעלעפאָן 59-09

היילט, פּלאָמבירט ציהט ציין גאַנץ אָהן שמערצען, קינסטליכע ציין אַהנע גומען און רעפּעראַטורען ווערען שנעל און ביליג אויסגעפיהרט.

נעהמט אָן פון 9 פריה ביז 8 אין אָווענד. 1195

לעטשניצע פרייזען. בעראַטונג אומזיסט.

טליתים-פאַבריק

אויסאַרבייטונג פון וועלענע, האַלב-וועלענע און זיידענע טליתים פון קראָקאָוו, ווי אויך טליתים-קאַלנערס האַרט און דעלעג מיט אויסנעהונג, אויך בעטלען, שפּאַניעס און ציצית צו בעקומען ביליגער ווי איבעראַל

ביי א. ה. ציטרינאָווסקי, קאַמיענאַ 1.

אין זעהנען וויער פּרעזער. קומט און איבערצייגט אייך! 502

בעמערקונג: ס'ווערען אויך אָנגענומען אַלטע טליתים צו וואַשען.

21. אָקטאָבער 1927
נומער פילהסבלאַט

דאס לאָדזער לעבען

נומער פּאַלסטבלאַט
21. אָקטאָבער 1987.

21 פרייטאָג כה תשרי תרפ״ח	אָקטאָבער זון-אויפגאַנג 5.55 זון-אונטערגאַנג 4.47 לעבן פון מאָ. 11, 20 ליכט-צינדן 4 24

„טאָז"
אַן אַלגעמיינע פערזאַמלונג.

(—) זונטאָג אין אָוונט קומט-פאַר די אַלגעמיינע פערזאַמלונג פון דער געזעלשאַפט „טאָז". די פערזאַמלונג ווערט זיך צוזאַמענקומען אין אייגענעם לאָקאַל.

לאָדז
פליהט נישט מיט פּויזע.

(כ) צווישען דער פּויזנער פליה-גע-זעלשאַפט „אַעראָ" און דער לאָדזער פליה-געזעלשאַפט איז נישט געקומען צו קיין הסכם וועגען אייננאָרדנען אַ רעגולערען לופט-פערקעהר צווישען לאָדז און פּויזען. דעריבער וועלען מיר פאַרלויפיג אַזאַ קאָמוניקאַציע נישט האָבען.

נעכטענ
אין מעז אַוועק דינעז

(—) נעכטען זיינען אַריינגעצויגען געוואָרען אין מיליטער-דינסט די יונגעלייט פון יאָהר 1906, וועלכע האָבען באַקומען אַ פאַרערונגס-קאַרטען.

אַפּטייקען
וואָס דיושורירען היינט ביינאַכט.

(ס) היינט ביינאַכט דיושורירען פאָל-גענדע אַפּטייקען: מ. קימאָק, פּיאָטרי-קאָווער 193; ע. מילער, פּיאָטרקאָווער 46; וו. גראָשקאָווסקי, קאָנסטאַנטינער 15; ק. גאַרטנער, ציגעל-גאַס 64; ה. ביעזוינסקי, אַלעקסאַנדער-גאַס 37; ס. יאַנקעלעוויטש, אַלטער מאַרק 9.

מ'דאַרף
זיך נאָך גהען לערנען.

(ס) בעת דעם עקזאַמענירען די קאַנ-דידאַטען אויף ראַטמענער אין מאַגי-סטראַט שאָט-ראַט, צי זיי קענען גע-נוג די פּוילישע שפּראַך האָט 1 קאַנ-דידאַט פון „בונד" און 1 פון די הויז בעזיצער נישט אויסגעהאַלטען דעם עגזאַמען.

FERRO-ELEKTRICUM
Łódź, Piotrkowska 23,
tel. Nr. 11-69 i 51-29.
ביליגע קוועלע פון איינקויף פון
זשאַרובקעס,
מאָטאָר-שטויבערס
און עלעקטראָטעכנישע
מאַטעריאַלען. 926

DYWANY
różnych rozmiarów.
CENY FABYRCZNE.
Warunki dogodne!
LANDSBERGER, SITTENFELD i REDEL
788 Narutowicza 6.

Dr.
KLOZENBERG
צוריקגעקעהרט

קאָנטראָל-פערזאַמלונגען פון רעזערוויסטען.

הייגט, פרייטאָג: פ. ק. או. I (קאָ-מיסאַריאַטען 2, 3, 5, 8, 9 און 11): יאָהרגאַנג 1887 — Ka ביז Kn אויף לעשנאָ 7/9 (קאַשאַרען פון 28. פולק).

יאָהרגאַנג 1899 — Ga ביז Gn אין די קאַשאַרען פון 31. פולק אויף קאָנ-סטאַנטינער 62.

פ. ק. או. II קאָמיסאַריאַט 7 — יאָהר-גאַנג 1887 A ביז J אויף לעשנאָ 7/9 מאָרגען, שבת פ. ק. או. I (פּאָליצי-קאָמיסאַריאַטען 2, 3, 5, 8, 9 און 11): יאָהרגאַנג 1887 — Ko ביז Kz אין לאָקאַל אויף לעשנאָ 9/7 (קאַשאַרען פון 28-סטען פולק.

יאָהרגאַנג 1899 — Gz-Go אויף קאָנסטאַנטינער 62 (קאַשאַרען פון 31-טען פולק).

פ. ק. או. II קאָמיסאַריאַט 7 — יאָהר-גאַנג 1887 K ביז P אויף לעשנאָ 9/7 (קאַשאַרען פון 28 טען פולק).

קאָמיסאַריאַט 4 — יאָהרגאַנג 1899 פון P-Z אויף קאָנסטאַנטינער 81 (קאַ-שאַרען פון 4 טאַנקיסטען באַטאַ).

צו די קאָנטראָל-פערזאַמלונגען דאַרף מען זיך צושטעלען אינ'ם אָרט אין טערמין, וואָס זיינען אָנגעגעבען אין די בעקאַנטמאַכונגען פּינקטליך 9 אַ זייגער אין דערפריה מיט'ן מיליטער ביכעל, מאָביליזאַציע קאַרטע און אַנד. מיליטערישע דאָקומענטען: רעזערוויס-טען, וואָס וועלען זיך נישט צושטעלען אין דער צייט אויף די קאָנטראָל-פער-זאַמלונגען, וועלען דורך די פּאָרזיצערס און די קאָנטראָל-פערזאַמלונגען צוגע-צויגען ווערען צו פעראַנטוואָרטליכקייט לויט די מיליטערישע שטראָף-פאָר-שריפטען.

ווער עס דאַרף זיך צושטעלען
צו די קאָנטראָל-קאָמיסיעס פאַר רעזערוויסטען און לאַנד-שטורם.

(:) די אַדמיניסטראַטיווע אָבטיילונג ביים לאָדזער רעגירונגס-קאָמיסאַריאַט קלערט אויף, אַז צוליב אַ נישט-דיט-ליכער אויסטייטשונג פון דער פעראָרד-נונג וועגען קאָנטראָל-קאָמיסיעס פון רעזערוויסטען קומען אָפט פאָר מיס-פערשטענדנישען וואָס אַ גרויסע צאָהל רעזערוויסטען שטעלען זיך נישט צו צו דער קאָמיסיע.

צוליב דעם, מעלדעט דער רעגי-רונגס-קאָמיסאַריאַט, אַז צו די קאָנטראָל קאָמיסיעס פאַר שרעגאַוואַ רעזערוויסטען און לאַנד שטורם (פּאָספּאָליטע רושעניע) זענען זיך מחויב צוצו-שטעלען די יאָהרגאַנג 1887, 1899 און 1901 אַהן אויסנאַהמע, צי זיי זענען אין די פריהעריגע יאָהרען אָבגעקומען די מיליטער-איבונגען צי נישט.

פון יאָהרגאַנג 1890 ביז 1898 דאַר-פען זיך שטעלען נאָר די, וועלכע האָבען זיך ביז איצט צו די קאָנטראָל-קאָמיסיעס נישט צוגעשטעלט.

מען קאָנטראָלירט די היגע פינאַנץ-אַמטען
און ס'ווערט זיך געהאַלטען אויפצומאַהנען די פערלעגענע שטייערן.

(ס) פאַריגע וואָך איז קיין לאָדז גע-קומען אַ ספּעציעלע קאָמיסיע פון מי-ניסטעריום, כדי צו קאָנטראָלי-רען די טעטיגקייט פון די היגע פינאַנץ-אַמטען, בנוגע דעם איינציהען פון די פערלעגענע שטייערן, און צוזאַמען-האַנג מיט דער אַבוועזענהייט פון דער דאָזיגער קאָמיסיע, זענען גרויסבאַנקען געוואָרען, זעהר שאַרפע פעראָרדנונגען וועגען ריכטיגען אייגקאַסירען די פערלעגענע שטייערן. גלייכצייטיג איז געקומען פון וואַרשאַ אַ באַזונדער שטאַב עקזעקוטאָרען, וועלכע וועלען שוין די קומענדיגע וואָך אָנהויבען אַדורכצו-פיהרען ענערגישע עקזעקוציעס. דער-ווייל זענען אין 9 טען פינאַנץ-אַמט אַ-געגומען געוואָרען 7 ווייטע עקזעקוטאָ-רען. דאָס סוחרשום און אינדוסטריא-לער איז זעהר אומרוהיג פון די דראָהענדע שאַרפע פעראָרדנונגען און וועגען דעם וואָס אייגעהוירט ווע-רען אין דער האַנדעלס-קאַמער.

סוחרים-דעלעגאַציע ביים וואָיעוואָדע
וועגען די בוי-קרעדיטען פאַר אונזער שטאָט.

(ס) נעכטען איז אַ דעלעגאַציע פון דער בוי-סעקציע ביים סוחרים פעראיין אין די פערזאָנען פון וויצע-פרעזעס אייזנער, איזנער, לישאַטיגעוויטש, קאַרט, שילער און שפּיגעלמאַכער געווען ביים וואָיעוואָדע יאַשטשאָלט און איהם איבערגעגעבען אַן'אויספיהרליכען מע-מאָריאַל וועגען די בוי-קרעדיטען פאַר לאָדז אין „באַנק גאָספּאָדאַרסטוואַ קראַ-יאָוועגאָ".

דער וואָיעוואָדע האָט געצאָגט, אַז ער האָט שוין וועגען דעם ענין קאָנפערירט מיט'ן דירעקטאָר פון „באַנק גאָספּאָדאַרסטוואַ קראַיאָוועגאָ" און בקרוב וועט דער ענין ערלעדיגט ווערען גינסטיג פאַר די בוי-אונטער-נעהמער.

לאָדזער אינדוסטריעלער ביי מין. באַרטעל.
ס'איז אָבגעהאַלטען געוואָרען אַ ווירטשאַפטליכע קאָנפערענץ.

(ס) נעכטען איז אַראָפּגעפאַהרען קיין וואַרשאַ די דעלעגאַציע פון די אינדוסטריעלער באַרשינסקי, בי-דערמאַן און פּאָזנאַנסקי, וועלכע האָבען אין וואַרשאַ אָבגעהאַלטען אַ קאָנ-פערענץ מיט'ן וויצע-פרעמיער באַרטעל וועגען דער איצטיגער ווירטשאַפטלי-כער סיטואַציע און אַלגעמיינער קאָ-ניונקטור. אויף דער קאָנפערענץ זענען בעריהרט געוואָרען פראַגען, וואָס אינ-טערעסירען די רעגירונגס-ספערען און אויך די ווירטשאַפטליכע אָרגאַניזאַציעס. ס'איז אויך פאָרגעקומען געוואָרען דער רעדעלטאַטס פון דער אויסלענדישער הלוואה, הגם די לאָדזער טעקסטיל-אינ-דוסטריעלער האָבען נישט אַרויסגעזאָגט קיין שום קרעדיט-פאָרשלאַגען. די לאָד-זער אינדוסטריעלער האָבען אָנגעוויזען, אַז די ערשטע אויפגאַבע פון דער רע-גירונג איז אויך ווייטער צו זאָרגען פאַר אַן'עקספּאָרט האַנדעלס-בילאַנס.

די טעקסטיל-אינדוסטריעלער האָבען אויסגעדריקט זייער מורא צוליב די נייע שווערע פעראָרדנונגען וועגען פאָרצופיהרען ענערגישע עקזעקוציעס.

לאָדז „טראַמוואַיזירט" זיך! 15 און 17
צוויי נייע טראַמוואַי-ליניעס.

(ס) זונטאָג דעם 23-טען ד.ח. וועט אָנהויבען קורסירען אַ נייע טראַמוואַי-ליניע נומער 15, וועלכע וועט זיך ציהען פון באַלוטער פלאַץ דורך פּיאָט-רקאָווער און פּאַבריאַניצער ביז צו דער פּשעזשוואַלניע גאַס.

מיטוואָך דעם 27 ד. ח. וועט אָנ-הויבען קורסירען אַ נייע טראַמוואַי-ליניע נומער 17, וועלכע וועט זיך ציהען פון האַלערס-פלאַץ ביז ריימאָנט-פלאַץ דורך די גאַסען זיעלאָנאַ, אַלעיאַ-קאָשציושקי, בענעדיקטאַ, פּיעטרקאָווער, גלובנאַ, קיליגסקי און נאַפּיאָרקאָווסקי גאַסען. עס ווערט אויך געענדערט דער לויף פון דער טראַמוואַי-ליניע נומער 4 און אָנשטאָט אויף גלובנאַ ווערט דער טראַמוואַי פאַרקעהרען פון דער פּיאָט-רקאָווער אויף פּשעזשאַזד.

*

צוליב דעם, וואָס די טראַמוואַי-ליניע נומער 15, וואָס וועט אַדורכ-געהן דורך דער שמאָלער פּשעזשאַזד גאַס האָט צוויי ליניעס און אויף דער זשעלבער גאַס געפינט זיך אויך די רע-מיזע פון דער זשוויטער אָבטיילונג פון די פרייוויליגע פייערלעשער קען זיך מאַכען, אַז ביים אַרויספאָהרען פון די פייערלעשער, בעת אַ שׂרפה, זאָלען זיך צוזאַמענטרעפען די פייערלעשער-אויטאָ'ס מיט די טראַמוואַיען. כדי אויסצומיידען די געפאַהר, איז בע-שלאָסען געוואָרען אַרויסצוהענגען ביי דער רעמיזע פון דער פייערלעשער-אָבטיילונג אַ לאַמטערען פון 10 עלעק-טרישע לאָמפּען, וועלכע אָנצינדען ווערען אַלס וואָרנונג ווען די פייערלעשער וועלען דאַרפען אַרויס-פאָהרען צו אַ שׂרפה.

טעאַטער פילהאַרמאָניע נאַרוטאָוויטש 20

XX

מיט'ן אָנטייל פון די אַמעריקאַנער סטאַרס אַנאַ און היימאַן יאַקובאָוויטש
קומט פאַר מיטוואָך דעם 2-טען נאָוועמבער 1927
דער 20 יעהריגער יובילעאום
פון אַרטיסט און ביהנע-טעכניקער
משה דוב מאַכאַראָווסקי
פּרעמיערע! צום 1-טען מאָל אין לאָדז ווערט אויפגעפיהרט דער גרעסטער שלאַגער פון הומאָר געזאַנג און טענץ פּרעמיערע!
דער רבי האָט געהייסען פריילעך זיין
אין 4 אַקטען פון מ. שאָר. — מוזיק פון לעאָן זעלמאַן.
הויפּטראָלען פיהרען אויס די הערשאַפטען יאַקובאָוויטש
און אויך דער יובילאַר משה דוב מאַכאַראָווסקי.
אַנשטעלעהמען אין די חיים עדרינגע אַנאָנסען
בילעטען שוין צו בעקומען אין דער קאַסע פון טעאַטער פילהאַרמאָניע. 712

א
דאס אַרטיסטישע
רעוי- און קאַמע-
ראַל-טעאַטער
ר
ר
עפענט
זיך
דינסטאָג
דעם 25-טען
אָקטאָבער
אין הייסען זאַל
פון „מאָנטי-פעלי".
ט

אָרלאָוו
קאָנצערטירט אין פילהאַרמאָניע

נאָך די הערליכע קאָנצערטען פון דרעזדענער קווארטעט און מירזאָוו'ען קומט פאַר דעם קומענדיגען דינסטאָג אין „פילהאַרמאָניע" דער דריטער גרויסער גייסטער-קאָנצערט [מיט] דער בע-טייליגונג פון וועלט בעריהמטען פּיאַ-ניסט ניקאָלאַי אָרלאָוו. דער קינסטלער האָט באַוויזען טריומפען אין אַלע אייראָפּעאישע הויפּט שטעט און איז לעצ-טענס איינגעלאַדען געוואָרען אויף אַ 4 חדשים'דיגע טורנע אין אַמעריקאַ. אָרלאָוו'ס קאָנצערט איז אַ סענסאַציע פאַר די לאָדזער מוזיק-ליבהאָבער.

„אָררט"
הויבט שוין אָן צו שפּילען.

נאָך לאַנגע און מיהזאַמע פּראָבען הויבט זיך אָן דינסטאָג דעם 25. אָקטאָבער בעזמבענס-ווערען דאָס אַרטיסטישע רעווי-און קאַמער-טעאַטער „אָררט". די אַרטיסטישע ליטונג האָט געמאַכט אַלע אָנשטרענגונגען, כדי דער ער-שטער פּראָגראַם זאָל אויספילען וואָס אימפּאָזאַנטער און שענער. די דאָזיגע אָנשטרענגונגען זענען געקרוינט געוואָ-רען מיט ערפאָלג און ס'איז זיכער, אַז „אָררט" איז דער אָנהויב פון אַ קינסטלערישען יודישען טעאַטער אין לאָדז.

דער טעאַטער-זאַל, די ביהנע און אַלע געבען לאָקאַלען זענען פערשענ-דענד איינגעאָרדענט און רעמאָנטירט געוואָרען. די פּרעמיערע פון „אָררט" וועט זיין אַ יודיש-קינסטלעריש געשע-העניש.

קאָנצערט פון אַלעקסאַנדער מיכאַלאָווסקי אין פילהאַרמאָניע

(מ) זונטאָג 4 אַ זייגער נאָכמיטאָג קומט פאָר אין זאַל פון פילהאַרמאָניע אַ קאָנ-צערט א. ג. „דאָס לעבעדיגע וואָרט אין מוזיק", מיט'ן אָנטייל פון פּיאַניסט אַלעקסאַנדער מיכאַלאָווסקי. מיט דעק-לאַמאַציעס טרעט אַרויס די בעקאַנטע דעקלאַמאַטאָרין אירענע וויסאָצקי, וועלכע וועט פאָרלעזען געדיכטען פון מיצקעוויטש, סיענקעוויטש, קאַנאָפּ-ניצקי, לעכאָן, טוווים, רוזעל, שטאַטמילער א. א.

דענטיסטישער קאַבינעט
E. FUCHS
Nawrot 4, tel. 27-31.
826 נעהמט אָן פערזענליך.

Dr. med. JÓZEF IMICH
ספּעציאַל-אַרצט פאַר האַלז, נאָז, אויערן
און קעהל-קאָפּ קראַנקהייטען
צוריקגעקעהרט
מאַניושקי 1 (פּאַסאַזש-מייער) טעל. 9-97
נעהמט אָן פון 3 ביז 4 און 5 ביז 7 אָוו. 818

Dr. med.
EYCHNER Jakób
Aleja 1-go Maja 16,
Telefon 11-24
פּינדעלעך- און קינדער-קראַנקהייטען.
נעהמט אָן פון 7—8, זונטאָג פון 1—3

בוידזשעט-סעסיע פון סיים.

אויב דער סיים וועט זיך פערנעהמען מיט אנדערע ענינים, וועט ער פונאנדערגעלאזען.

וו א ר ש א, 20 (טעלעפאניש פון אונזער קארעספאנדענט) פרייטאג קומט פאר א זיצונג פון מיניסטעריען-ראט אויף וועלכע עס וועט בעשלאסען ווערען איינצוברענגען אין סיים די פראיעקטען פון די בודזשעטען פאר די יאהרען 1927 1928 און 1928–1929.

אין פאל די רעגירונג וועט אננעהמען דעם דאזיגען בעשלוס, וועט בצרופען ווערען א ספעציעלע בודזשעט-סעסיע פון סיים.

אויב דער סיים וועט זיך אויף דער זעלבער זיצונג פערנעהמען אויך מיט אנדערע ענינים, א חוץ דעם בודזשעט, וועט דער סיים באלד נאכ׳ן פונאנדערגעלאזען ווערען.

מען רעדט שוין וועגען די נאהענטע סיים-וואהלען

דעפ. קירשברוין ביים חיצו-פרעמיער בארטעל.

וו א ר ש א. 20 (טעלעפאניש פון אונזער קארעספאנדענט) דעפ. קירשברוין איז געווען ביים וויצע-פרעמיער בארטעל און מיט איהם קאנפערירט וועגען רעגירונגס-שטיצע פאר יודישע ישיבות.

אין איין וועגס זענען אויך בעריהרט געווארען פראגען, וואס שטעהען אין צוזאמענהאנג מיט די נאהענטע סיים-וואהלען. דעפ. קירשברוין האט ביי דער געלעגענהייט געשטעלט געוויסע פארלאנגען בנוגע די זעלבע וואהלען.

לאדזער טעקסטיל-אינדוסטריע

זאל בעקומען א גרויסע אמעריקאנער הלואה.

(–) אין די לאדזער אינדוסטריעלער קרייזען האט געמאכט א גרויסען איינדרוק די ידיעה וועגען א גרויסער אמעריקאנער הלואה, וועלכע עס דארף בעקומען די איינע א קאנצערן פון לאדזער אינדוסטריעלער.

אט די הלואה וואלט, לויט דער מיינונג פון די היגע אינדוסטריעלער, געמאכט א סוף צו דער ארבייטסלאזיגקייט אין לאדז. א חוץ דעם וואס זי דינען זאל בכדי צום עקספארט פון פארטיגע סחורות און דירעקטען איטפארט פון רוה-שטאף-מאטעריאלען, וועלכער איז ביז איצט געווען איינגאנצען אפהענגיג פון דייטשען.

זאל פילהארמאניע, נארוטאוויטשא 20

נאסטראלען פון די בעליבטע אמעריקאנער קינסטלער

אננא און היימאן יאקובאוויטש

היינט, פרייטאג, דעם 21 טען, 9 אין אוונט צום צווייטען מאל

„די צוויי שוויגערס"

קאמעדיע אין 3 אקט. מיט געזאנג און טענץ פון ריכטער. רעזשי: היימאן יאקובאוויטש. הויפט-ראלען: רחל׳ע—אננא יאקובאוויטש; איזי—היימאן יאקובאוויטש.

שבת נאכמ. 3 30 א זייגער צו ביליגע פרייזען

דאס חופה-קלייד

מעלאדראמע אין 3 אקטען מיט געזאנג און טענץ פון סיגאל, רעזשי: היימאן יאקובאוויטש הויפט-ראלען: „לולי"—אננא יאקובאוויטש; „סאלאמאן"—היימאן יאקובאוויטש. אין דער פיעסע ווערען געזונגען נייע נומערן, וואס איז אין לאדז נאך ניט געזונגען געווארען.

שבת, דעם 22 טען, 9 אין אווענד צום ערשטען מאל אין לאדז

פרעמיערע! די שענסטע, שטארקסטע פרעמיערע

פיעסע, וואס איז אין אמעריקא געשפילט געווארען צוויי סעזאנען

איז פלאמען פון ליבע

מעלאדראמע אין 4 אקט. מיט געזאנג און טענץ פון ליבין. רעזשי: היימאן יאקובאוויטש. הויפט-ראלען: נחמה—אננא יאקובאוויטש; אברהם—היימאן יאקובאוויטש. עס ווערען געזונגען די שענסטע, נייעסטע געזאנגס-נומערן

ס׳נעמען אנטייל פריער: מעוטאן, זעוקיזא, מאכאראוויסקא, פאדערמאן. מענער: אריעל, אייזענבערג, בירנבוים, באלאזינסקי, האמבורגער, מאלא-ראווסקי, נייאוויז, פאליאנסקי, צווילין. מוזיקאלישע לייטונג: ל. זעלמאן. אדמיניסטראטאר: א. בעזמאן. באלעט-לייטער: מאכאראווסקי. בילעטען אויף אלע פארשטעלונגען צו בעקומען אין פילהארמאניע-קאסע.

אנאנס! די נאהנסטע פרעמיערען: „דער רבי האט געהייסען פרעהליך זיין". „מאלי-דאלי". „מאשקע ווערט א כלה".

Dr. med. H. LUBICZ

צעגעלניאנא 43, טעל. 41-82.

ספעציאליסט פאר אויגן, [illegible]

[illegible]

נעמט אן פון 8—10 און פון 3—5 אווענט.

Dr. J. POLAKOW

קינדער-קראנקהייטען

צוריקגעקעהרט

Konstantynowska 37a, telefon 39-75

עמפפאנגט פון 3 ביז 5 נאכמיטאג, אין דער לעטשניצע אויפ׳ן נייעם מארק, פעטריק. 294 פון 1½ ביז 3 נאכמיטאג. 089

Dr. med. J. BETTE

ספעציאל-ארצט פאר אינערליכע און קינדער-קראנקהייטען

צוריקגעקעהרט

פעטריקאווער 6, טעל. 44-95. נעהמט אן פון 8–11 און פון 4–6.

Dr. med. I. WAJNBERG

Cegielnana 47, tel. 26-02

צוריקגעקעהרט

אינערליכע קראנקהייטען, ספעצ. פאר לונגען און הארץ-קראנקהייטען, בעשטראהלונג און קונסטליכע בערג-זון.

נעמט אן פון 3—4 נאכמיטאג און פון 4—8

דער לעטשניצע „העלפאר"

קרישעלדיג טייג אויף עפעל-געבעקס

געבאקען מיט ד"ר עטקער׳ס באק-פראשעק „BACKIN" קרישעלדיג טייג קען מען בעקומען מיט דאס פארא ס׳איז געמאכט אויבס. נאכדעם קען מען איבערנעבליבענע בעהאלטען איינינע טעג.

12½ דעקא פוטער	½ פעקעל ד"ר עטקער׳ס
2 אייער	באק-פראשעק „Backin"
10 דעקא צוקער	30 דעקא מעהל.

אופן פון צוגרייטען: ווט צוטישען צוזאמען אייער און צוקער מיט א פריהער צוטישטען מעל מעהל מיט׳ן פראשעק „באקין" נאכדעם ווערט די מאסע בעארבייט מיט שמיקלעך פוטער און געשטעלט אויף א קאלט ארט, אלעס ווערט געמישט מיט׳ן איבריגען מעהל און ס׳ווערט צוגעגעבען אין פאל פון געברויך אזויפיל מעהל, כדי צו קענען דאס טייג קנעטען. דאס געקנעטענע טייג אין דער דיק פון 2 מילצען פון מעסער ווערט אריינגעלעגט אין א מארט-פארמע, וועלכע מען שמירט פריהער אויס מיט פוטער און בעשיטען מיט׳ן צוריבען ברויט. אריינשטעלען אויף א האלבע שעה אין א געוועהנליך אייגנעהייצטען אויוועען און באקען אויף א העל-ברוינע קאליר. די געבאקענע אנגעשטעלען דארף מען בעלעגען מיט וואס פארע ס׳איז געקאכט צום בעשפיל אגרעס, פאושאמקעס, קערשען, פלוימען א. ז. וו. דער איבערגעבליבענער זאפט פון געקאכטען אויבסט איבערקאכען נאכאמאל מיט ד"ר עטקער׳ס פראשעק גופטין, וואס זאל ווערען אויפגעלאזען און נאכאמאל אויף היים בעגיסען די בעלעגטע פרוכטען. די אויסגעבאקענע אונטערטיילען קען מען בעהאלטען איינינע טעג און ערשט אין טאג פון געברויך דארף מען זיי בעלייגען מיט אויבסט. בעטע צו פערלאנגען אין אלע געוועלבער מיינע ביכלעך מיט די פארשריפטען און פאלס וועט זיי פעהלען אויס צו ווענדען זיך דירעקט צו

Dr. A. Oetker, Gdańsk—Oliwa. 763

קאראשען — פון — 4 זל. באטען — פון — 15 זל.

ADOLF BOKSLEITNER i S-ka, PIOTRKOWSKA 149, tel. 14-09

ענגלישע באטען מיט באטעמירטע טשעסער. שוועדישע באטען, איינלענדישע באטען

וויכטיג נייעס פאר הויז-ווירטי.ם!

ביי דער בעוואוסטער לאנג-יעהריגער 828

זייף-פאבריק

59 גדאנסקא (דלוגא) 59

איז ערעפענט געווארען א דעמפיל-פערהויף און עמפפעהלט די בעסטע אויסגיביגע זייף צו וואשען.

צו פאבריקס-פרייזען.

זייף-פאבריק גדאנסקא 59, טעל. 37 61.

Biuro Próśb

1 פאנסקא 1

טעל. 36-77. טעל. 36-77.

[illegible] 827

Zaginione zostały

3 weksle:

1) na zł. 400.— pł. 16/II 28, wystawca Benjamin Silberberg, 2) na zł. 300.— pł. 29/II 28, wystawca Benjamin Silberberg, 3) na zł. 75.- wystawca I. Rapoport Poznań oraz paszport na imię L. Kuperberg wydany w Łodzi. Weksle powyższe zostają unieważnione. Znalazca zechce takowe zwrócić za wynagrodzeniem do L. Kuperberga Traugutta 4. 722

לעטשניצע „VITA"

פאר קומענדע קראנקע פון דאקטוירים ספעציאליסטען אויף פעטריקאווער 45, טעל. 47-44.

ביי דער לעטשניצע באקטעריאלאגישע לאבאראטאריום אויף דער שטעל, קאבינעט פון פיזיקאלישע טעראפיע, קווארץ-לאמפ, בערגזון, לאמפ „אולטרא זון", סאלוקס, בערגאנטי׳ס ענטפעטונגס-אפאראט. עלעקטריזאציע, ליכט-בעדער. דיאג-נאסטיש - ערצטליכער קאבינעט. ערצטליך קאסמעטישער קאבינעט. בעראטונגס-שטעלע פאר מוטערס.

אינערליכע קראנקהייטען:	כירורגישע קראנקהייטען:
ד"ר מ. דאווידאוויטש	ד"ר מ. דאבולעוויטש
ד"ר י. איטעלסאן	ד"ר מ. קאנטאר
ד"ר ה. קרישעק	ד"ר ע. קוניג
ד"ר א. אוריסאן	פרויען-קראנקהייטען און אקושעריע:
קינדער-קראנקהייטען:	ד"ר ק. ערדמאן
ד"ר י. קאפלאנסקי	ד"ר א. פאגאזשעלסקי
ד"ר יוזעף האן	ד"ר ר. רייטלער-קוריאנסקא
ד"ר סאמעט-מאנדעלס	ד"ר י. שווייצער
הויט-, ווענערישע און געשלעכטס-קראנקהייטען:	האלז-, נאז-, אויערען, שטימע, שפראך-שטערונגען א. ז. וו.
ד"ר ע. עקערט	ד"ר א. מאזור
ד"ר וו. כאגונאווסקי	האלז-, נאז- און אויערען-קראנקהייטען:
נערווען-קראנקהייטען:	ד"ר א. זשעבראווסקי
ד"ר מ. אורבאך	
אויגען-קראנקהייטען:	
ד"ר איגנ. מארגאליס	

מויל-און ציינען-קראנקהייטען. — ערצטען-דענטיסטען:

כ. געצאוו	פערסטער-לייזעראוויטש
ה. האלפערן	פ. ראזען

באקטעריאלאגיש-כעם. לאבאראטאריום ד"ר ושורקאווסקי. רענטגען. היילונג פון שפראך-שטערונגען, שטימע, שטאמלען א. אז. וו. דיאטערמא. הייל-מאסאזש. אימפונגען געגען שקארלאטין. אפעראציעס און אפאטרונקעס. וויזיטען אין שטאדט, בריקען, גאלדענע קאראנען און קינסטליכע ציינען.—די לעטשניצע איז אפען פון 9 פריה ביז 8 אוו. און זונטאג פון 9 ביז 2 נאכמיטאג.

819

Potrzebna

wykwalifikow. **SPRZEDAWCZYNI**

z branży konfekcyjnej od zaraz.

Zgłaszać się:

I. PISTERMAN, PIOTRKOWSKA 29.

JULIUS ROSNER

Lodz, Petrikauer 98/100

Boty für Damen 22.— 25.—

Galoschen „Pepege" zu Fabrikspreisen

Elegante Damen-Mäntel von 45.— bis 350.—	Herrenpaletots mit Pelzkragen von 150,— bis 275.—

Modelle sind eingetroffen.

מיידלעך צו יונגלעך ווערט געזוכט צו לייכטע ארבייט, נעגען בעלויינונג אין דער שפיגעל-פאבריק „POŁYSK" פאלודניאווא 9 804

פערשיידענע

געטרעס

אין גרויסען אויסוואהל קען מען בעקומען ביי שלמה שיינראך. נאוואלינעשער נאם נומער 10. 677

ס׳ווערט פון זאפארט געזוכט

א זיינגערמאכער-

געזעלען

ביי י. ל. ראזענהאפט זגערזשער 32.

גרעסטע וועלט-אטראקציע! גרעסטע וועלט-אטראקציע!

עס ווערט דעמאנסטרירט דאס גרויסע סענסאציאנעלע בילד אין 2 סעריעס און 12 אקטען גלייכצייטיג דעמאנסטרירט

(בילעס צירק) **CYRK BEELEGO**

ערשטע סעריע: בילע'ס צירק | צווייטע סעריע: דער מענש אין א מאסקע

קינא **ERA** — פרי. הער „פלארא" זאווישא 22 (באלוט).

פערשטארקטער ארקעסטער. דער זאל איז מעבלירט ווענטילירט.

לעטשניצע „זדראוויע"

פון דאקטוירים-ספעציאליסטען

אויף נאוואמיעסקא 3 (ווסכאדניא 13), טעלעפאן 76 37.

אינערן קראנקהייטען	ד"ר קראוש ד"ר סלאבאדסקי	4–3 זונטאג 11½–10½ 12–10½ זונט. 12–1.
נערווען קראנקהייטען	ד"ר בראניסל. פרענקעל " קלאזענבערג	1½–12½ חוץ פרייטאג 12–11 חוץ פרייטאג
מאגען און קישקע קראנק	ד"ר אלהסנר. מארגאלים	1–12
אינקערלעכע קראנקהייטען	ד"ר גיביאנסקי " קאץ " לעווי " קאי הענריס	11½–9½ זונטאג 11–9½ 2–12 זונטאג 12–11 4½–3 זונט. 2–1 11 — 10 זונטאג 12–1
קינדער קראנקהייטען	ד"ר סאלאוויעשטשיק ארט " מאשראנסקא " פרעכנער	12–10½ 5–3 ז. 2–12 2½–1½ זונט. 12–10½ 6½–5 זונטאג 10½–9
כירורגישע קראנקהייטען	ד"ר גאלדמאן " פערלים	4½–3½ זונט. 10½–9½ 1½–12 7½–6 זונט. 1–11
פרויען קראנקהייטען	ד"ר אראנסאן " אייגעראווא	1–12 זונטאג 1–12 1½–2½ פרייטאג, דינסטאג מאנ. מיטוו. דאנ. ש. 10⁵⁰–11³⁰
נאז, האלז און אויערן קראנקהייטען	ד"ר ראבינאוויטש	2–12 זונט. 2–12
הויט און וענערישע קראנקהייטען	ד"ר פאלק " זאנענבערג	4–3 זונטאג 10–9 12–11 זונטאג 12–11
רענטגענאלאג	ד"ר מיילמאן	7–3
ערצטליכע אנאליזען	ד"ר מ. קאצען	

וויזיטען אין שטאדט — באקען-שטעלען. רענטגענאגראפיע, עלעקטרישע דורשטראלונג — (קווארץ לאמפען). אלערליי אנאליזען און אונטערזוכונגען. דן לעטשניצע איז א... פון 8.30 פריה ביז 7.30 אוונט. זונטאג פון 8.30 פריה ביז 2 א זייגער נאכט.

ווילסט קויפען
מעבעל
מאדערן, דויערהאפט אויף די בעקוועמסטע בעדינגונגען
קומט געה צו דער פירמע

Markowicz i Nasielski Piotrkowska **6**

לעטשניצע (פאר קומענדע קראנקע)
„SALUS"

פון דאקטוירים ספעציאליסטען און ערצטליך דענטיסטישער קאבינעט

גלובנא 41 טעל. 46-65. איז געעפנט טעגליך פון 9 פריה ביז 8 אוונט. זונטאג — פון 9 פריה ביז 2 נאכמ.

ד"ר ז. ראקאווסקי	אויערן-האלז און נאז-קראנקהייטען	פון 11 – 12
ד"ר לאנדסאו	אינערליכע קראנקהייטען	פון 1 – 2 און פון 5 – 7
ד"ר דינענזאהן	קינדער-קראנקהייטען	פון 11–12 און 4.30–6
ד"ר וויים	כירורגישע קראנקהייטען	פון 1–2 און פון 6.30–7.30
" שמערלאווסקי	פרויען-קראנקהייטען און אקושעריע	2.30 – 3.30, 5.30–6.30 זונטאג פון 12–1
" זילבערשטראם	וועגערישע און געשלעכטס-קראנקה.	פון 11.30–1 און 7–8
ד"ר גאלדבערג	אויגען-קראנקהייטען	פון 10.30–12.30
ד"ר גאלדרינג	אינערליכע קראנקהייטען	פון 11–12 און פון 3–5
צאהן-ארצט פרוי לאנדקאף " סט. געלבערג	צאהן-און מויל-קראנקהייטען	9.30–12 און פון 4–7 12–2 און פון 7–8

אפעראציעס, אפעראציעס, איינשפריצונגען, באקען-שטעלען. אלעריי אנא-ליזען, (ווי אורין, פלעגמע, בלוט אז"וו) דורכלייכטונגען און רענטגען-אויפ-נאהמען. קורס פאר שטאמלער. געבורטס-הילף בעראטונגען פאר מו-טערס. קינסטליכע ציין, קאראנעס, גאלדענע ברוקען, פלאטען א. אז. וו. ספעצ. קורסען פאר שטאמלער. וויזיטען אין שטאדט. שוץ-אימפונגען נעגען שקארלאטין. 31

OBWIESZCZENIE.

Magistrat m. Łodzi niniejszym wzywa wszystkich właścicieli, posiadających na terenie miasta nieruchomości wzgl. place budowlane, do zgłoszenia na piśmie Wydziałowi Podatkowemu (Pl. Wolności Nr 2) w terminie do 1 listopada r.b. zaszłych **zmian**, dotyczących:

a) tytułu własności i stanu posiadania objektu,
b) lokali (placów), ich rozmiarów, przeznaczenia i t. p.
c) lokatorów (dzierżawców)
d) czynszu komornianego (dzierżawnego).

Zgłoszenia, o których mowa, winny zawierać dokładne poparte dokumentami dane ogólne i cyfrowe, tudzież o ile chodzi o zmiany wymienione w punkcie c imiona, nazwiska i adresy poprzednich i obecnych lokatorów (dzierżawców).

Począwszy od dn. 1 listopada r b. o wyszczególnionych powyżej zmianach należy meldować Wydziałowi Podatkowemu **bezzwłocznie**.

Winni niezastosowania się do niniejszego wezwania ulegną karze w myśl art 62-67, ustawy z dn. 11.8.23 r. o tymczas. uregulowaniu finansów komunalnych (Dz U R.P. Nr. 94, poz. 747).

PRZEWODNICZĄCY WYDZIAŁU PODATKOWEGO: (-) **I. Kulamowicz.** MAGISTRAT m. ŁODZI Prezydent: (-) **W. Wojewódzki** 607

T-wo SZERZENIE OŚWIATY i WIEDZY TECHNICZNEJ WŚRÓD ŻYDÓW
w Łodzi, ul. Pomorska 46/48, tel. 664. 679

Szkoła Przemysłowa — מעכאנישע. עלעקטרא- טעכנישע און וועבעריי
8-io kl. Gimnazjum Humanistyczne Męskie — עקזאמענס לויט לעמציג-סיסטעם.

איינשרייבונגען פון קאנדידאטען ווערען אנגענומען טעגליך אין דער קאנצעלאריע פון 9 ביז 2 נאכמ.

מעטאל-בעטען
דראטענע און געבעטע מאט-ראצען, קינדער-וואגען ביליג און געגען גוטע בעדינגונגען אין **„DOBROPOL"**
Piotrk. 73 (אין הויף)
ועמטליכע רעפעראטורען ווערען אנגענומען. 975

Dr. med.
JULJUSZ BAUM
אקושעריע און פרויען-קראנקה.
53 צעגעלניאנא 53
טעלעפאן 63-85.
נעהמט אן פון 3—5 נאכמ.
אין קליניק אגרארארא 10 פון 11,30 ביז 1,30 נאכמיטאג

Dr. Med.
J. PIK
Wólczańska 57, tel. 23-77
parter
פסיכאטעראפיע פון גייסטיג-נערוועזע ליידען. 649
פון 12 — 1 און 5 — 7 אוו.
לעטשניצע פרייזען.

ביים יובעליר
א. קירשענבוים,
31 פעטריקאווער 31
בעקומט מען פערשיד. גאלד- און זילבער- אויסארבייטונגען, ווי אויך פון פלאטינע, אמנפא-סונג פון טייערע שטיינער. אויך נעהם איך אן פערש. רעפערא-טורען צו מעסיגע פרייזען. 806

Dr. W. ŁAGUNOWSKI
הויט, וועגערישע קראנקהייטען און מענערשוואכע
42 גדאנסקא 42
נעהמט אן פון 9 ביז 10½ פארמ און פון 1 ביז 2¾ נאכמ.
און פון 8 ביז 9 אוונט 708

שטיהל געבעטע

פערשידענע מעטענער פון מעבלען, ווי אויך גוט לעדער און מארקען-בעטעס שטעהט אויף לאגער אין א גרויסען אויסוואהל

טאפעציר-געגענשטענדען

קאנטאקטען די נייעסטע מאטענער, מאטראצען אין 3 גא-... אויך בעקומט מען ביי מיר סאלאן-גארניטורלעך, אויף זייד-פאטעליעס, ווי אויך באנדאליקעס, קוייט-טישלעך, רונדע טישלאך, ... אויך שפיגל צום ... פערשידענע מאטענער פון בעסטען אויסגעארבייטען האלץ

קומט איהר — נאר בעי — **נ. לעוואוויטש, פלאנצנא 5.**

פאבריק פון עלעקטרישע אפאראטען
G. m. b. h. **„ERKA"** G. m. b. h.
לאדז, פוסטא 7, טעל. 13-63.

ספעציאליטעט:

האלטער און האבעל - אומשאלטער, סטעציאל - אויסשאלטער, מארצעלין-ווירקונגען, פערציינגען - ראזעטען, זיכערונגען - באלצען און קא-בעלקיפיוגען.

פרייזליסטעס אויף פערלאנג. 604 פרייזליסטעס אויף פערלאנג.

שפארזאמקייט מאכט רייך!
די בעסטע איינקויפס קוועלע פון
מעבעל
איז די פירמע **Z. BOCIAN**
Piotrkowska 41, w podwórzu.
בעמערקונג: געלעגענהייטליך איז צו פערקויפען א פאסט נייע מאהאגאניע שלאפצימער. 769

לאנגיעדריגער
קירזשנער-ווערקשטעל
L. ZUSMANEK PIOTRKOWSKA ... Telefon 24-6
... צום ווינטער-סעזאן, פעלצער אין גרויסען אויסוואהל לויט די נייעסטע ...ען. נעהמט אן אלערליי ארבייטען צו קאנקורענץ-פרייזען. 168

CASINO

די לעצטע טעג!!!
אפריסאנער שאנד-הייזער

די לעצטע טעג!!!
די געהיימנישען פון די

גרויסער ריהרענדער פילם פון הינטער די הוליסען פון דער רויבערישער מענשנהאנדעל פון די הענדלער מיט לעבעדיגע סחורה

דער פערבאטענער קווארטאל פון אלזשיר

עקזאטישע בעפארבונג פון חיים-איבערלעבונגען ▬▬▬ פראכטפולע אויסשטאטונג ▬▬▬ מייסטערהאפטע רעזשי
טורנעע פון וועלט-בעריהמטע ארטיסטען ▬▬▬ אין דער ראלע פון פר׳ פריסאן שפילט
MARJA JACOBINI, Kamilla Horn, Warwick Ward, Lidja Potiechina, Jean Bradin
מוזיקאלישע איליוסטראציע אויסגעפיהרט פון ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון ה׳ ל. קאנטאר.

אין 2 קינא-טעאטערס

LUNA — **CZARY**

היינט גרויסע פרעמיערע!
די אומשטערבליכע עפאפעיא פון פראנקרייך׳ס רוהם!

נאפאלעאן אין מאסקווע

רוהם און מארטיראלאגיע פון קריגס זשעני
אפאנסיווע פון יאהר 1812 - בארודינא. **Wande'a—Moskwa—Paryż**
אין די הויפט-ראלען: KAROL de VOGT, MARJA MINCELI, ANGELO FERRARI

אנהויב פון די סעאנסען אין „לונא“-טעאטער: 3 נאכמ., לעצטער—6 אוו.; שבת און זונטאג 1 אזייגער, לעצטער—4.
אנהויב פון די סעאנסען אין „טשארי“-טעאטער: 4 נאכמיטאג, שבת און זונטאג—1 אזייגער. 800

Józef Staruszkiewicz, Duet Melerwill,
?? MESSALINI ??
I. Kamińska רוסישע טענץ **Pragierówna** ראמאנצען און לידער
Edward REJ, Ullas קאפרען-זינגער

עס ווערט אויפגעפיהרט ערהארד רעי׳ס רעוויע
„פערציג זעקס שויז נויטיג“
אין פראג ראם:
„ביים טעאטער-די רעקטאר“
באמבע פון געלעכטער מיט׳ן אנטייל פון רעי, חיל און ארע.
„דער משוגע׳נער“. סקעטש אין 1 אקט.

אין די זאלען פון
GRAND-KINO
פיעטריקאווער 72 814
רעווי-טעאטער
„MIRAŻ“

גרויסער ערפאלג! שלאגער-פילם פון איצטיגען סעזאן! גרויסער ערפאלג!
DOUGLAS FAIRBANKS
בעקאנט פון די בעוואוסטע פילמען „דער גנב פון באגדאד“ און „ראבין הוד“
אין 9 אקט. סענסאציאנעלסטן פילם אין ...
דער בעריהמטער פילם־קינסטלער

SYRENA
אלעקסאנדער אוו. 37, טע. 49-48

דאס געשפענסט פון די שטעט

ZNAK ZORRY

בעמערקונג: נישט קוקענדיג אויף די גרויסע אויסגאבען זענען די פרייזען און די פלעצער נישט געהעכערט.
פערשטארקטער ארקעסטער פון 10 פערזאן אונטער דער לייטונג פון ה׳ פיינער.
אנאנס! קירצליך דער לעצטער פילם Hudolf VALENTINO „דער שווארצער אדלער“

די לעצטע טעג אין לאדז! די לעצטע טעג אין לאדז!

APOLLO

דאס געשפענסט פון טעקסאס

HOOT GIBSON

פערשטארקטער ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון ה׳ קאנטאר

סענסאציאנעלע דראמע אין 10 אקטען פון׳ם לעבען פון די סטעפעס אין האלליוואוד. אין דער הויפטראלע דער בעריהמטער

ערשטקלאסיגער
קינדער-וועלטשטעט
ל. שאליט, פעטריקאווער 16
עמפפעהלט צום ווינטער-סעזאן זעמטליכע פעלץ-אויס רבייטונגען פון אלטע און אויפגעראמטע וואָרע. צוגענגליכע פרייזען און בעדינגונגען.

בעקאנטמאכונג.
צוליב דער בעקוועמליכקייט פאר מיינע בעעהרטע קונדשאפט האב איך איבערגעטראגען מיין שאמאט-אויווען-פאבריק אין צענטרום דער שטאדט פיעטריקאווער 37 וואו איך בעזיץ א שעהנעם אויסוואהל פון פערשידענע שאמאט-אויווען און קיכען — שעהן און גוט מיט בעקוועמע בעדינגונגען, רעעלע בעהאנדלונג. פאר דער גוטסקייט גאראנטירט.
J.N.Grynholc, Piotrkowska 37
אין הויף, רעכטע אפיציגע 811

בעקאנטמאכונג.
דערמיט מאך איך בעקאנט מיין געעהרטע קונדשאפט, אז נאך מיין צוריקקעהר פון אויסלאנד איז מיין ערשטקלאסיגער
מענער-שניידער-אטעליר
אויף לאגעווניצקא 8
היינטיגע טעג איך נעהם אן אלערליי בעשטעלונגען לויט די נייעסטע אויסלענדישע פאסאנען צו די נידריגסטע פרייזען. פאר די צופרידענהייט פון דער געעהרטער קונדשאפט ווערט גאראנטירט.
מיט אכטונג דוד ראלער, לאגעווניצקא 8 785

גערטע...
(אויבערשטרימער)
אין א גרויסען אויסוואל ביי
אבראמאוויטש
לאדז. פאדזשעצנא ...

AUTO
(ford) w dobrym stanie tanio na dogodnych warunkach do sprzedania
Karolewska 16. 792

אזייגער-מאכער-
געזעלען
ווערט פון זאפארט געזוכט ביי
י. ל. ראזענ אפה,
זגערזשער 32. 759

שטאפעריננם
ווערען געזוכט
לאגיעווניקא 15,
ביי מ. אפעל 831

וויטער-
ארביטער
ווערען זאפארט געזוכט
ביי א. קרישטאל
קאלעגנבאך 23 794

Dr. med. 813
L. Goldlust
אינערע-קראנקהייטען
צוקער, עקזהעם.
6 Sierpnia 2 (בענעדיקטא)
Telef. 58-68 טעליפאן
נעמט אן פון 4,30—6,30 אוונט

סלו פון סעזאן!
קורצליך
Rinaldo Rinaldini
דער מאדערנער גנב פון באגדאד
אין דער הויפטראלע
Lucjano Albertini
Odeon | Corso

יור. י. אינפעלד
42 וואסכארני 42

Wydawnictwo „Najer Folksblat“, spółdz. z odpowiedz. udziałami: Ch. J. Brzustowski i D. Silberberg. Redaktor odpowiedzialny Ch. Kaufman
Czcionkami i druk. „Najer Folksblat“, Piotrkowska 21.